

ปาฐกถา 45 ปี 14 ตุลา

“14 ตุลา ธรรมาธิปไตย”

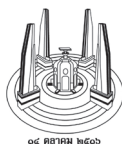
พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี

“ประชาธิปไตยกับความท้าทายทางเศรษฐกิจของประเทศไทย”

ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล

“มองประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง ปัญหาที่ใหญ่กว่าวิกฤติการเมือง”

ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี

ปาฐกถา 45 ปี 14 ตุลา

“14 ตุลา ธรรมาธิปไตย” พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี

“ประชาธิปไตยกับความท้าทายทางเศรษฐกิจของประเทศไทย” ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล

“มองประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง ปัญหาที่ใหญ่กว่าวิกฤติการเมือง” ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2561

เนื้อหาของปาฐกถาเป็นความคิดเห็นอิสระของผู้เขียน มูลนิธิ 14 ตุลา

ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป ผู้ประสงค์จะนำข้อความใดๆ ไปพิมพ์เผยแพร่

ต้องได้รับการอนุญาตจากผู้เขียนก่อน ยกเว้นเพื่อการศึกษาอ้างอิงทางวิชาการ

ISBN 978-616-91860-7-6
พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม 2561
จำนวน 1,500 เล่ม
บรรณาธิการเล่ม นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์, รศ.สุรัสวดี หุ่นพยนต์, สุนี ไชยรส
เลขานุกรม เศรษฐวิวัฒน์ สุรินทร์คำ, ณัฐกุล พิพัฒน์วัชรนนท์
ออกแบบปกและรูปเล่ม โรงพิมพ์เดือนตุลา
ผู้จัดทำ มูลนิธิ 14 ตุลา
เลขที่ 14/16 ถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 0-2622-1014-5 โทรสาร 0-2622-1016
อีเมล oct14_f@hotmail.com
เว็บไซต์ www.14tula.com

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด
เลขที่ 39/205-206 ซอยวิภาวดีรังสิต 84
แขวงสนามบิน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ 10210
โทรศัพท์ 0-2996-7392-4 โทรสาร 0-8996-7395

จัดจำหน่าย บริษัท ชนนियม จำกัด
เลขที่ 244/539 ถนนรามอินทรา แขวงอนุสาวรีย์
เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220
โทรศัพท์-โทรสาร 0-2970-5759, 0-2970-6586, 0-2552-4070

ราคา 120 บาท

คำนำ

ปีพุทธศักราช 2561 เป็นปีครบรอบ 45 ปีของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 คณะกรรมการมูลนิธิ 14 ตุลาเห็นว่าควรมีกิจกรรมพิเศษเนื่องในโอกาสนี้ และเห็นว่าสิ่งที่ดีที่สุดในที่มูลนิธิจะกระทำได้ คือการให้สติและปัญญาแก่สังคม ในช่วงปีประเทศไทยจะเริ่มฟื้นกระบวนการประชาธิปไตยขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่อยู่ภายใต้อำนาจของ คสช. มาอย่างยาวนานถึง 4 ปีเศษ

คณะกรรมการได้เลือกนำเสนอกิจกรรม คือ ปาฐกถา 4 ครั้ง ณ ห้องประชุม 14 ตุลา

ครั้งที่ 1 “14 ตุลาธรรมาธิปไตย” โดยพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 11 มีนาคม 2561 เป็นการประเดิมเรื่องธรรมะ โดยมีการจัดทอดผ้าป่าและทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่วีรชน 14 ตุลาด้วย

ครั้งที่ 2 “ประชาธิปไตยกับความท้าทายทางเศรษฐกิจของประเทศไทย” เมื่อวันเสาร์ ที่ 14 กรกฎาคม 2561 โดย ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล เป็นประเด็นทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานของประเทศชาติและประชาชน เชื่อมโยงกับมุมมองเรื่องประชาธิปไตย

ครั้งที่ 3 “จาก 14 ถึง 6 ตุลา : ประวัติศาสตร์การเมืองภาคพิสดารของสยามสมัยใหม่” โดยศาสตราจารย์ ดร.ชาลวิทย์ เกษตรศิริ เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 14 ตุลาคม 2561 เป็นเรื่องประวัติศาสตร์ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ที่อ่อนสำนึกทางประวัติศาสตร์

ครั้งที่ 4 “มองประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง ปัญหาที่ใหญ่กว่าวิกฤติการเมือง” โดย ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี เมื่อวันที่จันทร์ ที่ 10 ธันวาคม 2561 เน้นปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายจะต้องหาทางแก้ไข

นำยินดีที่ปาฐกถาทั้ง 4 ครั้งในโอกาสครบรอบ 45 ปี 14 ตุลา ล้วนมีความลุ่มลึกและเฉียบคม สามารถให้ทั้งสติและปัญญาแก่สังคมไทยได้อย่างดี

ในเล่มนี้ประกอบด้วยปาฐกถา 3 ครั้ง คือครั้งที่ 1, 2 และ 4 ส่วนครั้งที่ 3 แยกเป็นอีกเล่มหนึ่งต่างหาก

องค์ปาฐกของปาฐกถาครั้งที่ 1 เป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีผลด้านเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและยาวนานพอสมควร ปาฐกถาครั้งนี้สะท้อนถึงความเป็นธรรมกถึกที่เยี่ยมยอด เพราะท่านแสดงปากเปล่าโดยไม่ต้องมีโน้ตหรือสไลด์ที่สนับสนุนช่วยเลย แต่สามารถบรรยายได้อย่างฉลาดฉลาด ลื่นไหล และเนื้อหาชัดเจน กระชับ ตรงประเด็น ชี้ชัดถึงความแตกต่างและเชื่อมโยงระหว่างธรรมาธิปไตย กับ ประชาธิปไตยอย่างแจ่มแจ้ง ว่าธรรมาธิปไตยมิใช่ระบบการเมืองแต่คือแก่นสารสำคัญของประชาธิปไตยอันถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และ ธรรมะในพระพุทธศาสนาที่เป็นหัวใจของธรรมาธิปไตยคือ พรหมวิหารธรรม ทั้งเมตตา กรุณา มุทิตา โดยเฉพาะอุเบกขาที่ต้องเข้าใจและนำมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม นับเป็นปาฐกถาบทที่สั้น แต่พุ่งตรงที่หัวใจของหัวข้อ เป็นการให้สติและปัญญาโดยเฉพาะแก่ผู้ที่จะทำงานการเมือง ทั้งในภาคการเมืองและการเมืองภาคประชาชน เพื่อว่าในอนาคตจะไม่เกิดคำถามซ้ำว่า “ทำไมชนชั้นกลางในเมืองอย่างกรุงเทพมหานครถึงอยู่ตรงข้ามกับประชาธิปไตยได้อย่างไร ทั้งที่เป็นกลุ่มคนที่ถือว่ามีการศึกษาที่ดีที่สุดของประเทศ”

สำหรับปาฐกถาครั้งที่ 2 ปาฐกเป็นอดีตผู้นำนักศึกษา ผู้มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เพราะขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังธีรยุทธ บุญมีและคณะถูกจับจากการแจกใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ประสาร มฤคพิทักษ์ ซึ่งหลบหนีการถูกจับกุมได้โดยตะเวนไปขอความช่วยเหลือจากบุคคลสำคัญ เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

ต่อมาได้ไปแจ้งข่าวแก่ สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา แห่งประเทศไทยและได้ไปประชุมปรึกษาหารือเรียกร้องให้ปล่อยตัว “ขบถ” ที่บ้านของประสาร ไตรรัตน์วรกุล จนทำให้มีการรวมตัวต่อสู้เรียกร้องและบานปลายเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

ประสาร ไตรรัตน์วรกุล เป็นหนึ่งใน “คนเดือนตุลา” ที่ยืนหยัดรักษาอุดมการณ์มาได้อย่างงดงามด้วยความรู้ที่แน่นหนา ด้วยบุคลิกที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนนอกแต่แข็งใน จนสามารถเป็นผู้บริหารในตลาดการเงินของประเทศที่เชื่อมั่นว่าท่านอาจารย์ป่วย อี้งภากรณภาคภูมิใจ ปาฐกถาครั้งนี้ประสารมีโอกาสดทบทวนปาฐกถา 14 ตุลาในอดีตทั้งหมด และเตรียมเนื้อหาบางอย่างดีโดยการทบทวนแนวคิดของปัญญาชนชั้นนำของโลกจำนวนมาก พร้อมสื่อโสตทัศนูปกรณ์ที่สามารถสร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้เข้าใจปัญหาที่มีความซับซ้อนได้โดยง่าย

จากด้วยเศรษฐกิจที่เป็นอาณาบริเวณที่ประสารนัดเชื่อมโยงด้วยการเมืองการปกครองที่ประสารถ่อมตัวว่า “ยังละอ่อนอยู่มาก” ประสารยังเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย แม้ทั่วโลกศรัทธาต่อประชาธิปไตยจะสั่นคลอนซึ่งประสารชี้ว่า “อาจไม่ใช่เพราะเนื้อแท้ของประชาธิปไตย” แต่อาจเป็นเพราะ “ความเข้าใจประชาธิปไตยของเราอาจไม่สมบูรณ์และประยุกต์ใช้แบบขาดๆ วินๆ” และได้ข้อสรุปว่า “ประชาธิปไตยไม่ perfect แต่ powerful ในฐานระบอบการเมืองที่จะนำสังคมไปสู่สังคมที่พึงปรารถนา แต่มีความสำคัญที่เราต้องมองประชาธิปไตยอย่างเข้าใจและรู้ข้อจำกัดด้านต่างๆ เช่น ข้อจำกัดที่ Plato เคยเตือนไว้ถ้าการใช้อำนาจโดยเสียงส่วนใหญ่ที่ให้เป็น Socrates ถูกฆ่าและเราต้องมองประชาธิปไตยอย่างมีพลวัต รวมทั้งต้องออกแบบและปรับปรุงกระบวนการต่างๆ ให้เท่าทันกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดนิ่ง”

ประสารจบปาฐกถาด้วยการเสนอแนวทางสร้างระบอบประชาธิปไตยให้
หลงหลักปฏิฐาน มั่นคง อย่างเป็นระบบ ตบท้ายด้วยปรัชญาแต่เพื่อให้เกิดการ
คลี่คลายจากความขัดแย้งรุนแรงในสังคมไทยเพราะ “สรรพสิ่งในโลกล้วน
เปลี่ยนแปลง” และ “ในขามมีดำ ในคามีขาว” และเน้นว่าปัญหาเฉพาะหน้าสำคัญ
ในขณะนี้คือการกระจายอำนาจ ดังวาทะของนายพลแม็คคาร์เธอร์ ที่เข้าไป
พัฒนาประชาธิปไตยในญี่ปุ่นจนเติบโตงดงามสืบมาว่า “การกระจายอำนาจ
เปรียบเสมือนถนนที่นำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย”

ปาฐกถาเรื่องสุดท้ายในชุดนี้เป็นของธีรยุทธ บุญมี ช่วงหนึ่งธีรยุทธจะนำ
เสนอบทวิพากษ์สังคมเป็นประจำปีละครั้งแต่ละครั้งจะสร้างความฮือฮาให้
วงการการเมืองการปกครองของประเทศ เพราะเนื้อหามุ่งความลุ่มลึกและ
แหลมคม รวมทั้งสำนวนภาษาที่มักเสียดแทงผู้มีอำนาจได้อย่างจับใจผู้คน ช่วง
หลังธีรยุทธว่างเว้นกิจกรรมไประยะหนึ่ง การนำเสนอในรูปปาฐกถาปิดท้ายใน
โอกาส 45 ปี 14 ตุลาคมครั้งนี้ ธีรยุทธจึงมีเวลาครุ่นคิด พิจารณาและหาข้อมูลรวม
ทั้งเขียนเป็นเอกสารเสร็จก่อนการแสดงปาฐกถา ซึ่งน่าสนใจตั้งแต่การกำหนด
ชื่อเรื่องในลักษณะก้าวเลยไปจากปัญหาที่ร้อนแรงในสังคมคือวิกฤติการเมือง
ไปกล่าวถึง “ปัญหาที่ใหญ่กว่า” คือปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่ช่องว่างขยายขึ้น
คุณภาพการศึกษาตกต่ำลงทุกระดับ และคอร์รัปชันขยายตัวลงสู่รากหญ้า โดย
ชี้ว่าคนไทยปัจจุบันจนทั้งความหวัง จนทางประวัติศาสตร์และจนทางพื้นที่ จึง
ได้ตั้งต้นว่า “คนไทยจนทางอัตลักษณ์แล้วจะรักประเทศไทยได้อย่างไร”

ธีรยุทธ ฟันธงนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลประยุทธ์ว่า ทุ่มเทกับโครงการ
ยักษ์และ 4.0 มากเกินไป จนอาจเป็น “เราจะทิ้งทุกคนที่ตามไม่ทันให้อยู่ข้างหลัง
ไม่รอใครแม้แต่เพียงคนเดียว” เพราะความไม่พร้อมของไทยเรื่องอุตสาหกรรม
4.0 “โฟกัสการพัฒนาผิดจุด” โดยมีข้อเสนอให้ “เปลี่ยนเศรษฐกิจบริการให้
เป็นเศรษฐกิจบริการ” และให้รัฐบาลหน้า “ปฏิรูปแบกะดินบ้าง” ในทางการ

เมืองธีรยุทธฟันธงว่า “คสช. ตั้งใจสืบทอดอำนาจมานานแล้ว” และมองวิกฤติการเมืองไทยว่า “วิกฤติการเมืองเกิดจากความพยายามของกลุ่มทุนใหญ่ผูกขาดที่จะสถาปนาอำนาจของตนเอง” จึงเสนอให้ “สร้างอนาคตทางการเมืองที่ดีขึ้น” โดยชี้ว่า “การเมืองไทยกำลังก้าวเข้าสู่ภาวะปกติ” และ “ไม่จำเป็นต้องเรียกร้องให้แต่ละฝ่ายเปลี่ยนจุดยืน อุทิศการณ์เพราะเวลาและสถานการณ์จะช่วยให้มีการปรับตัวให้ระบอบการเมืองไทยดำเนินไปภายใต้สภาพเหมือนเดิมได้”

ธีรยุทธในวัยใกล้ 70 ยังคงมีความลุ่มลึกและแหลมคม แม้จะคลายความร้อนแรงลงบ้าง คมความคิดของธีรยุทธในครั้งนี้จึงเปรียบเสมือนบทกวี “รำพันพิลาป” ของสุนทรภู่ที่ประพันธ์ขึ้นในช่วงปลายของชีวิต

ด้วยจิตคารวะ

นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์

ประธานมูลนิธิ 14 ตุลา

รายชื่อคณะกรรมการมูลนิธิ 14 ตุลา ชุดปัจจุบัน

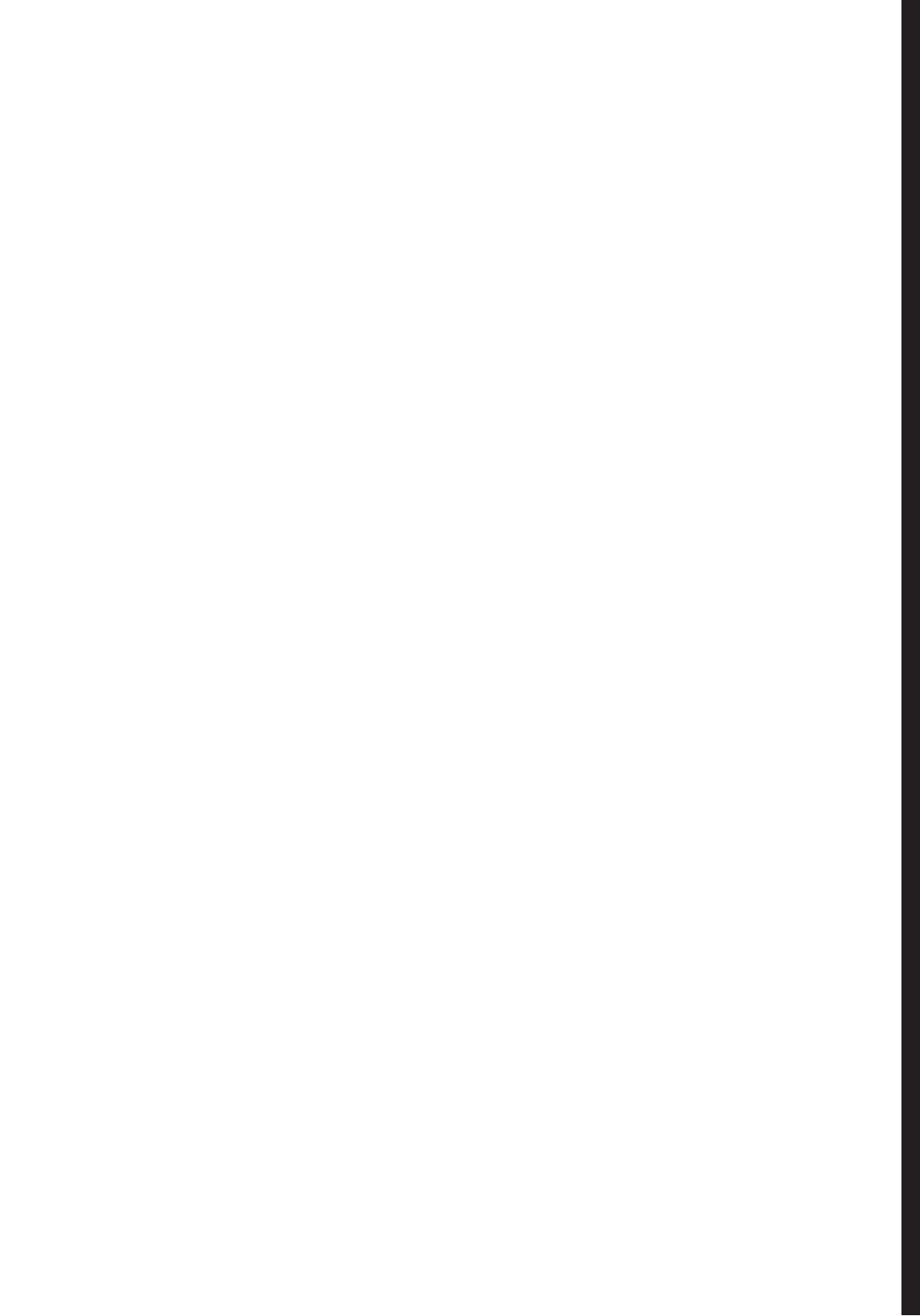
(มูลนิธิ 14 ตุลา ก่อตั้งเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2533)

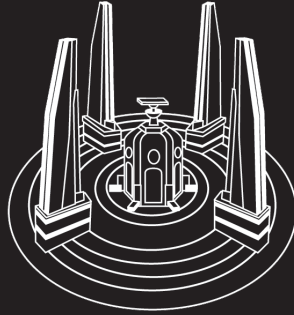

1. นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์	ประธานกรรมการ
2. นางสุนี ไชยรส	รองประธานกรรมการ
3. นายสันติสุข โสภณสิริ	กรรมการ
4. นายสถาพร ลิ้มมณี	กรรมการ
5. นายบุญแทน ตันสุเทพวิรวงศ์	กรรมการ
6. นายสันติ คุณพิสิฐวงศ์	กรรมการ
7. นายเลิศ ตันติสุขฤต	กรรมการ
8. รศ.สุรัสวดี หุ่นพยนต์	กรรมการและเหรัญญิก
9. นายประสาร มฤคพิทักษ์	กรรมการและเลขานุการ

สารบัญ

“14 ตุลา ธรรมาธิปไตย”	11
พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี	
“ประชาธิปไตยกับความท้าทายทางเศรษฐกิจของประเทศไทย”	33
ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล	
“มองประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง ปัญหาที่ใหญ่กว่าวิกฤติการเมือง”	67
ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี	
ประวัติองค์กรปาฐก	87
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี	89
- ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล	90
- ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี	92
ภาคผนวก	97

๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๖

“14 ตุลา ธรรมาธิปไตย”

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี : 11 มีนาคม 2561

the 1990s, the number of people in the world who are illiterate has increased from 500 million to 700 million.

It is not only the illiterate who are at risk of being left behind. The world's population is growing rapidly, and the number of people who are poor is increasing. In 1990, there were 1.2 billion people living on less than \$2 a day. By 2000, there were 1.5 billion, and by 2010, there will be 2 billion.

The world's population is also becoming more diverse. There are now over 200 different languages spoken in the world, and the number of different ethnic groups is increasing. This diversity is a source of strength, but it also presents challenges for education.

One of the biggest challenges is that many of the world's poor live in rural areas where there are few schools. Even when there are schools, they are often of poor quality. The teachers are often untrained, and the schools lack basic supplies like textbooks and desks.

Another challenge is that many of the world's poor are women. Women are often responsible for taking care of their families, and they have less time to go to school. Even when they do go to school, they are often expected to do domestic work at home.

There are many other challenges to education in the developing world. But one thing is clear: if we do not act now, the world will be a much poorer and less just place in the future.

So what can we do? There are many things we can do to help. We can provide more schools and teachers. We can provide more textbooks and supplies. We can provide more training for teachers. We can provide more support for women and girls.

But the most important thing we can do is to change our attitudes. We need to stop seeing education as a luxury and start seeing it as a right. We need to stop seeing the world's poor as helpless and start seeing them as people who are capable of making their own lives better.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

Education is the key to a better future. It is the only way to break the cycle of poverty and to create a world where everyone has a chance to succeed. Let's work together to make that future a reality.

14 ตุลา ธรรมาธิปไตย

ปาฐกถาธรรม โดย พระมหาวิฑูฒิชัย วชิรเมธี
วัน อาทิตย์ ที่ 11 มีนาคม 2561
ณ ห้องประชุม 14 ตุลา กรุงเทพมหานคร

ขอโอกาสพระมหาเถรานุเถระทุกรูป เจริญพรท่านสาธุชนทุกท่าน ทุกคนที่มาร่วมในงานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานรำลึกถึงท่านผู้วายชนม์ เนื่องในวันวาระ 45 ปี 14 ตุลา ประชาธิปไตย และที่มาร่วมในการทำบุญทอดผ้าป่า ประชาธิปไตย เพื่อสมทบทุนในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริม สร้างสรรค์ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยในสังคมไทย หัวข้อที่ได้รับนิมนต์ให้พูดในวันนี้ คือ “14 ตุลา ธรรมาธิปไตย”

14 ตุลา คืออะไร เป็นอย่างไร และสำคัญเพียงไร เราทุกคนตระหนักรู้กันเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ฉะนั้นวันนี้ก็จะมาพูดถึง “ธรรมาธิปไตย” เมื่อเราเข้าใจ ธรรมาธิปไตย ก็จะกลับมาเข้าใจประชาธิปไตย เพราะเมื่อกล่าวโดยสาระสำคัญ แล้วคือเรื่องเดียวกัน ยังมีความเข้าใจเรื่องธรรมาธิปไตยที่ไม่ครบ ไม่ตรงกับความหมายที่แท้จริง บริบทที่ถูกนำมาใช้มีเยอะมาก เราหยิบ เราเอามาใช้ แต่เราไม่ค่อยเข้าใจ เลยเถิดไปถึงขั้นที่ว่าธรรมาธิปไตยเป็นระบบ เป็นรูปแบบการปกครอง ไปก็มี เพราะฉะนั้นวันนี้ก็จะได้พูดคุยกันตั้งแต่ถ้อยคำ เมื่อเรามีความเข้าใจที่กระจ่างชัดแล้ว เราจะได้รับประโยชน์จากคำว่า “ธรรมาธิปไตย”

มาดูความหมาย “**ธรรมาธิปไตย**” หมายความว่าอย่างไร

“ธรรมาธิปไตย” มาจากคำว่า “ธรรมะ” สนิทกับคำว่า “อธิปไตย” หรือ “อธิปไตยยะ” ทั้ง 2 คำเป็นภาษาสันสกฤตกับบาลี ธรรมะบวกกับอธิปไตย ธรรมะ คือ ความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง ความชอบธรรม ส่วนอธิปไตย คือ ความเป็นใหญ่ โดยสาระสำคัญความเป็นใหญ่ในที่นี้ หมายถึง “การตัดสินใจ” เมื่อธรรม รวมกับอธิปไตยเป็น “ธรรมาธิปไตย” แปลว่า “การตัดสินใจที่ถือเอาธรรมเป็นใหญ่เป็นสำคัญ” นี่คือ ความหมายของคำว่า “**ธรรมาธิปไตย**”

การตัดสินใจ ที่ถือเอาธรรมเป็นใหญ่เป็นสำคัญก็ถือว่าเราเป็นผู้มีธรรมาธิปไตยแล้ว ธรรมาธิปไตยอยู่ตรงไหน ในสารบบของพุทธธรรม พูดอีกอย่างหนึ่งว่าบริบทของการใช้ธรรมาธิปไตยเป็นแบบใดในพุทธธรรม ถ้าเราไม่เข้าใจบริบทเราก็จะใช้คำนี้ในความหมายที่ไม่ถูกต้อง ไม่ได้รับประโยชน์ที่สูงสุดจากคำนี้ ในสารบบแห่งพุทธธรรม พระพุทธองค์ท่านใช้คำว่าธรรมาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการตัดสินใจใน 2 บริบท

1. เป็นการตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติธรรม
2. เป็นการตัดสินใจในการบริหารราชการแผ่นดิน หรือ การเมืองการปกครอง

บริบทที่ 1 ธรรมาธิปไตยในการประพฤติปฏิบัติธรรม เช่น ใครสักคนหนึ่งที่กำลังตัดสินใจที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม แรงบันดาลใจในการประพฤติปฏิบัติธรรมนั้นก็มาจาก 3 แรงบันดาลใจด้วยกัน หรือ 3 อธิปไตย

- อัตตาธิปไตย แปลว่า มุ่งถึงประโยชน์ที่ตนจะได้แล้วจึงปฏิบัติธรรม
- โลกาธิปไตย แปลว่า มุ่งถึงประโยชน์ที่โลกยกย่อง ชื่นชม แล้วก็เห็นว่าเป็นสิ่งดีเพราะโลกบอกว่าดีเหมือนกัน จึงปฏิบัติธรรม
- ธรรมาธิปไตย แปลว่า มุ่งถึงประโยชน์ที่แท้จริงอันจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรม เช่น กำจัดโลภ โกรธ หลง ได้จริง จึงปฏิบัติธรรม หรือปฏิบัติ

ธรรมเพราะเห็นว่าธรรมนี้ดีจริงๆ

การตัดสินใจเลือกปฏิบัติธรรมเพราะแรงบันดาลใจชนิดที่ 3 ปฏิบัติธรรมเพราะเห็นคุณค่าของธรรมอย่างแท้ๆ เรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” การตัดสินใจโดยยึดเอาธรรม คือ ความถูกต้อง ความดีงาม ความจริงเป็นแรงบันดาลใจนี้เรียกว่า ธรรมาธิปไตย

อีกบริบทหนึ่งคือการเมืองการปกครอง ผู้ปกครองในสมัยโบราณ ก็คือ พระราชา พระมหากษัตริย์ พระเจ้าจักรพรรดิ สมัยนี้ก็หมายถึง “ผู้นำ” ในการบริหารประเทศชาติบ้านเมืองทุกระดับชั้น คำว่าทุกระดับชั้นนั้นก็หมายถึงตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงประเทศ จะต้องยึดหลักธรรมาธิปไตยในการบริหารประเทศชาติบ้านเมือง กล่าวได้ว่าผู้นำจะต้องเป็นธรรมาธิปไตย ถ้าผู้นำตัดสินใจในการบริหารชาติบ้านเมืองด้วย **อัตตาธิปไตย** เอาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นตัวตั้ง ตัวเองได้ผลประโยชน์แต่บ้านเมืองเสียหาย ตัดสินใจบริหารประเทศชาติบ้านเมือง ด้วยการเอา **เสียงส่วนใหญ่** ซึ่งลูกก็มี ผิดก็มี พวกมากลากไปก็มี ไม่สนคุณภาพของเสียงเท่าไร เอาเป็นว่าได้เสียงมากฉันก็เอาด้วย ถ้าเป็นอย่างนี้ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ ซึ่งเราก็เห็นเยอะแยะมากมาย แต่อย่างน้อยก็ยังดีที่ยังยึดโยงกับประชาชน ยังฟังประชาชนก็ถือว่าใช้ได้ ดีกว่าทำอะไรก็เอาตัวเองเป็นใหญ่ เอาตัวเองเป็นตัวตั้งหมด ซึ่งมันจะนำไปสู่ลัทธิเผด็จการ ฉะนั้นอัตตาธิปไตยการเมืองจึงนำไปสู่การเอาผลประโยชน์ตัวเองเป็นตัวตั้ง นำไปสู่ลัทธิเผด็จการพระพุทธรองค์ท่านว่ายังไม่ดี

โลกาธิปไตย (อย่าเพิ่งเข้าใจว่า “โลกาธิปไตย” มีความหมายเท่ากับ “ประชาธิปไตย” เป็นอันขาดเพราะเป็นคำคนละยุคคนละบริบท) อันนี้ดี ขึ้นมายึดโยงกับประชาชนแล้ว ก้าวต่อไปจะอย่างไรให้การยึดโยงกับประชาชน เพื่อให้ผลประโยชน์ของประชาชนนั้นดีงามขึ้นเรื่อยๆ ประเสริฐขึ้นเรื่อยๆ ไม่ใช่ผลประโยชน์ทางกายภาพหรือเรื่องเศรษฐกิจ อำนาจ ก้าวจากผลประโยชน์ในเรื่อง

เศรษฐกิจ อำนาจ ให้เป็นผลประโยชน์เชิงคุณภาพชีวิต เช่น การศึกษาของประชาชน สุขภาพของประชาชน สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจต่อชะตากรรมของประเทศชาติบ้านเมือง จะเห็นว่า โลกาธิปไตย นั้นดีขึ้นมากกว่าอัตตาธิปไตย

ต่อมา **ธรรมาธิปไตย** ตัดสินใจจากการที่เรามีอิสระจากตัวกูของกู ไม่ได้สนใจตัวฉันของฉัน ก้าวข้ามตัวฉันของฉัน ก้าวข้ามตัวกูของกู คิดถึงประชาชน ที่ควรจะได้ อะไรที่ดีที่สุด ไม่ใช่ว่าผู้นำจะไปมอบให้ แต่ผู้นำมาหาฉันทมิตร่วมกันกับประชาชน ให้การตัดสินใจนั้นเป็นการกระทำร่วมกัน เอาประโยชน์ของประเทศชาติ เอาประโยชน์ของประชาชนที่เป็นไปตามทำนองคลองธรรม โดยมีธรรมกำกับอีกที เพราะประโยชน์ของประเทศ ประโยชน์ประชาชน หลายสิ่งหลายอย่างมันอาจดี แต่มองในมุมธรรมแล้วมันอาจไม่ดี เช่น ในสหรัฐอเมริกา บางรัฐ ประชาชนพลเมืองมีสิทธิพกพาอาวุธปืน กฎหมายรับรองไว้ แล้วสหรัฐอเมริกาก็เลยมีปัญหาเรื่องประชาชนป่วยด้วยโรค Gun Syndrome (ใช้ปืน) เยอะ เป็นที่น่าเป็นห่วงในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเกิดเหตุกราดยิงในโรงเรียน ในสถาบันการศึกษา ในคอนเสิร์ต ในที่สาธารณะ รัฐบาล Barack Obama ก็เจอเรื่องนี้ วุฒิสมาชิกประท้วงอย่างไรก็ไม่สำเร็จ จนมาถึงยุคของประธานาธิบดี Donald Trump มีปัญหาหนักกว่าเดิมอีก กฎหมายอาจรับรองสิทธิเสรีภาพในการครอบครองอาวุธสงคราม คนประท้วงอย่างไร รัฐบาลก็ไม่ยกเลิกกฎหมายนี้ แต่ถ้ามองในมุมของธรรม คือการไม่มีอาวุธเลยดีที่สุด การปกครองโดยไม่ใช่อาชญา ถือเป็นการปกครองที่สูงที่สุด คือไม่ต้องใช้อาวุธ ไม่ต้องใช้อำนาจเข้ามาห้าหั่นกัน อยู่ร่วมกันด้วยปัญญาแต่ไม่ต้องข่มขู่ คุกคาม การอยู่กันด้วยความสงบเพราะฉันมีอาวุธไม่ใช่สันติภาพแท้ ไม่ใช่สันติสุขแท้ อยู่ด้วยความสงบโดยอาศัยอาวุธที่เหนือกว่าคุกคามให้อยู่ในความสงบ อันนี้ยังไม่เป็นธรรมาธิปไตย เพราะฉะนั้น ธรรมาธิปไตยแท้ก็คือการตัดสินใจที่เป็นประโยชน์

ต่อประเทศชาติ ต่อประชาชน ไม่ผิดทำนองคลองธรรม และมีธรรมมากำกับอีกทีหนึ่ง ถามว่าทำไมต้องมีธรรมกำกับ ก็เพราะถ้าไม่มีธรรมมากำกับก็จะเป็นอันตราย

ผู้ปกครองทั่วโลกก็ยังเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดาอยู่ ย่อมมีโอกาสตัดสินใจผิดพลาด และทางโลกคงตระหนักถึงเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงได้สร้างระบบการคานอำนาจขึ้นมาในการตัดสินใจ มีผู้นำยังไม่พอ ต้องมีรัฐสภา มีนิติบัญญัติ มีตุลาการ เพื่อการตัดสินใจของผู้นำนั้นจะเป็นธรรมาธิปไตยนั่นเอง ฉะนั้นแสดงว่าในทางโลกก็ตระหนักรู้เป็นอย่างดี ว่าการตัดสินใจของผู้นำสำคัญเพียงไร จึงสร้างระบบการคานอำนาจขึ้นมาเพื่อช่วยให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพที่สุด และการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพคือการไม่ละเมิดต่อธรรม นี่คือธรรมาธิปไตย

ธรรมาธิปไตยนี้เป็นสิ่งสำคัญที่เราต้องทำความเข้าใจร่วมกัน เพราะการเข้าใจไม่ตรงกัน ก็จะตำหนิวาระบบนั้นไม่ดี ระบบนี้ไม่ดี ธรรมาธิปไตยนี้จึงดีไปๆ มาๆ เอาธรรมาธิปไตยไปทะเลาะกับประชาธิปไตยก็มีในหลายเวทีที่ได้ยินได้ฟัง จริงๆ แล้ว ธรรมาธิปไตยเป็นเนื้อเป็นตัวของประชาธิปไตย ไม่ควรเอาไปทะเลาะกัน ประชาธิปไตยถ้าไม่มีระบบการตัดสินใจที่ถูกต้องและเป็นธรรม จะกลายเป็นผลประโยชน์ส่วนๆ อย่างที่เราเห็นกันทุกวันนี้ ทำใจรัฐบาลยังแก้ปัญหาสำคัญๆ ในบ้านเมืองไม่ค่อยได้ รู้ทั้งรู้หลายสิ่งไม่ชอบมาพากล ความเหลื่อมล้ำก็แก้ไม่ได้ ปฏิรูปการศึกษาก็แก้ไม่ได้ อย่างสหรัฐอเมริกาที่มีปัญหา Gun Syndrome ประธานาธิบดี Donald Trump ก็แก้ไม่ได้ อดีตประธานาธิบดี Barack Obama ก็แก้ไม่ได้ ทำไมแก้ไม่ได้ ก็เพราะสหรัฐอเมริกาเป็น Free Market Democracy ไข่มุข ฉะนั้น ประชาธิปไตยจึงต้องการธรรมาธิปไตย คือการตัดสินใจที่ยึดโยงกับประชาชนและต้องการการตัดสินใจที่ถูกต้อง ถูกทำนองคลองธรรม ถ้าเป็นไปทำนองนี้ธรรมาธิปไตยกับประชาธิปไตยก็คือสิ่งที่ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่มีอะไรที่ขัดแย้งกัน

ประเด็นต่อมาเวลาที่แสดงธรรม ควรจะแสดงธรรมเป็นชุด เป็นบูรณาการแห่งธรรมแบบองค์รวมแห่งธรรม ไม่ใช่นี้จะเทศน์ จะกล่าว จะสอนเรื่องไหนก็พรวดขึ้นมา วันนี้จะพูดเรื่องเมตตาก็เรื่องเมตตาอย่างเดียว พูดเรื่องกรุณาก็กรุณาอย่างเดียว พูดเรื่องขันติก็ขันติอย่างเดียว ปัญญา ก็ปัญญาอย่างเดียว ซึ่งไม่ถูกต้อง เพราะธรรมแต่ละข้อก็จะมีระบบของตัวเองเรียกว่า “ระบบบูรณาการแห่งธรรม” เช่น คำสอนอริยสัจมี 4 ข้อ จะมาแค่ข้อ 1 ไม่ได้ มีฝรั่งมาศึกษาพระพุทธศาสนา เห็นอริยสัจข้อ 1 คือ ทุกข์ก็ไม่เอาแล้ว แล้วไปเขียนหนังสือโจมตีพระพุทธศาสนาว่า เป็นศาสนาที่มีแต่ทุกข์ หม่นหมองครองเศร้า นักปรัชญาใหญ่ก็เอาไปเขียนโจมตี ไปดูเอาเถิด ใครที่เรียนปรัชญามา ไปจัดให้พระพุทธศาสนาเป็นทุกขนิยมก็มี เพราะเขาอ่านอริยสัจไม่ครบ ไม่เข้าใจบูรณาการแห่งธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้

ทุกข์ - ปัญหา

สมุทัย - สาเหตุ

นิโรธ - สภาวะที่ปลอดจากปัญหา

มรรค - วิธีแก้ปัญหา

พระพุทธองค์ท่านตรัสเรื่อง

ทุกข์ คือท่านชี้ให้เห็นถึงปัญหา

สมุทัย เริ่มสาวไปหาวิธีแก้ปัญหา

นิโรธ สภาวะที่ไร้ปัญหา

มรรค กระบวนการแก้ปัญหา

ไปๆ มาๆ อริยสัจ 4 คือกระบวนการการแก้ปัญหาคือกระบวนการดับทุกข์ ก็คือกระบวนการก้าวไปให้ถึงความสุข พุทธศาสนา คือศาสนาแห่งความสุข ไม่ใช่ศาสนาแห่งความทุกข์ แต่เพราะเราเรียนธรรมกันไม่ครบ มองธรรมไม่ทั่ว มองธรรมไม่ตลอด จึงหยิบจับธรรมไปใช้อย่างไม่เต็มประโยชน์ และเอาไปใช้อย่างไม่เหมาะสม ไม่สมเหตุสมผล ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่พระพุทธองค์ได้แสดงธรรมเอาไว้

อริยมรรค มืองค์แปด ก็ต้องเอามาใช้ทั้งแปด บางสำนักหยิบเอาไปอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาชู จึงไปทะเลาะกับสำนักอื่นๆ อีก ฉะนั้นธรรมแต่ละข้อมันมีบริบทของมัน มันมีวัตถุประสงค์ของมัน มันมีเหตุปัจจัยเงื่อนไขที่เกื้อกูลกันและกัน ศัพท์เทคนิคในทางธรรมเราเรียกว่า ธรรมทุกข้อมีอรรถ หลักการทุกอย่างมีความมุ่งหมาย เช่นเดียวกันเมื่อเราพูดถึงธรรมาธิปไตยขึ้นมา เราต้องพูดให้ชัด ต้องพูดให้ครบ สอดคล้องต้องกันกับที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่าความหมายที่แท้จริงคืออะไร ถ้าจับประเด็นไม่ชัด เราจะเอาธรรมาธิปไตยไปขัดแย้งกับประชาธิปไตย คนที่เขาชอบประชาธิปไตยพอได้ยินธรรมาธิปไตยก็ฟังไม่ได้ทั้งๆ ที่เนื้อหาสาระมันเกื้อกูลกัน เพราะธรรมาธิปไตยเป็นระบบการตัดสินใจที่จะทำให้การบริหารประเทศชาติบ้านเมืองในระบบประชาธิปไตยเกิดประสิทธิภาพสูงสุด อันนี้ต้องเอาไปเขียนเอาไปพูดให้ถูกต้อง หลายเวทีเห็นเถียงกันเหลือเกิน แท้ที่จริงเป็นเรื่องที่เกื้อกูลกัน หนุนกัน ธรรมาธิปไตยเป็นเนื้อในของประชาธิปไตย

เมื่อธรรมต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้แบบองค์รวม เวลาจะหยิบจะจับนำมาใช้ จะต้องเข้าใจองค์รวมของธรรม จึงจะได้ประโยชน์สูงสุด จากตรรกะนี้ก็มาพินิจพิเคราะห์ว่า ทำไมธรรมาธิปไตย ถ้าเราจะเอามาใช้แก้ไขเยียวยาสังคมจะใช้อย่างไร มีหมวดธรรมอีกหมวดหนึ่ง คือ “พรหมวิหารธรรม” หรือที่เราเรียกว่าพรหมวิหาร 4 เราจะเห็นบทบาทของธรรมาธิปไตยที่ชัดเจนมาก เมื่อรู้จักพรหมวิหาร พรหมวิหารธรรม คือ ธรรมของท่านที่เป็นพรหม ธรรมของท่านที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ทำไมต้องชื่อพรหมวิหารธรรม เพราะโลกทัศน์ของคนอินเดียในครั้งพุทธกาลนั้น ถือว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้สร้างสังคม เป็นผู้กำหนดชะตากรรมของชีวิตและสรรพสัตว์ทั่วสากลโลก ทุกคนที่เกิดมา พระพรหมท่านลิขิตเอาไว้แล้ว แต่เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมา พระองค์ทรงปฏิวัติความคิดความเชื่อนี้ใหม่ว่าไม่ใช่พระพรหมที่อยู่สวรรค์ชั้นฟ้าอะไรหรอกที่

ลิขิตชะตากรรมของมนุษย์ เราทุกคนนั้นแหละที่มีหลัก 4 ประการเป็นหลักธรรมประจำใจ แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติให้ได้ในชีวิตจริง ตัวเรานั้นแหละเป็นพรหม พระพุทธรองค์ทรงเปลี่ยนพระพรหมซึ่งอยู่ในโลกแห่งอุดมคติที่โหนกก็ไม่รู้ เป็นโลกที่สูงส่งเหลือเกินให้กลายเป็นพระพรหมที่อยู่บนดิน คือ เราทุกคนที่เป็นมนุษย์ที่เดินเหินบนดินนั้นแหละ แต่ก็มีหลักธรรมประจำใจ 4 ประการในจิตใจ เราทุกคนเป็นพระพรหมที่เดินเหินอยู่บนดิน และเราทุกคนที่สร้างสรรค์ชะตากรรมของตัวเองและสังคมได้ ฉะนั้นจึงเรียกว่าพรหมวิหารธรรม คือ หลักธรรมสำหรับท่านผู้เป็นพรหม หลักธรรมที่จะทำให้เราแต่ละท่านกลายเป็นพรหมผู้สร้างสรรค์ บันดาลโลกและสังคมของเรา ซึ่งมี 4 ข้อ

1. เมตตา คือ ปราบปรามอยากให้ผู้อื่นมีชีวิตอยู่อย่างร่มเย็น และเป็นสุข ด้วยทำที่ฉันท์กัลยาณมิตร หรือทำที่ที่มีมิตรพึงปฏิบัติต่อมิตร คำว่า “เมตตา” กับคำว่า “มิตร” มาจากรากศัพท์เดียวกันแปลว่า ปราบปรามาคี

2. กรุณา คือ ความห่วงใยในทุกข์ของคนอื่น เห็นคนอื่นตกทุกข์ได้ยากแล้วทนไม่ได้ จะต้องคิดอยู่เสมอว่าฉันจะทำอะไรได้บ้างเหมือนกรณีเสื้อดำถูกยิง คนที่มีกรุณาในใจจะอดทนนิ่งอยู่ไม่ได้จะต้องหาวิธีทำอะไรสักอย่าง ทำอะไรได้ไม่มากก็แสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ อย่างนี้เรียกว่ามีกรุณาประจำใจ นักปราชญ์ท่านหนึ่ง จึงเอามาเขียนว่า “มหาปุริสภาวสุส ลกขณฺิ กรุณาสโห” แปลว่า...อ้อฆมาสัยที่ทนไม่ได้เพราะกรุณา เป็นลักษณะของมหาบุรุษ

3. มุทิตา คือ ความพลอยยินดีที่เห็นคนอื่นมีความสุข มีความก้าวหน้า

4. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง

เมื่อเห็นความหมายของ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ทั้ง 4 ประการอย่างนี้แล้ว ถ้าไม่ได้เห็นบริบทเรา ก็คงยังคงใช้ประโยชน์จากธรรม 4 ประการนี้ไม่เต็มที่ และเพราะไม่เห็นบริบทของเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขานี้เอง สังคมไทยจึงเอาธรรม ทั้ง 4 มาใช้ผิดฝาผิดตัว และแก้ไขปัญหาสังคมไม่ค่อยได้ เพราะ

เราหยิบธรรมมาใช้โดยลืมนิบริบทของมัน อย่างที่แจ้ไว้ตอนต้นว่า **ธรรมทุกข้อมี** **อรรถ** **หลักการทุกอย่างมีความมุ่งหมาย** คุณจะเมตตาได้อย่างไร ไม่ให้เมตตา ล้นเกินกลายเป็นการช่วยเหลือกัน แม้ในเรื่องซึ่งไม่ควรจะช่วยเหลือและเป็นที่มาของ ระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์เต็มบ้านเต็มเมืองไปหมด เพราะเมตตาที่ล้นเกิน ทำให้กฎหมายทำงานไม่ได้ แต่จะไปตรงไหนก็มีแต่พวกพ้อง แต่จะไปตรงไหนก็มี แต่ญาติ แต่จะไปตรงไหนก็มีแต่เครือข่าย แม้แต่การศึกษาหาความรู้เดี๋ยวนี้ก็กลายเป็น การหาเครือข่าย หา connection เป็นการเรียนหนังสือค้นหาโดยไม่ มุ่งความเป็นเลิศทางปัญญาและวิชาการ ทำให้ความหมายมันพร่าเลือน เพราะ มีเมตตาล้นเกิน

กรุณาที่ล้นเกินก็เหมือนกัน ทำให้เราช่วยคนตะพืดตะพือ บางเรื่องไม่ควรช่วยก็ช่วย ทำดีก็ช่วย ทำไม่ดีก็ช่วย หลักเกณฑ์หลักการของสังคมก็เสียหาย หมดเพราะช่วยกันโดยไม่ดูตาม้าตาเรือ

มุทิตา อันนี้คนไทยค่อนข้างจะสอບตก ท่านบอกใครเด่นใครดีให้โหมทนา สาธุ พลอยยินดี เปิดใจให้กว้าง ชื่นชมโสมนัส ยินดีกับความเด่น ความดีงาม ความก้าวหน้าของคนอื่น ข้อนี้ของเรานั้นดูจะสอບตก แทนที่จะมุทิตาเปิดใจให้ กว้าง พอเห็นใครเด่นใครดีเราก็ปิดใจเลย เอาอิจฉาหรือริษยาขึ้นมาแทน แทนที่จะใจกว้างเราใจแคบ ในประเทศที่เจริญแล้วใครเก่งใครดี เขาดีเด่น..ดีเด่น ส่วน ของเราดีเด่น..ดีดี เราจึงเป็นบ้านเมืองที่ใช้คนดีเปลือง อันนี้สำคัญในสภาพสังคม ที่มีแต่ความริษยาตาร้อน สังคมเช่นนี้จะผลิตคนที่กล้าทำดี กล้าคิด กล้า นำ กล้าทำ กล้าสร้างสรรค์น้อยลงเพราะทุกคนก็จะเป็นห่วงตัวเองว่าไม่อยากจะทำ ออกไปทำอะไร เปลืองตัว อยู่ใน Comfort Zone ก็ดีแล้ว ฉะนั้นจึงไม่มีความ คิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นเพราะเรากลัวจะไปขัดแย้งขัดตาคนนั้นคนนี่ กลัวคนนั้น คนนี้จะไม่พอใจ กลัวว่าจะอิจฉาตาร้อน กลัวว่าจะงานเข้า แล้วนับวันสังคมนี้ก็จะผลิตคนขี้อิจฉาเพิ่มขึ้นๆ ดีเด่น..ดีดี ดีเด่น..ไม่ค่อยดี

ในสังคมที่เจริญแล้ว เขาจึงส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้ทำอะไรใหม่ๆ เยอะแยะมากมายเพราะเขามองความคิดสร้างสรรค์ ความเจริญเป็นสิ่งที่ทุกคนพึงมีพึงได้ แต่ในสังคมที่มีแต่ความอิจฉาทาร้อนนั้นใครขึ้นมายิ่งใหญ่ก็จะกดคนอื่นเอาไว้ ในสังคมแบบนี้ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ และเป็นเหตุผลหนึ่งที่เราไม่ค่อยมีนวัตกรรม ใครเก่งใครดี ถ้านายไม่เอาด้วยความเก่งความดีก็มีปริมาณลจจำกัด ในมหาวิทยาลัยจะเห็นชัด นักวิจัยคนไหน Doctor คนไหน ใครเก่งแค่ไหนก็ตาม ถ้าคนปกติ อธิการบดีไม่เอาด้วย คุณก็เก่งได้แค่นั้นแหละ มากกว่านั้นก็ไม่ได้ ในระบบราชการยิ่งเห็นชัดถ้าหัวหน้ากรม กอง หัวหน้าแผนก อธิบดีไม่เอาด้วย ข้าราชการทุกคนก็แทบไม่สร้างสรรค์อะไร ทำงาน Routine ไปวันๆ เพราะทุกคนกลัวว่าทำอะไรแล้วเด่นเกินไปจะถูกจับจ้อง อันนี้เป็นสิ่งที่เราสออบตก เพราะเราขาดมูทิตา

อุเบกขา ก็น่าห่วงเหลือเกินว่าจะปฏิบัติกันไม่ครบ เพราะกฏกติกามารยาทของสังคมทุกวันนี้ ถูกทำให้พรา่เลือนหรือเราต่างก็พากันมองข้าม ฉะนั้นเราจึงฉีกกฏของเราอยู่เรื่อยๆ เพราะไม่มีใครเอาจริงจังกับการรักษากฎหรือปฏิบัติตามกฏ เมื่อเห็นภาพรวมของเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ว่าเป็นอย่างนี้ เราก็จะเข้าใจขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง ขั้นแรกเข้าใจความหมาย ขั้นสองเข้าใจข้อจำกัดของมัน แต่เราจะยังไม่ได้ประโยชน์จากพรหมวิหารธรรมเต็มที่ ถ้าเรายังมองไม่เห็นบริบทว่าแต่ละข้อเราจะใช้ในสถานการณ์ไหน

ลงลึกไปอีกนิดหนึ่ง เพื่อจะได้รับประโยชน์จากพรหมวิหารธรรมอย่างชัดเจน จะได้เห็นคุณค่าของธรรมาธิปไตยว่าซ่อนอยู่ในธรรมบทไหน พระพุทธองค์บอกว่าเราจะได้รับคุณค่าที่แท้จริงของพรหมวิหารธรรม 4 ประการก็ต่อเมื่อเราใช้แต่ละข้อนั้นถูกต้องสอดคล้องกับบริบท

1. ในสถานการณ์ปกติให้มีเมตตาต่อกันและกัน
2. ในสถานการณ์ที่คน สัตว์ สังคม ตกอยู่ท่ามกลางปัญหา ให้กรุณาต่อ

กันและกัน คือ ลูกขึ้นมาช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3. ในสถานการณ์ที่คน สัตว์ สังคม มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า
ให้**มุทิตา** คือ พลอยยินดี โมนทนาสาธุกัน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

4. ในสถานการณ์ที่คนขัดแย้งกับธรรม ขัดแย้งต่อกฎหมาย ให้**วางใจ**
เป็นกลาง ผิดว่าไปตามผิด ถูกว่าไปตามถูก ใครทำได้อย่างนี้ คือผู้มีอุเบกขาอยู่
ในดวงใจ และนี่เองเป็น**ธรรมาธิปไตย**

เมื่อคนขัดแย้งกับธรรม ขัดแย้งกับกฎหมาย เราหัดยืนอยู่ตรงกลางไม่
เลือกข้างคนนั้น ไม่เลือกเข้าข้างคนนี้ ไม่เลือกเข้าข้างใคร ไม่ว่าจะคน ไม่ว่าจะ
ผลประโยชน์ รวมทั้งไม่เลือกข้างอคติ เราหันหลังให้อคติทั้ง 4 ที่เป็นอุปสรรค
ของอุเบกขาหรือการวางใจเป็นกลาง และเป็นอุปสรรคของธรรมาธิปไตยด้วย

1. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก (เป็นพวกเดียวกันแล้วเราช่วยทุกอย่าง)
2. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
3. โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลาคือมีความรู้ไม่ถูกต้อง
4. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

คนจะวางใจเป็นกลาง วางเฉยอยู่ได้อย่างแท้จริงนั้น ต้องก้าวข้ามอคติ
ทั้ง 4 ประการนี้ให้ได้ ถ้าก้าวข้ามไม่ได้ หัวใจที่เป็นกลางก็เกิดขึ้นไม่ได้
ธรรมาธิปไตยก็ถือกำเนิดไม่ได้ กรณีตัวอย่างที่เห็นชัดของธรรมาธิปไตยใน
อุเบกขา ก็คือกรณีของนางสาวปณิดา ยศปัญญา หรือน้องแบม ที่เป็นนักศึกษา
ฝึกงานที่ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง แล้วก็ไปเห็นความฉ้อฉลของระบบราชการ
นักศึกษาฝึกงานคนนี่คิดอะไร

1. เธอคิดถึงตัวเองว่าเรื่องนี้ เราเจียบก็ได้นะ เดียวก็จะเรียนจบแล้ว ทำ
เป็นไม่รู้ไม่เห็น เจียบๆ ไปก็จะเป็น**อิตตาธิปไตย** คือเอาตัวเองรอด

2. มีคนนั้นคนนี่มาบอกว่าอย่าไปยุ่งเลย อย่าไปหาเรื่องใส่ตัวเอง เรียนๆ
ไปทำๆ ไปเป็นนักศึกษาฝึกงาน อย่าคิดมาก ถ้าเธอฟังคนกลุ่มนี้ก็เป็น

โลกาธิปไตย แต่น้องแบม ถามใจตัวเองว่าที่เราเรียนมาด้านพัฒนาชุมชนใช้ไหม นี่เรากำลังพัฒนาชุมชน ถ้าเรามาช่วยให้เขาฉ้อฉลสำเร็จมันถูกต้องไหม เราเรียน มาให้ชื่อเสียงสุจริตไม่ใช่หรือ แต่สิ่งที่เรากำลังทำมันตรงข้ามกับชื่อเสียงสุจริต เธอถามตัวเองว่าถ้าไม่คิดอะไรมาเลยทำๆ ไปเดี๋ยวก็จบ เธอก็ตัดสินใจแบบ อัตตาธิปไตย ถ้าเธอฟังผู้ใหญ่ที่เป็นปาบมิตรของเธอแนะนำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ถ้า เธอฟังคนเหล่านี้อะไรจะเกิดขึ้น การทุจริตคอร์รัปชันก็ดำเนินการต่อไปและนั่น คือมະเร็งร้ายของสังคมไทยที่แก้อย่างไรก็แก้ไม่ได้ ข้างบนออกนโยบายสวยหรู แต่ในทางปฏิบัติการไม่มีใครสนใจ และเป็นปัญหาของสังคมไทย เพราะไม่มีใคร สนใจธรรมาธิปไตย น้องแบมก็ไม่ฟังปาบมิตร เธอฟังใคร เธอฟังธรรม ธรรมที่ เธอได้รับการศึกษาอบรมมาว่าการทุจริตการฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นสิ่งที่ไม่ ถูกต้อง สิ่งนี้ผิดกฎหมาย ผิดทั้งหลักศีลธรรม ผิดทั้งต่อมโนธรรมของเธอเอง ที่ถูกอบรมบ่มนิสัยมาให้เป็นคนดีรักความยุติธรรม ในที่สุดน้องแบมก้าว ข้ามตัวเอง ทั้งอัตตาธิปไตย สะตากรรรมของฉันทันจากนี้จะเป็นอย่างไรข้างมันเถอะ ครูบาอาจารย์ของฉันทันจะว่าอย่างไรข้างมันเถอะ ประเทศของฉันทันสำคัญกว่า เอาละ ฉันทันจะตัดสินใจเปิดโปงเรื่องนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งความถูกต้องและเป็นธรรม นี่คือ ธรรมาธิปไตย และนี่คือ อุเบกขา ฉันทัน อุเบกขากับธรรมาธิปไตยโดยสาระ สำคัญเนื้อหาที่เป็นเรื่องเดียวกัน ธรรมาธิปไตยไปกันได้กับประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยต้องการธรรมาธิปไตยรีเปลา่ ประชาธิปไตยไทยที่ไม่สำเร็จ ทุกวันนี้ ก็เพราะเนื้อในยังไม่เป็นธรรมาธิปไตยนั่นเอง ฉันทันถ้าเราอยาก จะสร้างสรรค์สังคมที่ดีให้เป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืนจริงๆ เราจะมัวแต่แก้กฎกติกา มารยาทเชิงล้าสมัยลักษณะอักษอย่างเดี๋ยวนี้อะไรไม่ได้ เราจะต้องร่วมกันแก้ไขความเข้าใจ ที่ยังไม่ถูกต้องในหมู่ประชาชนของเราในทุกระดับชั้น ให้เขา รู้ อะไรคือเนื้อหา สาระของประชาธิปไตย ถ้าเขา รู้จักเนื้อหาสาระประชาธิปไตยและรู้จักประโยชน์ ที่แท้จริงของประชาธิปไตย เขาจะไม่ยอมให้ใครมาพรากประชาธิปไตยไปจาก

ตัวเขาได้เลย สิ่งสำคัญยิ่งกว่าการเขียนรัฐธรรมนูญก็คือการทำอะไรให้คนไทย รักประชาธิปไตย ถ้าคนไทยยังไม่รัก ไม่รู้คุณค่าของประชาธิปไตย จะแก้กฎหมาย รัฐธรรมนูญก็ครั้ง ก็ไม่ช่วยอะไร เพราะมันพิสูจน์แล้วว่าเราแก้ฉบับนี้ก็เพื่อจะ เขียนใหม่ในฉบับหน้า เราแก้วันนี้เพื่อจะแก้ใหม่ในวันหน้า เป็นวัฏจักรอย่างนี้ ครั้งแล้วครั้งเล่า เพราะเราไปทำในสิ่งที่ เป็นเปลือกผิวของประชาธิปไตย เรายัง ไม่ลงมาแก้ไขหรือทำในสิ่งที่ เป็นเนื้อหาสาระของประชาธิปไตย นั่นคือ ความรู้ ความเข้าใจของผู้คน สิ่งนี้สำคัญเหลือเกิน ถ้ายังไม่ส่งเสริมการศึกษาให้ลงไป ในหมู่ประชาชนคนไทย ประชาธิปไตยจะยังยั้งยืนไม่ได้ พูดอย่างตรงไปตรงมา ทุกวันนี้ประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีในตำรับตำราเรียนเล่า ถามว่าทำไมเด็กรุ่นใหม่ ถึงไม่รู้สึกรู้สา กับสถานการณ์ในบ้านเมือง เพราะว่า สิ่งเหล่านี้ มันถูกถอดออกไป คนรุ่นใหม่เติบโตขึ้นมาโดยไม่ได้เรียนประวัติศาสตร์ เหตุการณ์บ้านเมือง

ประเทศที่แสนจะสวยงามของเด็กทุกวันนี้ กว่าที่จะยั้งยืนมาทุกวันนี้ บรรพบุรุษคนรุ่น 14 ตุลา ต้องวางชีวิตเป็นเดิมพัน เพื่อที่จะเรียกร้องเอาสิทธิ เสรีภาพที่เป็นของประชาชนคืนกลับมา และมีก็คนที่ต้องบาดเจ็บล้มตาย ก็คนที่พลัดที่นาคาที่อยู่ ก็คนที่พลัดพ่อพลัดแม่ ก็คนที่ไปใช้ชีวิตในป่า ก็คนที่เสียชีวิต สิ่งเหล่านี้มันหายไปจากระบบการศึกษาของประเทศชาติบ้านเมือง มันหายไป จากสื่อสารมวลชน ดังนั้นเราจะให้เยาวชนคนรุ่นใหม่รักประชาธิปไตย เห็นคุณค่า ของประชาธิปไตยได้อย่างไร ทั้งๆ ที่ประชาธิปไตยนั้นสำคัญกับเราทุกคน เป็น ประหนึ่งลมหายใจของเราทุกคนแต่แล้วเราก็ไม่เห็นคุณค่า เพราะเราลืมเนื้อหา สาระของประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน สิ่งสำคัญที่สุดไม่ใช่รัฐธรรมนูญที่เป็น ลายลักษณ์อักษรเท่านั้น หากแต่เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชีวิตประจำวัน หรือ ประชาธิปไตยที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน

อินเดียเป็นประเทศที่มีผู้คนกว่าพันล้านคนแต่ขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มีประชาธิปไตยในทุกระดับชั้น อย่างตอนนี้สิ่งที่ ดร.บี.อาร์.อัมเบดการ์ เขียนเอาไว้ในรัฐธรรมนูญว่า คนอินเดียทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคกันในฐานะที่คนทุกคนเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ในยุคของ ดร.อัมเบดการ์ ยังไม่มีความจริง แต่หลังจากนั้นกว่า 50 ปี ประธานาธิบดีของอินเดียอย่างน้อย 2 ท่านเป็นคนมาจากวรรณะศูทร ขึ้นมาถึงจุดสูงสุดในการเมืองการปกครองระดับชาติ แม้ยังไม่สามารถสลายระบบวรรณะได้ทั้งหมด แต่นั่นคือแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ที่เห็นเป็นรูปธรรมมาก และแน่นอนเขาไม่มีรัฐประหาร เพราะว่าสาระของประชาธิปไตยถูกแทรกซึมอย่างลึกซึ้งในทุกๆ ระบบ ในทุกๆ วงสังคม แม้ไม่อาจอ้างได้ว่าเป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยเต็มร้อย ซึ่งประชาธิปไตยเต็มร้อยก็ไม่มีอยู่ในโลก อาตมาว่าก็พิเศษมากแล้ว ฉะนั้นทำอย่างไรเราจะทำให้ประชาธิปไตยที่มีเนื้อหาสาระอยู่ยั่งยืนในสังคมไทยได้ เราต้องมาส่งเสริมให้คนไทยมีการศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวกับคุณค่าสาระสำคัญ กระบวนการของประชาธิปไตยอย่างทั่วถึงและกว้างขวาง จนวันหนึ่งเราจะเข้าใจว่าอะไรคือประชาธิปไตย ประชาธิปไตยนี้คืออะไร เมื่อถึงวันนั้นเราจะรักษาประชาธิปไตยของเราอย่างดีที่สุดด้วยชีวิตของเรา ด้วยลมหายใจของเรา แต่ถ้าคนส่วนใหญ่ยังไม่เห็นคุณค่าของประชาธิปไตย เราก็จะยังเรียกหาการปฏิวัติรัฐประหารอยู่รำไป ซึ่งแต่ละครั้งเราก็คงจะเห็นแล้วว่าไม่ได้ทำให้ประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างที่เราควรจะเป็น

“อาตมาภาพเกิดในปีพุทธศักราช 2516 พอดี ถือว่าไม่ใหม่เกินไปและไม่เก่าเกินไป ไม่ได้เก่าถึงขั้นไม่เห็นคุณค่าของประชาธิปไตยหรือไม่ได้ใหม่เกินจนไม่รู้อะไรเป็นอะไร ตรงกันข้ามอาตมาเกิดมาในปี พ.ศ. ที่ประชาธิปไตยกำลังเบงบานด้วยซ้ำ จึงกล่าวได้เลยว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีความเหลือเกิน เมื่อเอามาวางเทียบเคียงกับระบอบการเมืองการปกครองของโลก นี่คือ

ระบอบการเมืองการปกครองที่เคารพมนุษย์มากที่สุด

ระบอบการเมืองการปกครองที่มนุษย์มีศักดิ์ศรีมากที่สุด

ระบอบการเมืองการปกครองที่มนุษย์เป็นตัวของตัวเองมากที่สุด

ระบอบการเมืองการปกครองอย่างนี้มีใช้หรือที่มนุษย์ทุกคนเรียกร้องต้องการหา คำถามคือทำอย่างไรที่เราจะให้สังคมไทยเห็นคุณค่าระบอบการเมืองการ ปกครองที่เอื้อต่อการเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเช่นนี้ จะทำอย่างไร”

“ถ้าเราไม่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องได้ คนไม่น้อยก็จะ เป็นฝ่ายที่อยู่ตรงกันข้ามกับประชาธิปไตย และ มันก็น่าตั้งคำถามเหมือนกัน ว่า ทำไมชนชั้นกลางในเมืองอย่างกรุงเทพมหานครถึงอยู่ตรงกันข้ามกับ ประชาธิปไตยได้อย่างไร ทั้งที่เป็นกลุ่มคนที่ถือว่ามีการศึกษาที่ดีที่สุดของ ประเทศ อันนี้เป็นหัวข้อวิจัยที่น่าสนใจมากๆ ที่จะฝากให้เราทุกคนไป ร่วมกันคิด ร่วมกันแสวงหาคำตอบ ถ้าเราหวังว่าเราอยากให้ประชาธิปไตย ในบ้านเมืองเรามีความเจริญรุ่งเรืองจริงๆ”

กลับมาที่พรหมวิหารธรรมอีกชนิดหนึ่ง ก่อนจะจบ ในสถานการณ์ปกติ พระพุทธองค์บอกให้เราเมตตา คือมีปฏิสัมพันธ์กับคนทั้งโลก ไม่ใช่เฉพาะต่อ คนพุทธหรือคนไทย ทอดตามองไปทางไหนเห็นคน และสิ่งมีชีวิตทั่วสากลโลก เป็นมิตรของเราหมดเลย ไม่ว่าจะมองคนหรือมองเสียด้า มองด้วยเมตตา มองคน มองสัตว์ มองสิ่งแวดล้อม ทอดตามองไปทั่วโลกด้วยความเมตตา ทั้งคนทั้งสัตว์ เป็นมิตรของฉัน เป็นคนในครอบครัวของฉัน ไม่มีใครเลยที่ควรโกรธ เกลียด ชิงชัง แต่ลำพังเมตตายังไม่สามารถเยียวยาโลกและสังคมได้ เพราะเป็นโลกทัศน์ ที่อยู่ในใจ ในความคิด ในอุดมคติ เราจึงต้องการการปฏิบัติ เราจึงต้องมีเมตตา ภาวปฏิบัติ เราต้องมีเมตตาในชีวิตจริง หรือ Compassion in Action

กรุณา ข้อที่ 2 เมื่อเราปฏิสัมพันธ์กับตัวคน สัตว์ สิ่งมีชีวิต สิ่งแวดล้อม ทั่วสากลโลกด้วยเมตตา คือ มีความปรารถนาให้เขาอยู่ดีมีสุขแล้ว อันนั้นเป็น

ความรู้สึกเชิงบวกที่แสนประเสริฐเลิศล้ำ แต่มันยังช่วยโลกไม่ได้หรอก ถ้ายังไม่นำมาใช้ ข้อ 2 กรุณาถือการเอาเมตตามาใช้ในชีวิตจริงไม่ใช่แค่พูด ไม่ใช่แค่แผ่ ไม่ใช่แค่รู้สึก แต่ต้องนำเอาเมตตานี้มาสู่การประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริง เห็นใครตกทุกข์ได้ยากที่ไหน เห็นความเดือดเนื้อร้อนใจที่ไหน ต้องลุกขึ้นมาหาวิธีช่วยให้ได้ไม่มากก็น้อย พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเห็นว่าเมตตายังเป็นนามธรรมเหลือเกิน ทำอย่างไรจะทำให้เมตตาเข้าสู่ชีวิตจริง ก็จึงสร้างพระอวโลกิเตศวรซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์แห่งความรัก เป็นโพธิสัตว์แห่งความเมตตา กรุณา อวโลกิเตศวรแปลว่าพระผู้เป็นใหญ่ในการสดับตรับฟังเสียงแห่งสรรพสัตว์ พระผู้มองลงมาเพื่อสอดส่องมองหาว่ามีคนตกทุกข์ได้ยากอยู่ที่ไหน แล้วฉันจะก้าวเข้าไปช่วยให้ถึงที่สุด นอกจากพระอวโลกิเตศวรแล้ว มหายานยังมีพระกษิติครรภโพธิสัตว์ ซึ่งมีปณิธานว่า ฉันจะช่วยสรรพพืชสรรพสัตว์ในสากลโลก ต่อให้โลกนี้เหลือสัตว์นรกเพียงตัวเดียวค้างอยู่ในนรกฉันก็จะลงไปช่วย โลกหมดสัตว์นรกเมื่อไหร่ฉันจะเข้านิพพานเป็นคนสุดท้าย นี่คือพระโพธิสัตว์แห่งเมตตา กรุณา เป็นข้อที่ 2 ของพระพรหมวิหาร 4 ประการ เมตตาเป็นความรู้สึกดีงามที่อยู่ในใจ กรุณาเอาความรู้สึกดีงามในใจนั้นมาสู่ชีวิตจริง มาประพฤติปฏิบัติ ข้อ 1 ข้อ 2 สังคมไทยทำได้ดี สังเกตดูคลื่นสึนามิเข้า คนไทยก็ช่วยกัน เยอะถือว่าข้อ 1 ข้อ 2 เรามี มีจนล้นเกินตัวด้วยซ้ำไป

พอมาถึงข้อ 3 เท่านั้นแหละ มุทิตานี้แหละเราสอบตก แทนที่จะใจกว้าง เรากลับใจแคบ เราต้องมาฝึกข้อ 3 เอามุทิตามาแทนที่ริษยาให้ได้ ถ้าเอามุทิตามาแทนที่ริษยา ก็เป็นการเปิดพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่ลุกขึ้นมาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ อย่างมากมาย

พอมาถึงข้อ 4 อุเบกขา ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ต้องทำให้ได้ อุเบกขามีอยู่ 2 อย่าง

- อุเบกขาที่ประกอบด้วยปัญญา อุเบกขาที่มีธรรมาธิปไตยเป็นเนื้อหา

สาระอยู่ข้างใน วางใจเป็นกลางเพราะคำนึงถึงธรรม ความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง ประโยชน์ของประเทศชาติบ้านเมือง สังคมและโลกเป็นแรงบันดาลใจในการตัดสินใจ ที่เรียกว่าอุเบกขาที่มีธรรมาธิปไตยเป็นเนื้อหาสาระ จึงเป็นอุเบกขาแท้ ใครตัดสินใจโดยมีอุเบกขาธรรมาธิปไตยเป็นเนื้อหาสาระ คนคนนั้นจะเป็นพระพรหมที่สามารถดลบันดาลประทานพรให้ประเทศชาติบ้านเมืองอยู่ในดุลยภาพและสันติสุข

- อุเบกขาอีกอย่างหนึ่ง เป็นอุเบกขาก้าวไม่พ้นอคติ 4 อัญญาอุเบกขา แปลตรงตัวว่าอุเบกขาโง่ อุเบกขาที่เกิดจากความไม่รู้ คนโบราณแปลอุเบกขาว่า “วางเฉย” ฉะนั้นอัญญาอุเบกขา จึงแปลอีกอย่างว่า เฉยมั่ว เฉยเมย เฉยเหมิน พอเราเจออุเบกขา กลายเป็นไม่เอาอะไรเลยกับใครเลย ฉันทไม่ทำอะไร ฉันทวางอุเบกขา ฉันทวางเฉย อาตมภาพจึงขอแปลคำว่า “อุเบกขา” ว่า เป็นการวางใจให้เป็นกลาง ไม่อยากจะแปลว่าวางเฉย ก็เพราะว่า เฉย มันให้ความรู้สึกเชิงลบ

ที่นี้เรากลับมาดูพระคัมภีร์ คำว่าอุเบกขาก็แปลว่าวางใจเป็นกลาง คือภาวะที่มีใจเป็นกลางในใจคนและสัตว์หรือในอารมณ์นั้นๆ ก็ไม่ได้ใช้คำว่าวางเฉย คุณจะวางใจเป็นกลางคุณก็ต้องมีหลัก ซึ่งปกติใจตัวเองก็เอียงไปทางตัวเอง เอียงไปทางอื่นบ้าง เอียงไปทางผลประโยชน์บ้าง เอียงไปทางยศ ทรัพย์ อำนาจบ้าง เอียงไปความกลัว เอียงไปหารัก เอียงไปหาชัง เอียงไปหาหลง ทำอย่างไรใจจะไม่เอียงไปเพราะอคติ 4 ทำอย่างไรใจคุณจะไม่สูญเสียดุลยภาพ เพราะอคติติงมาติงไป ก็เอาใจมาอยู่กับธรรม เมื่อใจของเราอยู่กับธรรม ใจของเราก็เป็นธรรมาธิปไตย พอใจเป็นธรรมาธิปไตยเราก็ตัดสินใจทุกครั้งก็เป็นอุเบกขา ฉะนั้นธรรมาธิปไตยจึงเป็นหัวใจของอุเบกขา เมื่อคนส่วนใหญ่ในสังคมวางใจเป็นกลางเพราะมีธรรมาธิปไตยและปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 ประการ เราจะสามารถพิทักษ์รักษาสังคมของเราให้เป็นสังคมที่มีดุลยภาพได้ ทุกวันนี้สังคมไทยเสียดุลมาก

1. **เมตตา** เราเมตตากันมาก เมตตาสิ้นเกินก็ทำให้เราเอาญาติพงศ์วงศ์วงศากันไป กลายเป็นสังคมที่เลยเถิด เป็นสังคมอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อกฎกติกา มารยาทหรือกฎหมาย

2. **กรุณา** พอไม่มีอุเบกขามาคุมก็สิ้นเกิน ช่วยกันตะพึดตะพือในบางเรื่องไม่ควรช่วยก็ช่วย ซึ่งอาจมาคิดว่าไม่จำเป็นจะต้องยกตัวอย่าง เราเห็นกันอยู่แล้วหลายเรื่องหลายราวในสังคมไทยช่วยกันเลยเถิด เลยไปจนได้คนแต่เสียหลักการ ช่วยคนจนเสียกฎหมายเพราะกรุณาที่สิ้นเกิน

3. **มุทิตา** ที่เราพัฒนาไปไม่ถึงก็กลายเป็นริษยา ก็กลายเป็นขัดแย้งขัดขาคคนเก่งคนดี ไม่เปิดโอกาสให้คนเก่งคนดีได้แสดงสติปัญญา ไม่ได้ใช้ศักยภาพอย่างที่ควรจะเป็น นวัตกรรมทางปัญญาไม่เกิดขึ้นในสังคมไทยเท่าไรเพราะริษยามันขวางไว้

4. ถ้าเรามีอุเบกขามาคุม เราจะเมตตาแต่พอดี ไม่ล้นออกไปจนช่วยกันตะพึดตะพือ ช่วยกันทุกคน ช่วยในทุกสถานการณ์ อีกครั้งหนึ่งถ้าเรามีอุเบกขามาคุม คือ มีการตัดสินใจที่เป็นกลาง เพราะถือธรรมาธิปไตยเป็นเนื้อใน เวลาที่เรามีเมตตา เมตตานั่นจะอยู่ในขอบเขตของความพอดี ไม่เมตตาเกินไป เรื่องไหนที่เห็นว่าเมตตาแล้วจะเสียธรรมเราก็หยุดเอาไว้ อุเบกขาเป็นเหมือนพีที่ใหญ่ที่อยู่ข้างหลัง ยืนอยู่หลังสุดของแถวแล้วก็เห็นทุกคนในแถว ใครแตกแถวอุเบกขาจะจัดให้เกิดดุลยภาพ อุเบกขาจึงก่อให้เกิดความเที่ยงตรง ดังนั้น อุเบกขาจึงเป็นหัวใจของตุลาการคือผู้ที่พิพากษา ตุลาการแปลว่าผู้มีอาการประหนึ่งตาชั่งตาชั่งต้องไม่เอียง ตาชั่งต้องตรง ตาชั่งต้องมีดุลยภาพ

อุเบกขามา ดุลยภาพเกิด

อุเบกขามา ทุกคนก็เป็นตุลาการให้กับตัวเองและให้กับสังคมด้วย

ถ้าอุเบกขามาคุมแล้ว เมตตาไม่สิ้นเกิน กรุณาไม่สิ้นเกิน มุทิตาไม่สิ้นเกิน สังคมก็ไม่เสียดุล พอคนทำผิดก็ว่าไปตามผิด พอคนทำถูกก็ว่าไปตามถูก

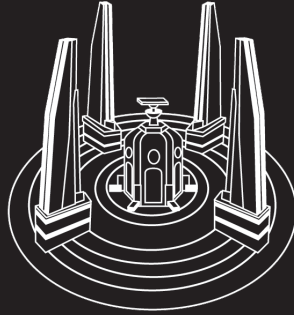
กฎหมายเป็นกฎหมาย ธรรมเป็นธรรม หลักการเป็นหลักการ นี่แหละพรหมวิหารธรรมจึงเป็นธรรมที่จะทำให้สังคมอยู่ในดุลยภาพ เป็นธรรมที่จะทำให้ประชาธิปไตยที่มีเนื้อในเป็นธรรมาธิปไตย ถ้าเราอยากจะทำให้ประชาธิปไตยประเทศเรามีความพัฒนาสถาพรและยั่งยืน มีเนื้อหาสาระที่แท้จริงและไม่ถูกใครมาช่วงชิงเอาไปจากประชาชน เราต้องส่งเสริมปวงชนชาวไทยให้รู้จักพรหมวิหารธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติเมตตาในสถานการณ์ต่างๆ กรุณาในสถานการณ์ต่างๆ มุทิตาในสถานการณ์ต่างๆ และอุเบกขาในสถานการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม ถ้าทำได้อย่างนี้แล้วสังคมไทยไม่เสียดุล ประชาธิปไตยไม่เสียดุล เมืองไทยก็จะกลายเป็นเมืองที่มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุขอย่างที่พวกเราอยากจะเห็นกันมาโดยตลอด ฉะนั้น กล่าวอย่างสั้นที่สุด “ธรรมาธิปไตย” แปลว่า “การตัดสินใจที่ถือเอาความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ความชอบธรรม ประโยชน์ของประเทศชาติ ประชาชนเป็นใหญ่เป็นสำคัญ” และธรรมาธิปไตย นั้น “เป็นระบบการตัดสินใจ ไม่ใช่ระบอบการเมืองการปกครอง”

และประเด็นสุดท้าย ธรรมาธิปไตยไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อประชาธิปไตย แต่เป็นเนื้อหาของประชาธิปไตยที่เดียว เพราะเมื่อเราทุกคนรู้จักตัดสินใจโดยยึดความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง ความสุขของประเทศชาติและประชาชนเป็นใหญ่เป็นสำคัญแล้ว คอร์รัปชันก็ไม่มี เมื่อผู้นำอยู่ในธรรมาธิปไตย ประชาชนก็เห็นดีเห็นงาม คนทั้งประเทศก็อยู่ในธรรมาธิปไตยเหมือนกัน ประชาธิปไตยก็จะยั่งยืน

ธรรมาธิปไตยไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อประชาธิปไตย ประชาธิปไตยที่มีเนื้อในเป็นธรรมาธิปไตย จึงเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืน ถ้าเรายังไปไม่ถึงตรงนี้ ประชาธิปไตยของเราก็จะยังคงลุ่มๆ ดอนๆ อยู่ต่อไปเพราะเนื้อในหล่นหายไป เพราะฉะนั้นเราทุกคนมีหน้าที่ช่วยกันตามหาเนื้อในของประชาธิปไตย คือ เอาธรรมาธิปไตยกลับมาใช้ในชีวิตประจำวันของเรา และส่งเสริมให้คนในชาติบ้าน

เมืองของเรายึดโยงอยู่กับประชาธิปไตยที่มีธรรมาธิปไตยเป็นแก่น ทำได้ดังนี้
เราก็จะสามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมที่คนทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มี
สิทธิเสรีภาพและมีความสุขอย่างที่เราเรียกร้องต้องการกันจริงๆ

วันนี้ขออนุโมทนาสาธุการคณะกรรมการมูลนิธิ 14 ตุลา ทุกคน
ทุกท่านที่จัดงานนี้ขึ้นมา ขอให้เราทุกคนมีความสุข มีความสำราญบานใจ
อันเกิดจากการเบิกบานในการรับใช้เพื่อนมนุษย์ ทุกท่านทุกคนเทอญ

๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๖

“ประชาธิปไตยกับความท้าทาย ทางเศรษฐกิจของประเทศไทย”

ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล : 14 กรกฎาคม 2561

ประชาธิปไตยกับความท้าทาย ทางเศรษฐกิจของประเทศไทย

โดย ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล
อดีตรัฐมนตรีว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย
และประธานคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ
ณ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา
14 กรกฎาคม 2561

ท่านผู้มีเกียรติและเพื่อนร่วมอุดมการณ์ในวัยเยาว์ทุกท่าน

ผมรู้สึกยินดีและเป็นเกียรติที่ทางมูลนิธิ 14 ตุลา ไว้ใจให้ผมกล่าวปาฐกถา เรื่อง “ประชาธิปไตยกับความท้าทายทางเศรษฐกิจของประเทศไทย” ทั้งที่ผม มีประสบการณ์ในหัวข้อนี้แค่ “ครึ่งเดียว” เพราะ 30 กว่าปีบนเส้นทางอาชีพ ผมมีโอกาสคลุกคลีในงานด้านเศรษฐกิจอยู่บ้าง แต่ในเรื่องการเมืองแล้วนับว่า ยัง “ละอ่อน” อยู่มากเทียบไม่ได้กับหลายท่านในที่นี้

เมื่อได้รับการทาบทาม ผมพยายามหาปาฐกถาของท่านอื่นที่เคยมาพูด บนเวทีแห่งนี้ซึ่งล้วนเป็น “ผู้คร่ำหวอด” ในวงการทั้งสิ้น ซึ่งแต่ละท่านได้ให้มุมมองที่ลุ่มลึก ชวนให้ขบคิดถึงความเป็นไปของบ้านเมืองในมิติต่างๆ จนผมอด กังวลไม่ได้ว่า การบ้านที่จะส่งในวันนี้จะทำได้สมความคาดหวังของผู้ฟังหรือไม่? แต่ก็ขอให้เบาใจได้ว่า ผู้พูดตั้งใจว่าจะพยายามอย่างเต็มที่ในฐานะประชาชนคน หนึ่งที่ติดตามพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองด้วยความหวังใ

ท่านผู้มีเกียรติครับ

เวลาผ่านไปไว้มาก แทบไม่น่าเชื่อว่า ปีนี้เป็นปีที่ 45 ของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่นิสิต นักศึกษา และประชาชน รวมพลังเรียกร้องประชาธิปไตย เป็นครั้งแรกจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้สำเร็จ และได้สร้าง “ต้นกล้า” และขยาย “หน่ออ่อน” ของมวลชนผู้รักเสรีภาพและประชาธิปไตยจำนวนมาก

มองย้อนกลับไป ผมยังจำภาพที่พวกเราหลายคนในที่นี้ออกมาเรียกร้อง “รัฐธรรมนูญ” ด้วยความหวังที่อยากเห็นบ้านเมืองก้าวไปสู่สังคมที่พึงปรารถนา อย่างไรก็ตามไม่รู้จักเห็นคิดเหนื่อย ท่ามกลางสายฝน ตามด้วยแดดที่ตากเนื้อตัวจนแห้ง และหลับไปพร้อมกับความอ่อนเพลีย จนถึงรุ่งเช้าที่ตื่นมาพบกับการปิดล้อมของตำรวจบนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยข้างหน้านี้ เพราะเชื่ออย่างเต็มหัวใจว่า “ถ้าได้รับรัฐธรรมนูญ ประเทศจะเป็นประชาธิปไตย แล้วปัญหาต่างๆ จะได้รับการแก้ไข”

ในวันนี้ ผมขอร่วมแสดงความเห็นใน 4 ส่วน คือ

ส่วนแรก ความเชื่อมโยงระหว่างการเมืองและเศรษฐกิจ

ส่วนที่สอง พัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาและความท้าทายของเศรษฐกิจไทยในระยะต่อไป

ส่วนที่สาม ประชาธิปไตยในโลกที่ไม่เหมือนเดิม

ส่วนที่สี่ การขับเคลื่อนประชาธิปไตยทางการเมืองพร้อมเศรษฐกิจที่เปิดกว้างและเป็นธรรม

1. ความเชื่อมโยงระหว่างการเมืองและเศรษฐกิจ

ท่านผู้มีเกียรติครับ

หัวข้อ ‘ประชาธิปไตย และความท้าทายของเศรษฐกิจไทย’ ที่กำลังจะกล่าวในวันนี้ประกอบด้วย 2 เรื่อง ที่ผูกโยงกันอย่างลึกซึ้ง ซึ่ง ดร.ลิขิต

ธีรเวคิน เคยกล่าวไว้ว่า ‘การเมืองและเศรษฐกิจมีปฏิสัมพันธ์ไขว้ไปไขว้มา (Intertwine) อย่างแยกกันไม่ออก’¹ กล่าวคือ การเมืองอาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ในทางกลับกัน ปัจจัยทางเศรษฐกิจก็อาจมีผลกระทบย้อนมาที่การเมืองได้เช่นกัน จึงต้องวิเคราะห์คู่กันเสมอภายใต้บริบทสังคมที่เกี่ยวข้อง

ตัวอย่างกรณีการเมืองส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ไทยเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยแล้ว ขณะที่ยุโรปกำลังได้รับบิสรภาพจากอังกฤษ มีปัญหาภายใน ทำให้รัฐบาลทหารยึดอำนาจและปิดประเทศหลายสิบปี

สถานการณ์การเมืองมีผลกระทบต่อพลวัตการพัฒนาเศรษฐกิจของทั้ง 2 ประเทศอย่างเห็นได้ชัด ถ้าดูตัวเลขย้อนไปในช่วงปี 2500 พม่าเคยเป็นประเทศที่เจริญและร่ำรวยในระดับต้นของอาเซียน ปัจจุบันตกมาท้ายตาราง ขณะที่ไทย เดิมยากจน ฐานอยู่ลำดับท้ายๆ ปัจจุบันพัฒนาเป็นประเทศที่มีรายได้ระดับกลาง

ประเทศเกาหลีเหนือและใต้ที่เคยมีจุดเริ่มต้นเดียวกัน เมื่อแยกเป็น 2 ประเทศ ภายใต้ระบอบการเมืองที่ต่างกัน ทำให้ผลการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศทั้งสองต่างกันอย่างสุดขั้ว

ในทางกลับกัน ปัจจัยทางเศรษฐกิจอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ เช่น

เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 เป็นตัวอย่างที่ผลจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจในช่วงก่อนหน้าทำให้มี “ชนชั้นกลาง” ที่สนใจปัญหาสังคมและการเมืองมากขึ้น และช่วงนั้น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาความเหลื่อมล้ำชัดเจน สร้างความไม่พอใจจนนำไปสู่การเรียกร้องประชาธิปไตยให้มีการเปิดกว้างทางการเมือง

¹ <http://e-journal.sru.ac.th/index.php/msj/article/view/187>

ซึ่งคล้ายกับ **กรณี Arab Spring** ในตะวันออกกลาง โดยปัจจัยที่เป็นตัวเร่งสำคัญ คือ ขนชั้นกลางที่มาพร้อมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความต้องการเสรีภาพมากขึ้น หรือแม้แต่**ประเทศจีน** ที่คาดกันในวงกว้างว่า การขยายตัวของชนชั้นกลางอย่างรวดเร็ว จะเป็นความท้าทายสำคัญต่อระบอบการปกครองในปัจจุบัน

ท่านผู้มีเกียรติครับ

หลายท่านในที่นี้ อาจเคยอ่านหรือเคยได้ยินชื่อหนังสือเรื่อง **“Why nations fail”**² ของ Daron Acemoglu นักเศรษฐศาสตร์จาก MIT และ James Robinson นักรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัย Harvard ซึ่งเป็นการผนวกองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจและการเมืองเข้าด้วยกัน เพื่อตอบคำถามว่า **ทำไมบางประเทศถึงเจริญในขณะที่บางประเทศล้มเหลว**

ข้อสรุปสำคัญคือ ประเทศจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาเพียงใด ขึ้นกับคุณภาพของ **‘สถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจ’** หรือ **“กลไกภาครัฐ”** และ **“กลไกตลาด”** ได้รับใช้หรือดูแลประชาชนส่วนใหญ่เพียงใด และที่สำคัญ การพัฒนาจะยั่งยืนเพียงใดขึ้นกับว่า ระบบสถาบันทั้งสองด้านเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแค่ไหน (Inclusive Institution) กล่าวคือ

กฎหมายและกติกาของประเทศจะต้องเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และสร้างแรงจูงใจในการลงทุนและคิดค้นนวัตกรรม อีกทั้งสร้างความมั่นใจว่า สิ่งที่เราทำจะได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม รวมถึงจัดสรรให้โอกาสแก่ประชาชนในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

คำถามสำคัญคือ **‘สถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจ’** ของไทยดูแล

² ฉบับแปลเป็นไทยชื่อว่า “วิถีชีวิตดี บทเรียนสะเทือนโลก”

ประชาชนและเปิดโอกาสให้พวกเขามีส่วนร่วมเหมาะสมเพียงใด?

2. พัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาและความท้าทายของเศรษฐกิจไทยในระยะต่อไป

2.1 ภาพรวมพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ย้อนดูภาพรวมการพัฒนาเศรษฐกิจในรอบ 45 ปี ผมคิดว่า ปี 2516 ไม่เพียงเป็นปีที่สร้างประวัติศาสตร์การเมืองหน้าใหม่ แต่เป็นปีที่ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่สำคัญด้วย โดยเป็นปีแรกที่มีการกำหนด “ค่าจ้างขั้นต่ำ” ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย³ และในปีเดียวกันนี้ มีการสำรวจพบแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย⁴ ซึ่งเป็นแหล่งเดียวของไทยที่อยู่ในระดับ World Scale⁵ และจุดเริ่มต้นของการพัฒนาโครงการ Eastern Seaboard จนสามารถดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาอย่างคึกคักไม่ถึง

ในช่วงปี 2530-2539 เศรษฐกิจไทยขยายตัวเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 9 การเชื่อมโยงการค้าการลงทุนจากต่างประเทศมีมากขึ้นเป็นลำดับ แต่ใช้ว่าเศรษฐกิจไทยจะเติบโตอย่างราบรื่นตลอดทาง การเปิดเสรีทางการเงินเป็นชนวนนำมาสู่วิกฤติต้มยำกุ้งปี 2540 บทเรียนอันเจ็บปวดครั้งนั้น ทำให้มีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจครั้งใหญ่ และภาคเอกชนดำเนินธุรกิจด้วยความระมัดระวังมากขึ้น

ในช่วงเวลา 45 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจขยายตัวเกือบ 10 เท่า ฐานเศรษฐกิจกว้างขึ้น ไทยได้เป็นฐานการผลิตสินค้าสำคัญของโลกหลายชนิด ภาคเอกชนไทยจำนวนไม่น้อยสามารถไป “ปักธง” ในต่างประเทศได้ และสินค้า Made in

³ <https://prachatai.com/journal/2018/01/74872>

⁴ <https://www2.pttep.com/Energyliteracy/PTTEP/issue.aspx?id=22>

⁵ จากหนังสือสตุติ (คนอื่น) โดย ม.ร.ว.จัตุมงคล โสณกุล,

Thailand หลายชนิดได้รับความนิยมติดอันดับโลก คนไทยโดยรวมมีมาตรฐานการดำรงชีวิตสูงขึ้น มีสุขอนามัยดีขึ้น เข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น เศรษฐกิจมหภาคโดยรวมมีความมั่นคงและเป็นจุดแข็งของประเทศ

2.2 ความท้าทายของเศรษฐกิจไทยในระยะต่อไป

ท่านผู้มีเกียรติครับ ความสำเร็จเหล่านี้ ในด้านหนึ่งทำให้พวกเราพอใจได้ว่า ประเทศไทยเดินหน้ามาไกลพอสมควร แต่อีกด้านหนึ่ง ถ้าพิจารณาโดยไม่เข้าข้างตนเองมากนัก ก็คงต้องยอมรับว่า เศรษฐกิจไทยเผชิญกับความท้าทายทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งผมขอขยายความสักเล็กน้อย

ส่วนแรกคือ ความท้าทายจากบริบทโลกที่ไม่เหมือนเดิม

ผมคิดว่าพวกเราคงรู้สึกได้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นรอบตัวเรา จนอดรู้สึกไม่ได้ว่า “โลกที่เราอยู่ไม่เหมือนเดิม” ซึ่งเกิดจากหลายปัจจัย

- ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของคนในสังคม รวมทั้งรูปแบบการทำธุรกิจ ด้านหนึ่งทำให้ธุรกิจและงานหลายประเภทหายไป บริษัท McKinsey ประเมินว่า ช่วงปี ค.ศ. 2016-2030 แรงงานประมาณ 15% หรือ 400 ล้านคนทั่วโลกจะถูกแทนด้วยระบบอัตโนมัติ (automation) อีกด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดธุรกิจและมีอาชีพใหม่ๆ ที่เมื่อก่อนเราไม่เคยได้ยิน อาทิ Data scientist, Talent acquisition specialist นอกจากนี้ รูปแบบในการทำงานก็จะเปลี่ยนไปด้วย โดยใน 10 ปีข้างหน้า คาดว่า คนอเมริกามากกว่าครึ่งจะเลือกทำงานเป็น Freelance แทนงานประจำตาม office⁶

- การเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางเศรษฐกิจและการเมืองโลก นับตั้งแต่สงครามเย็นจบลง คาดกันว่าศูนย์กลางเศรษฐกิจโลกจะทยอยย้ายมาที่เอเชีย

⁶ Freelancing in America, 2017

โดยภายในปี ค.ศ.2030 คาดว่า ขนาดเศรษฐกิจของจีนและอินเดียรวมกันจะประมาณ 1 ใน 4 ของโลก และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็ส่งผลกระทบต่อทิศทางการค้าโลก สหรัฐอเมริกาที่เคยสนับสนุนการค้าเสรี กลับตั้งกำแพงภาษีกีดกันการนำเข้า จนบรรยากาศการค้าโลกอึมครึม และสร้างความผันผวนในตลาดเงินและตลาดทุนโลก

- แนวการพัฒนาเศรษฐกิจที่สนับสนุนกระบวนการ Globalization ทำให้ตลาดการค้า การลงทุนและตลาดการเงินระหว่างประเทศ มีความเชื่อมโยงและซับซ้อนขึ้น การรับ-ส่งผลกระทบระหว่างกันเป็นไปอย่างรวดเร็วและง่ายขึ้น เหมือนเราอยู่ในที่แออัดย่อมติดเชื้อหวัดได้ง่าย และ ในอีกด้าน Globalization ก็ทำให้เศรษฐกิจและการค้าโลกขยายตัวมากขึ้น แต่ก็ต้องยอมรับว่าภายใต้การเติบโตในภาพรวมที่ดี ผลประโยชน์ของการพัฒนากระจายไม่ทั่วถึง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นปัจจัยทำให้เกิด Brexit และการชนะเลือกตั้งของนักการเมืองที่ใช้นโยบายประชานิยมในหลายประเทศ

- มาตรฐานในสินค้าและบริการทั่วโลกที่เข้มงวดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกำกับดูแลด้าน สิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค การแข่งขันที่เป็นธรรม รวมถึงการดูแลสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

ถ้าจะให้สรุป ผมคิดว่าความท้าทายส่วนแรกในประเทศไทยต้องเผชิญในระยะต่อไป คือ บริบทโลกที่ไม่เหมือนเดิม โลกที่มีการเปลี่ยนแปลงจะเร็วกว่า speed เดิมที่เราคุ้นชินมาก เป็นโลกที่ซับซ้อน ผันผวน และยากที่จะคาดเดาอนาคตได้ชัดเจน

ส่วนที่สองคือ ความท้าทายจากปัญหาเชิงโครงสร้างภายในประเทศ
ท่านผู้มีเกียรติครับ

หลายปีมานี้ อากาศของประเทศไทยเหมือนกับ “ผู้ป่วยที่เป็นโรคเรื้อรัง” ที่รัฐบาลพยายามจ่ายยาหลายขนานแต่อากาการกลับไม่ตอบสนอง สาเหตุมาจาก

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาในหลายๆ ด้าน ซึ่งปัญหาเชิงโครงสร้างที่คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจเห็นว่า ต้อง “เร่ง” แก้ไขเพราะเหมือน “ระเบิดเวลา” พร้อมจะเหินยว้งการพัฒนาเศรษฐกิจได้ทุกเมื่อ มีอย่างน้อย 3 เรื่อง ได้แก่

เรื่องแรกคือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

ท่านผู้มีเกียรติครับ ตัวเลขและผลการศึกษาหลายหน่วยงานชี้ว่า ประเทศไทยติดอยู่ในกลุ่มที่มีปัญหาความเหลื่อมล้ำในระดับต้นๆ ของโลก⁷ เชื่อหรือไม่ครับว่า

- คนไทย 10% หรือ ประมาณ 7 ล้านคน มีชีวิตอยู่ใต้เส้นความยากจน
- คนไทย 10% ที่มีรายได้สูงสุดและต่ำสุด มีรายได้ต่างกันถึง 22 เท่า⁸
- คนไทยมากกว่า 75% ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ขณะที่โฉนดกว่า 61% อยู่ในมือคนแค่เพียง 10% และ

- เด็กไทยกว่า 6 แสนคน ต้องหลุดออกจากระบบการศึกษา เพียงเพราะผู้ปกครอง ไม่มีเวลาและเงินไม่พอส่งลูกเรียน ทั้งที่เด็กมีศักยภาพไม่ด้อยกว่าใคร ตัวอย่างนี้สะท้อน “ทุนชีวิต” ที่คนไทยมีไม่เท่ากัน

ท่านผู้มีเกียรติครับ ส่วนหนึ่งของปัญหามาจากทิศทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นปริมาณอย่างหยาบๆ ที่เน้นแค่ GDP โตปีละมากๆ โดยไม่ดูคุณภาพ อีกด้านหนึ่ง “การค้าเสรี” ที่ไร้กติกา ที่แต่ละคนมี “ทุน” และ “โอกาส” ไม่เท่ากัน ทำให้การพัฒนาออกมาในลักษณะ “เศรษฐกิจยิ่งโต ผู้มีทุนมากกว่าก็ยิ่งได้เปรียบ” คล้ายกับ “ถนนการค้า” ที่ขาดกฎจราจร สุดท้ายพื้นผิวถนนถูกยึด

⁷ <https://themomentum.co/momentum-feature-thailand-inequality-2016-by-oxfam/>

⁸ <https://moneyhub.in.th/article/rich-vs-poor/>

ครองโดยรถบรรทุกตู้คอนเทนเนอร์ขนาดใหญ่ที่คอยเบียดรถขนาดเล็กหรือมอเตอร์ไซค์ให้ต้องวิ่งตามไหล่ทาง โดยพาหนะเหล่านี้พร้อมจะตก “ขอบ” ถนนได้ตลอดเวลา

ปัญหาความเหลื่อมล้ำนี้ถือเป็นต้นตอสำคัญของความขัดแย้งในโลก และในประเทศไทย ช่วงที่ผ่านมาประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นอยู่บ่อยๆ ว่า เมื่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมแตกต่างกันมาก ก็จะเป็นความเสี่ยงในการ “ปะทะ” กันเพื่อแย่งชิงทรัพยากรในทุกระดับ

ท่านผู้มีเกียรติครับ ทิศทางสำคัญในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ คือกระจายอำนาจไปให้ท้องถิ่นมากขึ้น การพัฒนาหัวเมืองในภูมิภาค เพื่อไม่ให้การพัฒนาระงกตัวอยู่แค่ในกรุงเทพฯ ในระดับชุมชน ก็ต้องเพิ่มความเข้มแข็งในมิติต่างๆ ระดับบุคคลก็ต้องเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร แรงงานยากจน และคนระดับฐานรากเพื่อให้เขาสามารถยืนอยู่บนขาของตัวเองได้

ที่ผ่านมาเราพูดถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในหลายโอกาส แต่เป็นการเน้นผลที่เกิดขึ้นซึ่งเป็น “ปลายเหตุ” ขณะที่การทำให้เกิด “ความเสมอภาคทางการศึกษา” เป็นหนึ่งในแนวทางที่จะช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ “ต้นเหตุ” ซึ่ง “กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา” ที่เพิ่งถูกจัดตั้งขึ้น ก็ด้วยความหวังว่าจะเป็นหนึ่งในกลไกที่ช่วยลดปัญหานี้

เรื่องที่สอง คือ ปัญหาศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลง

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ช่วงทศวรรษก่อนวิกฤติต้มยำกุ้งปี 2540 เศรษฐกิจไทยเติบโตเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 9 ต่อปี แต่ในช่วงเกือบ 20 ปี ที่ผ่านมา อัตราการเติบโตวนเวียนอยู่ในระดับ 4% สะท้อนศักยภาพทางเศรษฐกิจที่ลดลงชัดเจน ขณะที่คู่แข่งในภูมิภาคพัฒนาตัวเองขึ้นมาอย่างรวดเร็ว และถ้าไม่เร่งพัฒนา เป็นไปได้ว่าไทยอาจไม่สามารถแข่งขันกับใครได้

มองในอนาคตก็ยิ่งท้าทาย เพราะไทยเริ่มก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ สภาพัฒนาฯ ชี้ว่า ภายในปี 2583 หรือ ค.ศ. 2040 1 ใน 3 คนไทยจะมีอายุมากกว่า 60 และธนาคารโลกประเมินว่า ค่ากลาง (median) ของอายุคนไทยจะเพิ่มจาก 38 เป็น 49 ปี ซึ่งหมายความว่า ฐานกำลังคนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจจะน้อยลง ขณะที่ประเทศในภูมิภาคประชากรส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยหนุ่มสาว ในเชิงเศรษฐกิจจึงเปรียบเหมือนเอาคนแก่ไปสู้รบกับคนหนุ่มสาว ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย และที่น่าเป็นห่วงคือ โอกาสที่คนไทยจะ “แก่ก่อนรวย” หรือ “จนตอนแก่” มีมาก นั่นหมายความว่า ภาระของคนวัยหนุ่มสาวจะมีมากขึ้น และกว่าพวกเขาจะลืมตาอ้าปากได้ต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้น

ทางออกเดียว คือ คนไทย ธุรกิจไทย ภาครัฐไทย ต้องเก่งขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ทุกภาคส่วนในระบบเศรษฐกิจต้องให้ความสำคัญเพิ่มผลิตภาพ (productivity) และความสามารถในการแข่งขัน (competitiveness) ซึ่งจะเป็นเรื่องสำคัญมากทั้งในวันนี้และวันหน้า ซึ่งแนวทางที่คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจเห็นว่าอาจช่วยแก้ไขมีหลายแนวทาง

หนึ่ง การมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมที่เราเก่ง เช่น เกษตรแปรรูป อาหารท่องเที่ยว สุขภาพ ยานยนต์ การค้า SMEs Hospitality รวมทั้งอุตสาหกรรมที่มี potential ในอนาคตและจะต่อยอดอุตสาหกรรมอื่น เช่น เทคโนโลยีดิจิทัลและเทคโนโลยีชีวภาพ

สอง การขยายตลาดให้กว้างขึ้น ด้วยการสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศกลุ่ม CLMVT มีขนาดตลาด 230 ล้านคน และถ้ารวมบังกลาเทศอีก 160 ล้านคน จะทำให้ตลาดมีขนาดถึง 400 ล้านคน ซึ่งประเทศกลุ่มนี้โตปีละ 6-8%

สาม การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ผลักดันไทยให้เป็น Innovation Hub และ Startup Nation โดยต้องส่งเสริมให้มีการทำวิจัยและสร้างนวัตกรรม และ

สี่ การปรับนโยบายด้านการศึกษาและแรงงาน Disruptive Technology ที่จะทำให้ลักษณะงานเปลี่ยน การฝึกฝนและพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ๆ หรือ reskilling จะสำคัญมากในอนาคต หลายประเทศมหาวิทยาลัยเริ่มปรับบทบาท เปลี่ยนเป็น “มหาวิทยาลัยสำหรับทุกช่วงวัยของชีวิต” กล่าวคือ ศิษย์เก่าสามารถกลับมาเรียนฟรีเพื่อเพิ่มทักษะได้ตลอดเวลาชีวิต

นอกจากนี้ ในอนาคตที่ไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ นโยบายแรงงานจะสำคัญมากขึ้น ดังที่ ดร.วิโรไท สันติประภพ ผู้ว่าการ รมท. ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ‘นโยบายแรงงานจะไม่ใช้แค่ด้านสังคม แต่จะเป็นนโยบายเศรษฐกิจที่สำคัญ’ การที่คนไทยวัยแรงงานจะน้อยลง ทางออกหนึ่ง คือการพึ่งแรงงาน จากต่างชาติ ดังกรณีญี่ปุ่นยังต้องเปิดพื้นที่ให้แรงงานต่างด้าวเข้าไปเป็นฟันเฟือง ที่เติมเต็มกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ หรือสิงคโปร์ก็มีนโยบายที่ชัดเจนในการชักชวนคนจากทั่วโลกให้เข้ามาช่วยพัฒนาประเทศ ผมคิดว่า ไทยเองคงต้อง ทบทวนทิศทางการของนโยบายนี้เช่นกัน

เรื่องที่สำคัญคือ กลไกและบทบาทภาครัฐที่ไม่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ

ท่านผู้มีเกียรติครับ คงปฏิเสธไม่ได้ว่าบริบทเศรษฐกิจในปัจจุบันต่างจาก ในอดีตมาก และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุด นิ่ง “สถาบันด้านเศรษฐกิจ” หลายส่วนที่เคยออกแบบไว้ในอดีต อาจไม่สามารถ ตอบโจทย์ประเทศภายใต้บริบทใหม่ให้สอดคล้องกับจังหวะ “การเดินทางของประเทศ” มองไปข้างหน้า สถาบันทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นสถาบันที่มีชีวิต ที่สามารถปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่นับวันยิ่งจะเปลี่ยน เร็วขึ้น

การปรับกลไกและบทบาทของภาครัฐมีความสำคัญมากเพราะ ภาครัฐ เป็นผู้กำหนดนโยบาย กฎหมาย กฎเกณฑ์ และกติกากฎ ซึ่งจะมีผลต่อการสร้าง

แรงจูงใจและระบบนิเวศ หรือ Eco system ที่เอื้อให้ระบบเศรษฐกิจพัฒนาได้
เต็มศักยภาพ โดยทิศทางการที่สำคัญมี 4 ด้าน

มิติที่หนึ่ง การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นตัดสินใจมากขึ้น แม้ที่ผ่านมา
จะเริ่มมีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นในหลายด้าน แต่อำนาจการตัดสินใจ
ยังรวมศูนย์ที่ส่วนกลางอยู่มาก ซึ่งทำให้การแก้ปัญหาที่มีสูตรเดียว ยากที่จะ
ตอบโจทย์ท้องถิ่นที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันได้อย่างตรงจุด เช่น เรื่อง
การศึกษา ถ้าเราไม่สามารถใช้กลไกชุมชนที่รู้ข้อมูล และรู้ความต้องการของ
ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหา ก็ยากที่จะแก้ไขได้สำเร็จ เป็นต้น
ภาครัฐจึงควรกระจายอำนาจมากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถเสนอ
แนะสิ่งที่ต้องการ และการทำเช่นนี้จะช่วยให้การแก้ปัญหามีเจ้าภาพชัดเจน

**มิติที่สอง ภาครัฐจำเป็นต้องคำนึงถึง “ประสิทธิภาพ” และ “ความ
ยั่งยืน”** มากขึ้น โดยเรื่องที่สำคัญคือ การปฏิรูปกฎหมายเศรษฐกิจให้ทันสมัย
ไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำธุรกิจ โดยเฉพาะมองไปข้างหน้าที่ความก้าวหน้าทาง
เทคโนโลยีจะทำให้เกิดธุรกิจใหม่ ขณะที่บางธุรกิจก็จะหายไป ภาครัฐจำเป็นต้อง
ปรับกติกาที่จะเอื้อให้การจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจเป็นไปได้อย่าง
รวดเร็วคล่องตัว ธุรกิจที่ล้มต้องลุกได้เร็ว

เมื่อไม่นานมานี้ ประเทศอินเดียมีการปรับปรุงขั้นตอนตามกฎหมายล้ม
ละลายให้สั้นลงจากประมาณ 4 ปีให้ลดลงเหลือ 9 เดือน ก็สะท้อนความพยายาม
เรื่องนี้

ดร. บารัคดี อูวรรณโณ กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “กฎหมายได้ชื่อว่า
เป็นโครงสร้างการจัดสรรผลประโยชน์ที่สำคัญที่สุดของสังคม ดังนั้น จะไม่มีการ
ปฏิรูปเศรษฐกิจ ถ้าไม่มีการปฏิรูปกฎหมายเศรษฐกิจ จะไม่มีการปฏิรูปสังคม
ถ้าไม่มีการปฏิรูปกฎหมายสังคม จะไม่มีการปฏิรูปการเมือง ถ้าไม่มีการปฏิรูป

กฎหมายที่เกี่ยวกับการเมือง และ วิธีการแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันที่ตรงจุดที่สุด คือ ยกเลิกกฎหมายที่จำกัดสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชนโดยไม่จำเป็น”

นอกจากนี้ การบริหารทรัพยากรสิ่งแวดล้อมศาสตร์สำคัญของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในการดูแลของรัฐวิสาหกิจ ไม่ว่าจะเป็น คลื่นความถี่ รถไฟ สนามบิน ท่าเรือ หรือทางพิเศษต่างๆ จำเป็นต้องบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มิฉะนั้น จะเป็น “การเสียโอกาสด้านการพัฒนา” ของประเทศ และเป็น “ต้นทุนที่แพงขึ้น” ของประชาชนทุกคน ขณะเดียวกัน ภาครัฐต้องปรับบทบาทจากผู้กำกับดูแล ให้เป็นผู้สนับสนุนภาคธุรกิจ และปล่อยให้มีการแข่งขันตามระบบตลาดเสรีให้มากขึ้น ลดการผูกขาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และให้ความสำคัญกับเรื่องสวัสดิการ

มิติที่สาม ความโปร่งใส ในบริบทโลกที่กติกากาและมาตรฐานสากล เข้มงวดขึ้น บทบาทของภาครัฐจำเป็นต้องโปร่งใส และมีการตรวจสอบจากภาคประชาชนได้ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาคอร์รัปชันที่เป็น “ต้นทุนแฝง” ของภาคเอกชนได้ด้วย

มิติที่สี่ การสร้างความร่วมมือ ในโลกที่ซับซ้อนมากขึ้น ปัญหาหรือโจทย์ของประเทศหลายเรื่องยากขึ้น ภาครัฐต้องสร้างความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นในทุกมิติ ทั้งใน

ระหว่างส่วนราชการ ที่การทำงานยังแยกส่วนระหว่างหน่วยงานราชการ ทำให้การแก้ปัญหาในหลายเรื่องติดขัดไม่คืบหน้าเป็นคอขวด มีข้อท้วงติงจากประชาชนบ่อยๆ และเพื่อแก้ปัญหานี้เรามักจะได้ยินคำว่า one-stop service ซึ่งเป็นตัวสะท้อนอาการที่เกิดขึ้นหลังๆ จะได้ยินการใช้มาตรา 44 เพื่อผ่าทางตันอยู่บ่อยๆ

ระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งของภาคเอกชนทั้งในด้าน เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และระบบงานที่มีประสิทธิภาพ

โดยเปิดโอกาสให้เอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เช่น การร่วมลงทุนกับเอกชน (PPP) โดยเฉพาะในโครงสร้างพื้นฐานที่ประเทศไทยยังมีน้อย ซึ่งจะช่วยลดภาระของงบประมาณของภาครัฐด้วย

ระหว่างประเทศ พวกเราคงยอมรับว่า ปัญหาหลายอย่างในปัจจุบันเกินขอบเขตที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง การใช้โอกาสจากโลกที่ไม่มีพรมแดน แสวงหาความร่วมมือกับต่างประเทศมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการผนึกกำลังเพื่อช่วยกันตอบโจทย์ร่วมที่ยากขึ้น

ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนคือ การช่วยชีวิตทีมฟุตบอลหมู่ปาอะคาเดมี 13 ชีวิต ที่ติดอยู่ในถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เรียกได้ว่าเป็นหนึ่งในภารกิจกู้ภัยในถ้ำที่ยากที่สุดในโลก แต่ด้วยการผนึกกำลังของผู้เชี่ยวชาญจากหลายศาสตร์และทักษะ ทั้งในและต่างประเทศ จนทำให้ภารกิจนี้สำเร็จได้อย่างเหลือเชื่อ และปฏิบัติการครั้งนี้ได้กลายเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของโลก

3. ประชาธิปไตยในโลกที่ไม่เหมือนเดิม

ท่านผู้มีเกียรติครับ

มองย้อนกลับไปอาจกล่าวได้ว่า ในช่วงหลังตุลา 2516 จนเหตุการณ์พฤษภา 2535 เป็นช่วงที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าระบอบ ‘ประชาธิปไตย’ ที่รัฐบาลมาจากการเลือกตั้งเป็นรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศไทย นำมาสู่การผลักดันรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด จนมีการเรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน”

แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ฉันทมติร่วมกันของคนในสังคมที่ว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการเมืองที่จะนำพาประเทศไปสู่สังคมที่พึงปรารถนานั้น เริ่มไม่ชัดเจน

ท่ามกลางปัญหาการเมืองภายในประเทศกว่าสิบปี คนไทยจำนวนมากไม่น้อยอาจรู้สึกกังวลใจ และหดหู่กับสภาวะบ้านเมืองที่แบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย และคนไทยอีกจำนวนมากไม่น้อยก็อาจรู้สึกอึดอัดที่เหมือนถูกบังคับต้องให้เลือกข้างระหว่างข้างหนึ่งที่ยังเชื่อว่า ประชาธิปไตยยังเป็นคำตอบของประเทศและอีกข้างที่อาจเริ่มเสื่อมศรัทธากับประชาธิปไตย เพราะเห็นว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมาเปิดโอกาสให้นักการเมืองที่ขาดความรับผิดชอบเข้ามากุมอำนาจรัฐ มีการใช้อำนาจตามอำเภอใจ ในลักษณะเผด็จการทางรัฐสภาที่อ้างเสียงส่วนใหญ่จากประชาชน

คำถามคือ แนวคิดประชาธิปไตยผิด? หรือพวกเราประยุกต์ใช้ประชาธิปไตยกันไม่ถูก?

3.1 ประชาธิปไตยในโลกที่ไม่เหมือนเดิม

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ถ้ามองกว้างขึ้นในบริบทการเมืองโลก ผู้คนทั่วโลกจำนวนมากไม่น้อยตั้งคำถามในทำนองเดียวกันว่า ประชาธิปไตยล้นมนต์ขลังแล้วหรือ?

นิตยสาร Economist ขึ้นปกหน้าว่า What has gone wrong with democracy? หรือ ประชาธิปไตยขณะนี้เกิดความบิดเบี้ยวที่จุดใดกันแน่?

งานวิจัยของ Roberto Stefan Foa และ Yascha Mounk ชี้ว่า ในช่วง 25 ปีที่ผ่านมาสัดส่วนคนในสหรัฐและยุโรปเห็นว่า “ผู้นำที่เข้มแข็งมีความสำคัญ โดยไม่สนใจว่า ผู้นำคนนี้จะมาจากการเลือกตั้งหรือไม่” เพิ่มสูงขึ้น⁹ สะท้อน “ความเชื่อมั่นต่อประชาธิปไตยลดลง” นอกจากนี้ ผลการเลือกตั้งในสหรัฐและอิตาลีที่นักการเมืองซึ่งเสนอนโยบายประชานิยมที่ไม่รับผิดชอบต่อกลับได้รับชัยชนะ หรือผลการทำประชามติ Brexit ที่คนส่วนใหญ่ต้องการเห็นอังกฤษ

⁹ บทความนี้ได้อ้างอิงถึงผลการสำรวจความเห็นของคนทั่วโลก

ถอนตัวจากสหภาพยุโรป ในขณะที่คนจำนวนไม่น้อยคิดว่า อาจไม่ใช่ choice ที่ดีที่สุด ก็สะท้อน “ศรัทธา” ของชาวโลกที่มีต่อประชาธิปไตยลดลง
ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น?

ผมคิดว่า การที่ “ศรัทธา” ในระบอบประชาธิปไตยสั่นคลอน เกิดจาก ปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ

ประการแรก ผลของกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่แม้ ในภาพรวมจะช่วยให้การค้าโลกดีขึ้น แต่ผลดีไม่ได้กระจายและกระจุกที่เพียง บางกลุ่ม คนจำนวนมากรู้สึกว่าคุณไม่ได้รับประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจ ความเห็นของบริษัท YouGov ที่พบว่า 3 ใน 4 ของคนเยอรมัน 2 ใน 3 ของ อังกฤษ และมากกว่าครึ่งของคนอเมริกันเห็นว่า “**ผลการพัฒนาภายใต้ระบบทุนนิยมเสรี ทำให้คนจนยิ่งจนลง ขณะที่คนรวยยิ่งรวยขึ้นอีก**”

ประการต่อมาคือ วิกฤตการเงินโลก (Global Financial Crisis) เมื่อ 10 ปีก่อน รัฐบาลในหลายประเทศทุ่มงบประมาณเพื่ออุ้มภาคการเงิน ขณะที่ประชาชนกลุ่มอื่นรู้สึกไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม และความไม่พอใจสะสม จนเกิดการประท้วงภาคการเงินในสหรัฐ หรือ “**Occupy Wall Street**” และการประท้วงในลักษณะเช่นนี้กระจายไปกว่า 950 เมือง ใน 82 ประเทศทั่วโลก¹⁰

นอกจากนี้ นับตั้งแต่เกิดวิกฤตการเงินโลก เศรษฐกิจโลกใช้เวลานานนับสิบปีกว่า จะเห็นการฟื้นตัวที่ชัดเจน หนังสือเรื่อง Edge of Chaos ที่พยายามตอบคำถามว่า **ทำไมประชาธิปไตยล้มเหลวในการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Why democracy is failing to deliver economic growth?)** พบว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถือเป็นปัจจัยจำเป็นที่เอื้อให้เกิดประชาธิปไตย แต่ภาวะที่เศรษฐกิจชะลอตัว ถือเป็นภาวะอันตรายที่ไม่เอื้อให้เกิดเสรีภาพ และ

¹⁰ <https://thaipublica.org/2012/01/occupy-wall-street-sustainable-finance/>

ช่วง 10 ปีหลังวิกฤติการเงิน เศรษฐกิจชะลอตัวก็มีผลให้เสรีภาพในการแสดงความคิดลดลง

ประการที่สามคือ การแบ่งขั้วทางความคิดในสังคมชัดเจนขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่มากขึ้น World Inequality Report ปีล่าสุดชี้ว่า นับตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมา ปัญหาความเหลื่อมล้ำของโลกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพียงแต่ระดับการเร่งตัวของปัญหาในแต่ละประเทศต่างกัน¹¹ การแบ่งขั้วในสังคม (Polarization) จึงชัดเจนมากขึ้น ไม่ว่าจะระหว่างขั้วการเมืองที่ต่างกัน ขวา-ซ้าย กลุ่มอนุรักษ์นิยม - กลุ่มสมัยใหม่ก้าวหน้า รวมทั้งการกลับมาให้ความสำคัญกับความเป็นรัฐชาติ ทั้งที่พัฒนาการของโลกเดินมาถึงจุดที่ทุกคนยอมรับว่า “ไร้พรหมแดน” แล้ว

3.2 ประชาธิปไตย: คุณค่า เป้าหมาย และ ข้อจำกัด

ท่านผู้มีเกียรติครับ

คงยากที่จะปฏิเสธว่า ประชาธิปไตยนั้นมีจุดอ่อน แต่โลกก็เชื่อว่าจะมีอะไรที่สมบูรณ์แบบ และข้อวิจารณ์เกี่ยวกับประชาธิปไตยจะว่าไปก็ไม่ใช่เรื่องใหม่

นับตั้งแต่ยุคกรีกที่แนวคิดประชาธิปไตยถือกำเนิด นักปรัชญา เช่น Plato ก็เคยเตือนเราว่า “ประชาธิปไตยอาจนำไปสู่ความไร้เสถียรภาพ และสุดท้ายอาจเป็นเพียงกฎของคนหุน่่มาก”¹² ซึ่งความคิดนี้มาจากประสบการณ์ที่ขมขื่น เมื่อเห็น Socrates อาจารย์ของเขาถูกประหารชีวิต เนื่องจากเสียงคนส่วนใหญ่เห็นว่า Socrates สอนเยาวชนในสิ่งที่ขัดกับหลักศีลธรรมในยุคนั้น อุทาหรณ์นี้คล้ายๆ กับที่ผู้ใหญ่หลายท่านเคยปรารภให้ฟังบ่อยๆ ว่า “ขอให้จำไว้ว่า ความ

¹¹ <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-english.pdf>

¹² "Democracy leads to anarchy, which is mob rule." จากหนังสือ Republic โดย Plato

ถูกต้องไม่ใช่ประชาธิปไตย ประชาธิปไตยเป็นเสียงของคนส่วนใหญ่ ที่อาจไม่ได้สะท้อนความถูกต้องก็ได้”

Winston Churchill อดีตนายกรัฐมนตรีของอังกฤษ เคยกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “ไม่มีใครกล้าที่จะพูดว่าประชาธิปไตยนั้นสมบูรณ์ไร้ที่ติ หรือไม่มีข้อบกพร่อง แต่ประชาธิปไตยก็เป็นรูปแบบการปกครองที่นับว่าแย่น้อยที่สุดในบรรดารูปแบบการปกครองที่เคยลองใช้มาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน”¹³

นั่นคือ เราต้องมองประชาธิปไตยอย่างรู้ข้อจำกัด

ท่านผู้มีเกียรติครับ ผมคิดว่า คุณค่าและความสง่างามของประชาธิปไตย เกิดจากการผ่านพัฒนาการทางความคิด ผ่านร้อนหนาว และผ่านการทดสอบข้ามห้วงเวลาของประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งเป็นระบบที่ถูกออกแบบให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หรือประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง และจำกัดอำนาจของรัฐ เพราะประวัติศาสตร์ซ้ำรอยอยู่บ่อยๆ ว่า การปกครองโดยคนคนเดียวอาจฉ้อฉล และอาจมีการใช้อำนาจที่มีขอบ ดังที่ Lord Acton กล่าวประโยคอมตะในเรื่องนี้ไว้ว่า “Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely”

ในทัศนะส่วนตัว ผมยังเชื่อว่า ถ้าออกแบบให้ดี “ประชาธิปไตย” ยังเป็นระบอบการเมืองที่มีพลังหรือ powerful เนื่องจากเปิดกว้างให้สามารถดึงเอาความหลากหลายทางความคิดของคนในสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งมีกลไกที่จะช่วยป้องกันสิ่งร้ายที่อาจเกิดขึ้น

ดังนั้น การที่ “ศรัทธา” ในประชาธิปไตยสั่นคลอน อาจจะไม่ใช่เพราะเนื้อแท้ของประชาธิปไตย เป็นไปได้หรือไม่ว่า ความเข้าใจในประชาธิปไตยของ

¹³ “No one pretends that democracy is perfect or all-wise. Indeed it has been said democracy is the worst form of Government, except for all those other forms that have been tried from time to time.”

เราอาจไม่สมบูรณ์ และประยุกต์ใช้แบบขาดๆ วินๆ

เมื่อพูดถึงประชาธิปไตย คำที่มีมากคู่กันคือ **รัฐธรรมนูญหรือการเลือกตั้ง** ที่อาจทำให้หลายคนรวมทั้งตัวผมเองเคยเข้าใจผิดว่า **ประชาธิปไตยคือการมีการเลือกตั้งหรือรัฐธรรมนูญ** ถ้าเป็นเช่นนั้น รัสเซียซึ่งมีทั้งสองอย่างก็คงเป็นประเทศประชาธิปไตย กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งจะสำคัญ แต่เป็นแค่ **‘วิธีการ’** หรือ **“means”** ที่จะช่วยนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย แต่ไม่ใช่ **‘เป้าหมาย’** หรือ **“ends”** ในตัวเอง

อดนึกถึงตัวเองเมื่อสมัยปี 2516 ไม่ได้ ตอนนั้นในวัย 20-21 ปี ไม่ได้มีความรู้ กำลังหรือแม้แต่อุดมการณ์อะไร ในด้านหนึ่งก็มีความตั้งใจบริสุทธิ์ อยากเห็นบ้านเมืองก้าวหน้า แต่อีกด้านก็ naïve หรือไร้เดียงสา ตอนนั้นได้แต่อ้างว่าต้องมีรัฐธรรมนูญ ต้องมีการเลือกตั้ง เพราะเชื่อว่า **“ถ้าได้รับรัฐธรรมนูญ ประเทศจะเป็นประชาธิปไตย แล้วปัญหาต่างๆ จะได้รับการแก้ไข”** ซึ่งโลกความจริง ไม่ได้เป็นแบบนั้น

45 ปีให้หลังมองย้อนกลับไป รู้สึกว่าเราไร้เดียงสามาก เพราะแม้จะมีรัฐธรรมนูญแล้ว มีผู้แทน มีการเลือกตั้ง แต่ปัญหาของบ้านเมืองหลายเรื่องไม่ได้น้อยลง แต่กลับเพิ่มขึ้นด้วยซ้ำไป แต่จะว่าไปความไร้เดียงสาใช่จะเลวร้าย เพราะตอนนั้นหากคิดมากไป คงไม่กล้าทำอะไร

เพียงแต่ในชีวิตจริงปัญหาซับซ้อนมากกว่าที่เราคิด เช่น เผด็จการมาได้หลายรูปแบบ ไม่เฉพาะทหารอย่างเดียว อาจมาในรูปแบบที่แยบยลไม่น้อยกว่ากัน อาทิ อำนาจในเชิงเศรษฐกิจ หรือความได้เปรียบทางสังคม การมีส่วนร่วมในเรื่องประชาธิปไตยนั้น จะดูเชิงปริมาณอย่างเดียวไม่ได้หาก ต้องเชิงคุณภาพด้วย

ตัวที่สะท้อนความซับซ้อนได้ดีอย่างหนึ่งคือ ตอนนี้เฉพาะคนเดือนตุลาคม ก็มีความคิดแตกต่างกันมาก หลายคนยืนอยู่คนละขั้ว สะท้อนว่าปัจจุบันปัญหาซับซ้อนและไม่ง่ายเหมือนปี 2516

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ถ้าเป้าหมายของประชาธิปไตยไม่ใช่แค่การเลือกตั้งหรือการมีรัฐธรรมนูญแล้ว

เป้าหมายของประชาธิปไตยคืออะไร?

สำหรับผู้ที่รักประชาธิปไตย คำถามนี้มีความสำคัญ เพราะการรู้หรือตั้งเป้าหมายให้ถูก เหมือนการกลัดกระดุมเม็ดแรกให้ถูก

Abraham Lincoln อดีตประธานาธิบดีของสหรัฐฯ ที่ “เลิกทาส” จนเป็นต้นแบบการเลิกทาสของโลก และยังทำให้สิทธิเสรีภาพในสหรัฐฯ เ่งบานได้ “จริง” ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยผ่านประโยคคมตะว่า *“Democracy is the government of the people, by the people, for the people”* หรือประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครอง “ของ” ประชาชน “โดย” ประชาชน และ “เพื่อ” ประชาชน

ท่านพุทธทาสภิกขุ เคยให้ข้อคิดทำนองเดียวกันว่า *“ประชาธิปไตย คือ ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ ไม่ใช่ประชาชนเป็นใหญ่ ต้องให้ประชาชนได้ประโยชน์เต็ม อย่างนั้นถึงจะเรียกประชาธิปไตย”*

เป้าหมายของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นไปเพื่อ **“ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่”** หรือเป็นไปเพื่อ **“การบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร์”** พุดง่าย ๆ คือ การจะพิจารณาว่า เป็นประชาธิปไตยหรือไม่? ก็ต้องดูว่า เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่หรือไม่

โดยสรุป ผมคิดว่า ประชาธิปไตยไม่ perfect แต่ยัง powerful ในฐานะระบอบการเมืองที่จะนำสังคมไปสู่สังคมที่พึงปรารถนา แต่มีความสำคัญที่เราต้องมองประชาธิปไตยอย่างเข้าใจและรู้ข้อจำกัดด้านต่างๆ เช่น ข้อจำกัดที่ Plato เคยเตือนไว้ ถึงการใช้อำนาจโดยเสียงส่วนใหญ่ที่ทำให้ Socrates ถูกฆ่า และเราต้องมองประชาธิปไตยอย่างมีพลวัต รวมทั้งต้องออกแบบและปรับปรุง

กระบวนการต่างๆ ให้เท่าทันกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง
อย่างไม่หยุดนิ่ง

3.3 การขับเคลื่อนประชาธิปไตยให้ลงหลักปักฐานอย่างมั่นคง

ท่านผู้มีเกียรติครับ

คำถามที่สำคัญอีกข้อหนึ่งคือ เราจะขับเคลื่อนประชาธิปไตยให้ลงหลัก
ปักฐานอย่างมั่นคงได้อย่างไร?

ถ้าการปลูกต้นไม้ต้นหนึ่งให้งอกงาม นอกจากต้องอาศัยเมล็ดพันธุ์ที่ดี
แสงแดดและน้ำ ดินฟ้าอากาศที่เอื้ออำนวย ประกอบกับความเอาใจใส่ของผู้ปลูก
ร่วมด้วยแล้ว ผมคิดว่า การสร้างประชาธิปไตยให้ลงหลักปักฐานมั่นคงในสังคม
ไทย ก็ต้องอาศัยทั้งสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมที่เอื้ออำนวย โครงสร้าง
และกระบวนการที่พร้อม ประกอบกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคม
ที่เปิดกว้าง¹⁴

ปัจจัยแรกคือ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้ออำนวย

ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวไว้อย่างชวนคิดว่า “ประชาธิปไตยจะเกิดและ
ดำรงอยู่ได้ในสังคมใดก็ต้องอาศัยฐานทางเศรษฐกิจและสังคมรองรับ การที่
ประชาธิปไตยจะเป็นอุดมคติทางการเมืองต่อไปได้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับว่า
ประชาธิปไตยจะสามารถยุติและบรรเทาความเหลื่อมล้ำที่มีได้หรือไม่”

เราจะสร้างประชาธิปไตยทางการเมืองได้อย่างไร ถ้าในภูมิทัศน์ทาง
เศรษฐกิจหรือ economic landscape ของประเทศ ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเป็น
อยู่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เราจะสร้างประชาธิปไตยให้ลงหลักปักฐานได้อย่างไร
ถ้าระบบเศรษฐกิจมีความเหลื่อมล้ำสุดโต่ง ผมขอบรรยายถึงความสุดโต่งที่

¹⁴ ลิขิต ธีรเวคิน ในบทความ “การปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ และการบริหาร
มหานคร”

ดร.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล พูดไว้อย่างเห็นภาพว่า “ระบบเศรษฐกิจที่ทำให้คนจำนวนหนึ่งที่ไม่ต้องโกงก็สามารถที่จะรวยได้อย่างเหลือล้น ขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศจนได้อย่างเหลือเชื่อโดยไม่ได้เกียจคร้าน”

ผมคิดว่าเสถียรภาพทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้ยาก ถ้าประเทศยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำในระดับสูง การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทั้งมิติทางเศรษฐกิจและมิติด้านโอกาสที่เท่าเทียมในด้านสังคม ถือเป็นเรื่องสำคัญในลำดับต้นๆ ที่ทุกภาคส่วนต้องช่วยกันแก้ไขให้ดีขึ้น ถ้าอยากเห็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคม

อย่างไรก็ดี ถ้าเทียบกับสมัย 14 ตุลา ผมคิดว่าปัจจุบันฐานของคนชั้นกลางที่เข้าใจและสนใจความเป็นไปของบ้านเมืองกว้างขึ้นมาก พัฒนาการทางเศรษฐกิจในสี่ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้เกิดคนชั้นกลางในชนบทจำนวนมาก ซึ่งถ้ามองในแง่นี้ก็จะมีความกังวลว่า ประชาธิปไตยมีโอกาสจะลงหลักปักฐานมากกว่าเมื่อก่อน

และถ้าเหตุการณ์ 14 ตุลา เตือนให้ผู้มีอำนาจทราบถึง การเกิดขึ้นและความต้องการของคนชั้นกลาง การเรียกร้องของพ่อแม่พี่น้องจากชนบทช่วงที่ผ่านมา ก็เป็นสัญญาณเตือนว่า เราต้องมีพื้นที่ให้พ่อแม่พี่น้องเหล่านี้มากขึ้น อันที่จริงฐานของคนชั้นกลางในชนบทที่กว้างขึ้นถือเป็นเรื่องน่ายินดี เพราะหมายถึงฐานอันมั่นคงของประชาธิปไตยในอนาคต

ปัจจัยที่สอง คือ โครงสร้างและกระบวนการที่พร้อม ผมคิดว่า มีหลายเรื่องที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายประชาธิปไตยได้

เรื่องแรกคือ การถ่วงดุลการใช้อำนาจ (checks and balances) มีกลไกตรวจสอบที่เหมาะสม ระหว่างรัฐบาล ตุลาการ นิติบัญญัติ และหน่วยงานอิสระ ตัวอย่างเช่น การถ่วงดุลอำนาจระหว่างรัฐบาลกับธนาคารกลาง แม้ธนาคารกลางจะเป็นกลไกหนึ่งของภาครัฐ แต่หลักสากลจะให้ความสำคัญกับ

กลไกถ่วงดุล เพื่อให้ธนาคารกลางมีอิสระในการดำเนินงาน (operational independence) ด้วยเหตุผลสำคัญอย่างน้อย 3 ข้อคือ

(1) จำเป็นต้องแยกคนพิมพ์แบงก์ออกจากผู้ใช้จ่ายเงิน ซึ่งผู้ใช้จ่ายเงินที่ใหญ่ที่สุดคือรัฐบาล

(2) ภารกิจของรัฐบาลจะให้ความสำคัญกับการกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้น ขณะที่ภารกิจของธนาคารกลางคือ การรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องระยะยาว

(3) ธนาคารกลางจึงมักต้องทำเรื่องที่ไม่ popular

อีกเรื่องซึ่งถือเป็นกระบวนการทางประชาธิปไตยที่สำคัญมากคือ การกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้ท้องถิ่นมากขึ้น (decentralization) ซึ่งจำเป็นต้องขับเคลื่อนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ทั้งในมิติภารกิจและงบประมาณที่ให้ท้องถิ่นสามารถ “ยืน” บนขาตัวเอง การกระจายอำนาจนั้นเปรียบเสมือน ‘infrastructure ของระบอบประชาธิปไตย’ ถ้าท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการกิจในหลายเรื่องได้เอง ก็คล้ายกับร่างกายส่วนล่างที่เลือดไปเลี้ยงไม่พอและอาจกลายเป็นอัมพาตได้ในที่สุด

นายพลแม็คคอร์เธอร์ พูดถึงเรื่องการกระจายอำนาจไว้เมื่อครั้งเข้าไปช่วยพัฒนาประชาธิปไตยในญี่ปุ่นว่า¹⁵ “การกระจายอำนาจเปรียบเสมือนถนนที่นำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย” (decentralization is the road to democracy) เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่จะช่วยให้ฐานล่างของสังคมแข็งแรง

ท่านผู้มีเกียรติครับ ที่ผ่านมากการกระจายอำนาจของไทยที่ยังไม่คืบหน้านัก เป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่การพัฒนากระจุกอยู่รอบกรุงเทพฯ และปริมณฑล และเมืองใหญ่ไม่กี่เมือง เชื่อหรือไม่ครับว่า ทุกวันนี้ กรุงเทพฯ และปริมณฑลใช้

¹⁵ ลิขิต ธีรเวคิน ในบทความ “การปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ และการบริหารมหานคร”

ไฟฟ้ามากกว่าปริมาณการใช้ไฟฟ้าของภาคเหนือ อีสานและใต้รวมกัน¹⁶ และถ้าท่านได้มีโอกาสดูภาพถ่ายดาวเทียมในช่วงกลางคืน จะเข้าใจและเห็นถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างกรุงเทพและภูมิภาคชัดเจน

นอกจากนี้ การทำให้หลักนิติธรรม (rule of law) และความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ถือเป็นอีก agenda สำคัญในเรื่องนี้ กล่าวคือ ข้อกฎหมายต้องเป็นไปเพื่อความผาสุกของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่ใช่ขบถบัญญัติลายลักษณ์อักษรต่างๆ (rule by law) ที่ล่าสมัยขาดการปรับปรุง และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ต้องทำให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นครษชฐีหรือคนยากจน คนมีสีหรือชาวบ้าน และต้องไม่ใช่ระบบยุติธรรม ในลักษณะที่ท่านานจรัญญ ภัคดีธนากุล อดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เรียกว่า “ไยแมงมุมจับได้ แต่แมลงหวี่แมลงวัน แต่ด้วงชี้ควายไม่เคยได้เลย มันทะลุทลายไยแมงมุมของเราไปหมด”

ปี 2516 พวกเราหลายท่านคงจำเหตุการณ์ที่คณะนายทหารและนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ใช้อาวุธสงครามและยานพาหนะของทางราชการเข้าไปล่าสัตว์ในทุ่งใหญ่นเรศวร จนนำไปสู่การท้วงติงของนิสิตนักศึกษาและประชาชน เรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์เตือนใจถึงความสำคัญของการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้น

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ในระบบประชาธิปไตย นอกจากเสรีภาพทางการเมืองแล้ว เสรีภาพในการประกอบธุรกิจอย่างเท่าเทียมเป็นเรื่องสำคัญไม่น้อยกว่ากัน ต้องมีการติดตามดูแลการบังคับใช้ กฎหมายแข่งขันทางการค้า (unfair competition law) ฉบับใหม่ ที่จะช่วยทำให้เกิดการแข่งขันที่เท่าเทียมระหว่าง ผู้ค้ารายเล็ก-รายใหญ่ ระหว่างภาคเอกชน-รัฐวิสาหกิจ ไม่ให้มีการผูกขาดตัดตอนหรือไม่

¹⁶ แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย ปี 2558-2579

ซึ่งถ้าสำเร็จจะทำให้ “โอกาส” ทางเศรษฐกิจมีความเท่าเทียมมากขึ้น

ปัจจัยที่สามคือ วัฒนธรรมทางการเมืองที่เสรีและเปิดกว้าง

ซึ่งหมายถึง การที่คนส่วนใหญ่ในสังคมมีทัศนคติที่เสรีเปิดกว้าง มีความอดทนอดกลั้นต่อความเห็นที่แตกต่าง เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นและตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตน การมีภาคประชาสังคมและสื่อมวลชนที่เข้มแข็ง และประชาชนที่มีภาวะผู้นำ ไม่นิ่งดูตายในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองที่ดี

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ความสามารถยอมรับความแตกต่างทางความคิด (political tolerance) เป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่เปรียบเหมือนจิตวิญญาณที่เป็นฐานสำคัญของความเป็นประชาธิปไตย เพราะถ้าสังคมใดทนรับฟังความคิดเห็น การตรวจสอบจากคนนอก คนเห็นต่างไม่ได้ สังคมนั้นก็จะไม่สามารถเห็นความเป็นไปได้อื่นหรือทางเลือกอื่นที่มีความหลากหลาย

ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย สิ่งที่ผมคิดว่าเราต้องช่วยกันเตือนและระมัดระวังมากๆ คือ เผด็จการโดยเสียงส่วนใหญ่ (majoritarianism) ที่ละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับความเห็นต่างของคนส่วนน้อย

หลายปีก่อน Tony Blair อดีตนายกรัฐมนตรีของอังกฤษ มากล่าวปาฐกถาที่เมืองไทย มีสาระชวนคิดแปลได้ว่า “ประชาธิปไตยไม่ใช่แค่การหย่อนบัตรลงคะแนน แต่หมายความว่ารวมถึงวิถีคิดที่เปิดกว้าง และประชาธิปไตยที่มักมีปัญหาส่วนหนึ่งเพราะมีลักษณะผู้ชนะกินรวบ (winner takes all) หรือคนส่วนใหญ่เสียงดัง ในขณะที่คนส่วนน้อยในสังคมรู้สึกว่าคุณเขาถูกกันออกไป”¹⁷

¹⁷ “democracy is not just a way of voting but a way of thinking ... part of the trouble is when democracy is seen as a kind of winner takes all ... and the minority feels as if they are kind of shut out and excluded.”

วัฒนธรรมที่จะเอื้อให้เกิดประชาธิปไตยอีกเรื่อง คือ ‘ความรับผิดชอบ’ (accountability) ซึ่งมาพร้อมกับ ‘เสรีภาพ’ กล่าวคือ เสรีภาพในการพูดแสดงความคิดเห็นต้องมาพร้อมกับการรับผิดชอบต่อสิ่งที่พูด และที่สำคัญคือ ความรับผิดชอบของฝ่ายการเมืองที่ต้องมีต่อประชาชนไม่เฉพาะในวันนี้ แต่รวมถึงประชาชนใน generation หน้าที่ด้วย บทเรียนจากนโยบายประชานิยมที่ไม่รับผิดชอบของกลุ่มประเทศ Latin America และกรีซ ก็ส่งผลกระทบต่อหนี้สาธารณะที่คนใน generation หน้าที่ต้องแบกรับ และกระทบกับความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว

ท้ายที่สุด ผมคิดว่า ประชาธิปไตยจะเข้มแข็ง ต้องอาศัยภาคประชาสังคม และสื่อมวลชนมาช่วยตรวจสอบถ่วงดุล และภาวะผู้นำของประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่มีตำแหน่งสูง แต่หมายถึงประชาชนในทุกระดับที่ต้องตระหนักรู้ความสำคัญของการทำหน้าที่ต่อแผ่นดินเกิดในฐานะพลเมืองที่จะไม่นิ่งดูตาย ช่วยบ้านเมืองในทุกโอกาสตามศักยภาพและโอกาสที่ตนมี

ผมนึกถึงที่ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ อดีตผู้ว่าราชการแห่งประเทศไทย และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พูดไว้ว่า

“เรื่องของบ้านเมืองเป็นเรื่องที่สำคัญแก่ชีวิต อิศรภาพของคนและชาติมาก พวกเราแต่ละคนไม่ควรจะมัวถือลัทธิไทยมุงอยู่ร่ำไป การมุงดูเขาทำอะไรกันนั้น มักจะสนุกดีและไม่เสี่ยงอันตรายด้วย เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพลี่ยงพล้ำไป ไทยมุงก็แผ่เมตตาให้โดยบ่นว่าสงสาร เมื่อสงสารแล้วก็สบายใจแก่ตนเอง ถ้าใครเขาโกงกินกันหรือใช้อำนาจเป็นอธรรม เราก็ย้ายสังกัดจากไทยมุงเป็นไทยบ่น หรือผสมกันเป็นไทยมุงบ่น ...

... ถ้ารักจะให้ตุลแห่งชีวิตของประชาชาติไทยเคลื่อนสูงขึ้นไปโดยไม่ทิ้งเสถียรภาพ ไม่มีทางอื่น ต้องร่วมกันมากๆ เลิกลัทธิไทยมุง ไทยบ่น ไทยมุงบ่น เสีย ขวนย้ายสังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม ไทยเรียกร้อง แล้วไทยจะเจริญ”

สำหรับผู้ผู้นำในระบอบประชาธิปไตย ผมคิดว่า คุณสมบัติที่เป็นหัวใจสำคัญคือ ความสามารถในการหาจุดร่วมในความต่าง และประสานจุดแข็งของแต่ละคนเข้าหากัน ซึ่งการที่จะแสวงหาจุดร่วม-ประสานจุดแข็งของแต่ละคนได้ ผู้นำจำเป็นต้อง “ฟัง” โดยเฉพาะฟังกลุ่มผู้ที่เห็นต่าง

Justin Trudeau นายกรัฐมนตรีแคนาดา ได้กล่าวถึงประเด็นนี้¹⁸ โดยยกตัวอย่างความต่างระหว่าง Abraham Lincoln และ Jefferson Davis ว่า Davis ชอบที่จะชนะการถกเถียง ขณะที่ Lincoln เลือกที่จะชนะสงคราม และเขาตั้งคำถามผู้ฟังว่า ท่านเลือกที่จะชนะการโต้เถียงหรือเลือกที่จะเปลี่ยนโลก?

4. การขับเคลื่อนประชาธิปไตยทางการเมืองพร้อมเศรษฐกิจที่เปิดกว้างและเป็นธรรม

ท่านผู้มีเกียรติครับ

มาถึงส่วนสุดท้ายที่ผมจะร่วมแสดงความเห็นในวันนี้ ซึ่งผมอยากสรุปอีกครั้งว่า

เศรษฐกิจและการเมือง ทุนกับรัฐ เป็นสองเรื่องที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน การสร้างการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยและการมีเศรษฐกิจที่เปิดกว้าง เป็นธรรมเป็นสองเรื่องที่ต้องทำควบคู่กันไป ยกที่จะแก้เรื่องหนึ่งเรื่องใดเพียงลำพัง เช่น ความพยายามจะแก้ปัญหาประชาธิปไตย ถ้ากลุ่มทุนที่ครองอำนาจเดิมชัดหรือฐานเศรษฐกิจยังมีความเหลื่อมล้ำอยู่มากก็ยากจะสำเร็จ ในขณะที่เดียวกัน สถาบันทางการเมือง ภาครัฐ ถ้าไม่ปรับบทบาท กรอบกติกา กฎหมาย

¹⁸ <https://medium.com/world-economic-forum/this-is-what-justin-trudeau-thinks-makes-a-good-leader-9e84e85c5557>

ให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ก็ยากต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจจะก้าวไปข้างหน้าได้ราบรื่นเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง

โจทย์นี้จึงเป็นโจทย์ที่ยากที่ต้องการการรวมพลังของสังคมในทุกภาคส่วน ไม่ใช่การแบ่งแยก เพื่อนำประเทศไทยสู่ “การเป็นประเทศประชาธิปไตยที่มีความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ” และท้ายที่สุดนี้ผมอยากจบปาฐกถาในวันนี้ด้วยปรัชญาข้อคิดของเต๋า 3 ข้อ ซึ่งผมคิดว่า น่าจะสามารถนำมาปรับใช้ได้กับเรื่องที่สำคัญในวันนี้

1. สรรพสิ่งในโลกล้วนเปลี่ยนแปลง

การเดินทางของประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมา อาจเร็วบ้าง ช้าบ้าง มีขัดแย้ง มีวิกฤต ซึ่งก็เป็นความปกติธรรมดา เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง ย่อมมีความขัดแย้ง วุ่นวาย สับสน ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนผ่าน ดังเช่นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา ก็ต้องใช้เวลากว่าเหตุการณ์คลี่คลาย หลังจากนั้น ผู้คนก็ยอมรับระเบียบและการจัดสรรอำนาจใหม่ นี่คือธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง

ผมคิดว่า เราควรมองประชาธิปไตยในลักษณะกระบวนการพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง (on going process) ไม่ใช่เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ไม่ใช่แค่เพียงการเลือกตั้ง หรือ การเปลี่ยนรัฐบาล หากมองให้ลึกถึงปัจจัยที่จะนำประชาธิปไตยไปสู่เป้าหมายได้ หมายความว่า การสร้างความเป็นธรรม ความรับผิดชอบ การถ่วงดุลและการตรวจสอบ ที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ประชาชนส่วนใหญ่

ในมิติทางเศรษฐกิจก็เช่นกัน ในโลกที่เปลี่ยนแปลงเร็ว ในลักษณะที่ต้อง ‘วิ่งเพื่ออยู่กับที่’ และการก้าวออกจากสิ่งที่คุ้นชิน ไม่ใช่ “choice” หรือ “ทางเลือก”

หากแต่เป็นความจำเป็นที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องปรับตัวและพัฒนาอย่างมีพลวัตที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิด ‘การพัฒนาเศรษฐกิจที่แท้จริง’ ไม่ใช่การ

พัฒนาอย่างหยาบ แต่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่มี ‘การกระจายผลประโยชน์ ไปสู่คนส่วนใหญ่ - แข่งขันได้ - ยั่งยืน’

2. ในขามมีตำ ในตำมีขาม

แม้ความเห็นที่แตกต่างเป็นธรรมดาที่เกิดขึ้นในทุกสังคม แต่ความเห็นที่แตกต่างอย่างสุดขั้ว ในลักษณะ ฉันทก หน่อผิต และมุ่งเพียงที่จะหาจุดด้อยของอีกฝ่ายว่า ร้ายแรงกว่าจุดด้อยของตน เป็นสถานการณ์ที่น่ากังวล เพราะทำให้ไม่สามารถเห็นข้อดีของฝ่ายตรงข้าม และขัดกับปรัชญารากฐานของประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับการยอมรับความแตกต่างทางความคิดแม้จะเป็นของคนส่วนน้อย และมุ่งหาฉันทมติในการก้าวไปร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งอุปสรรคที่สำคัญ คือ “อคติในใจ” ที่อาจทำให้มองไม่เห็นว่ ในขามอาจมีตำ และในตำอาจมีขาม

ผู้ที่รู้จักกฎธรรมชาติจะเป็นอิสระ เมื่อเป็นอิสระก็จะไม่มีอคติ

เมื่อไม่มีอคติก็จะเข้าใจในสิ่งทั้งปวง

เมื่อเข้าใจในสิ่งทั้งปวงก็จะกว้างขวาง และ

เมื่อกว้างขวางก็จะเข้าถึงความจริง

ในมิติด้านเศรษฐกิจเช่นกัน เราต้องมองให้เห็นทั้งข้อดีและข้อด้อยของทุนนิยม กลไกตลาด กระแสโลกาภิวัตน์ การจัดการของภาครัฐ และที่จะยังประโยชน์ให้บ้านเมืองสูงสุดคือ “การรู้จักที่จะประสานข้อดีของแต่ละระบบ” แทนที่จะต้องสุดขั้วไปด้านใดด้านหนึ่ง

ดังที่ประธานาธิบดี Xi Jinping พูดไว้อย่างน่าคิดว่าเกี่ยวกับ trade protectionism ว่า “การใช้นโยบายกีดกันการค้าก็เหมือนปิดตัวเองไว้ในห้องมืด อาจจะดูเหมือนปลอดภัยและฝน แต่ขณะเดียวกันก็เป็นการชั่งตัวเองจากแสงแดดและอากาศ”

3. ท่ามกลางความซับซ้อน มีความเรียบง่าย

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ในความขัดแย้งทางการเมืองของเราที่ดูซับซ้อน ด้านหนึ่งเราไม่อาจปฏิเสธได้ถึงความสำคัญของตัวละครหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่อีกด้านถ้ามองลงไปให้ลึกซึ้งกว่าในระดับบุคคลจะเห็นถึงปัจจัยในระดับรากฐานที่เป็นต้นสายปลายเหตุของเรื่อง

พระไพศาล วิสาโล ได้ให้ความเห็นไว้อย่างแตกฉานในปาฐกถา 14 ตุลา เมื่อหลายปีก่อนว่า

“สถานการณ์บ้านเมืองที่เผชิญอยู่ ไม่ใช่ผลพวงของการต่อสู้ของคนไม่กี่คน หรือคนในระดับชั้นนำเท่านั้น หากเป็นการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในประเทศที่มีการสั่งสมต่อเนื่องมานาน รวมทั้งผลปัจจัยจากสถานการณ์โลก

การมุ่งเน้นที่จะจัดการปัญหาในระดับบุคคล ไม่ว่าจะพูดคุย ประนีประนอม หรือแม้แต่กำจัดตัวบุคคลไปเลย วิธีการดังกล่าวไม่ช่วยแก้ปัญหา トラบดใดที่มองข้ามปัจจัยที่ใหญ่กว่านั้นคือ การเปลี่ยนที่ทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้ประเทศไทยอยู่กับที่ไม่ได้ หากต้องปรับกติกาทั้งในแง่ความสัมพันธ์ของการจัดสรรอำนาจ และการเปิดพื้นที่ให้รองรับคนกลุ่มใหม่ที่กว้างขึ้น เช่นเกิดขึ้นในช่วงหลัง 14 ตุลาคม”

ในด้านการปกครอง เล่าจื้อศาสดาของเต๋าพูดไว้อย่างน่าสนใจว่า “ในบริบทสังคมที่มีความหลากหลายซับซ้อน ผู้ปกครองควรคิดถึงหน้าที่ที่จะ ‘ไม่กระทำ’ หรือ ‘ปกครองแบบไม่ปกครอง’ ด้วย เพราะว่า ความยุ่งยากในโลกนี้ มิได้เกิดขึ้นเพราะการที่ยังไม่ได้ทำอะไรต่างๆ เท่านั้นแต่เกิดขึ้นเพราะการทำสิ่งต่างๆ มากเกินไปด้วย”

ยังมีกฎเกณฑ์และข้อบังคับมากเท่าใด ประชาชนก็ยิ่งยากจนลงเท่านั้น ยิ่งมีอาวุธมากเท่าใด ประเทศก็ยิ่งจะมีความยุ่งยากมากเท่านั้น

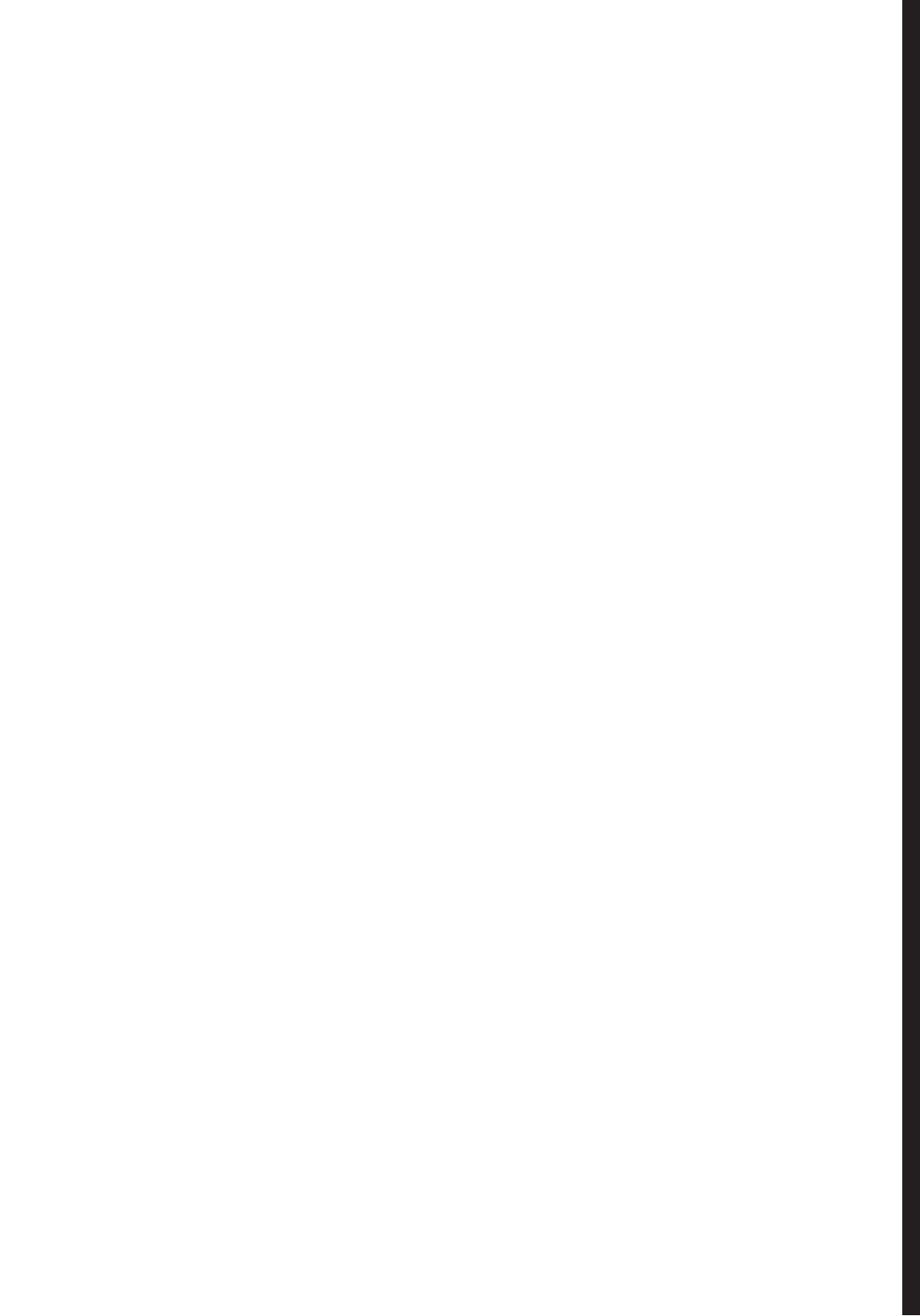
ยังมีผู้อำนวยการที่อ่อนลามากเพียงใด ก็จะมีโครงการที่ร้ายกาจเกิดขึ้นเพียงนั้น

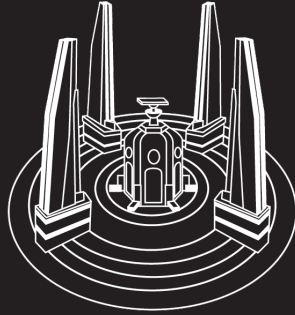
ยิ่งออกกฎหมายมากเท่าใด โจรผู้ร้ายและคนคดโกงก็ยิ่งจะมีมากเท่านั้น ในบริบทของโลกและสังคมไทยในปัจจุบันที่ซับซ้อนมากขึ้น ผมคิดว่าการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมากขึ้นเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำให้เกิดขึ้น หลังจากที่ได้เตรียมการเรื่องนี้มานานสิบปี การกระจายอำนาจจะเอื้อให้การปกครองมีความเป็นประชาธิปไตยและเศรษฐกิจเปิดกว้างและเป็นธรรมขึ้น ในโลกที่ซับซ้อนเช่นนี้ แทบเป็นไปไม่ได้ที่รัฐบาลส่วนกลางจะสามารถตอบโจทย์ท้องถิ่นที่แตกต่างหลากหลายได้ตรงจุด

ท่ามกลางความซับซ้อนของโลกในปัจจุบัน การกลับไปหาความเรียบง่าย อาจจะเป็นคำตอบ

ผมหวังว่า ปาฐกถาวันนี้ จะช่วย “คลี่คำตอบ-คลายข้อสงสัย” ที่อยู่ในใจหลายท่านได้บ้าง และผมยังคงเชื่อมั่นเต็มหัวใจว่า ประชาธิปไตยบนเป้าหมายที่ถูกต้องจะเป็นเส้นทางที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมสู่ความยั่งยืนได้

ขอบคุณครับ

๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๖

“มองประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง ปัญหาที่ใหญ่กว่าวิกฤติการเมือง”

ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี : 10 ธันวาคม 2561

มองประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง ปัญหาที่ใหญ่กว่าวิกฤติการเมือง

ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี

ภาค 1

ปัญหาที่ใหญ่กว่าวิกฤติการเมือง

สังคมประเทศไทยเป็นเสมือนระบบฟืนเฟืองขนาดใหญ่ ที่ทุกนาที ทุกชั่วโมงเคลื่อนตัวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นเกือบ 20 ปีที่คนไทยหมกมุ่นกับปัญหาการเมือง ก็เท่ากับว่าเราได้ปล่อยให้กลไกเศรษฐกิจ สังคม ทำงานไปโดยไม่มี การปรับทิศทางให้มันเลย เราจึงพบปัญหาใหญ่เพิ่มขึ้นมากมาย เช่น ช่องว่างคนจนคนรวยกว้างมากยิ่งขึ้นๆเรื่อยๆ อยู่ในลำดับต้นๆ ของโลก คือคนรวย 1% คุมความมั่งคั่งประมาณ 50-60% ของประเทศ ขณะที่คนชั้นกลางซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่มากมีรายได้รวมกันไม่ถึง 10% ของประเทศ¹ คุณภาพการศึกษาทุกระดับลดค่าลงอย่างน่าใจหาย งานศึกษาวิจัย

¹ มีความเห็นเป็น 2 ฝ่ายเกี่ยวกับรายงานความเหลื่อมล้ำของธนาคารสวิสที่ว่า ความเหลื่อมล้ำของไทยสูงขึ้นจากลำดับ 3 มาเป็นลำดับ 1 ของโลก ฝ่ายหนึ่งมองว่าน่าจะเป็นตัวเลขที่น่า

ด้าน STEM (STEM คือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และการแพทย์) อ่อนด้อยเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่ง ทรัพยากรมนุษย์โดยประสิทธิภาพ เด็กเกิดน้อยแต่คนแก่เพิ่มมากขึ้น คอร์รัปชันขยายตัวลงสู่รากหญ้า กลุ่มทุนใหญ่ก่อตัวแข็งแกร่งขึ้นจนคล้ายมีสถานะเหนือรัฐบาลและกฎหมาย ในแง่ที่ว่า “คนจนติดคุก คนรวยไม่ติดคุก” ยังเป็นเรื่องเล็ก แต่กลุ่มทุนใหญ่ไทยสามารถขยายอำนาจอิทธิพลผูกขาดทางเศรษฐกิจได้อย่างเกือบเด็ดขาด และขยายมาสู่อิทธิพลด้านอื่นๆ เช่น สะกตไม่ให้มีเสียงคัดค้านหรือไม่ให้มีกฎหมายออกมาจำกัดการผูกขาดสัมปทาน การค้า อิทธิพลเหนือตลาด หรือขยายตัวเข้าคุมทุกมิติของเศรษฐกิจและทุกจังหวะชีวิตประจำวันของคนไทย หากเทียบกับการเลี้ยงไก่หรือหมู ซึ่งถูกบ่อนอาหารตามชนิดและขนาดเป็นเวลาตั้งแต่เกิดจนถูกเชือด คนไทยก็กำลังมีพฤติกรรมคล้ายๆ กันคือตื่นเช้ามาก็ต้องกินโจ๊กหรือแซนวิชจากร้านสะดวกซื้อ กลางวันออกไปกินกะเพราไก่ในร้านสะดวกซื้อ ตอนเย็นอุ่นข้าวแกงไก่ เฝี้ยวน้ำยี่ห้อของร้านสะดวกซื้อ แล้วยังจะจ่ายเงิน เต็มเงินค่าโทรศัพท์ บัตรเครดิต ซื้อตัวรถ ค่าน้ำ ค่าไฟ ฯลฯ ก็ได้อีก จึงอาจขออนุญาตยืมชื่อวิธีเลี้ยงไก่สมัยใหม่ที่ชาวบ้านนิยมเรียกว่าไก่ซีพี มาตั้งชื่อคนไทยอนาคตว่าเป็น “คนไทยซีพี” ซึ่งก็น่าจะทำให้ภาพใกล้เคียง นี่เป็นปัญหาใหญ่กว่าวิกฤติทางการเมืองอย่างชัดเจน

เชื่อถือได้ อีกฝ่ายหนึ่งว่าเป็นการวัดที่หยาบและแคบเกินไป ตัวเลขไม่น่าจะสูงขนาดนี้ ผู้เขียนมองว่า หากดูจากวิถีชีวิต ตัวเลขความร่ำรวยของเศรษฐีไทยที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ราคาที่อยู่อาศัย ปัญหาของเราร้ายแรงและมีแนวโน้มร้ายแรงยิ่งขึ้น รายงานที่น่าเชื่อถือของสถานการณ์ในโลกก็บ่งชี้ไปในทิศทางนี้ ส่วนลำดับที่เท่าไร เป็นก็เปอร์เซ็นต์ อาจรอดูเพิ่มเติมจากการศึกษาขึ้นอื่น ๆ เพิ่มเติม

I

เศรษฐกิจ

ทุ่มเทกับโครงการยักษ์และ 4.0 มากเกินไป อาจเป็น
“เราจะทิ้งทุกคนที่ตามไม่ทันให้อยู่ข้างหลัง
ไม่รอใครแม้แต่เพียงคนเดียว”

ความไม่พร้อมของไทยในเรื่องอุตสาหกรรม 4.0

เศรษฐกิจ 4.0 คือ การเชื่อมโยงทั้งชีวิตประจำวัน ชีวิตสังคม ระบบการผลิต ออฟฟิศ โรงงาน บ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ รถ การจับจ่ายซื้อขาย เข้าด้วยกันผ่านอินเทอร์เน็ตและระบบดิจิทัลความเร็วสูง เช่น ปัญญาประดิษฐ์ AI ช่วยในการตัดสินใจ ประสานงานต่างๆ เพิ่มความสะดวกให้กับมนุษย์ แต่ถ้ามองเชิงระบบคิด เศรษฐกิจ 4.0 จะเกิดขึ้นได้เมื่อสังคมได้กลายเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร คือการแปลงทุกมิติของมนุษย์ให้เป็น data มีการประมวล (Big) data เหล่านี้ให้เป็น “ความรู้” (knowledge society) และให้สมาชิกสังคมนั้นใช้ความรู้นี้เป็นประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ (เช่น มีข้อมูลราคาวัตถุดิบ ตัวเครื่องบิน โรงแรม ให้ตรวจสอบ)

นโยบาย 4.0 ของรัฐบาลประยุทธ์มีข้อดีในส่วนกระตุ้นให้ภาคธุรกิจ สังคม ตื่นตัวและปรับตัวต่อผลกระทบของ supply chain หรือเศรษฐกิจแบบรื้อสร้าง (disruptive economy) ความพยายามพัฒนา E-government โครงการรถไฟรางคู่ซึ่งควรจะมีมานานแล้วก็น่าชมเชย แต่ที่ควรวิจารณ์มีหลายประเด็น เช่น

1. ไม่มีการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ เพราะรัฐบาลไม่เริ่มต้นด้วยการทำให้ตัวเราเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดเศรษฐกิจความรู้

นโยบาย smart ต่างๆ เกือบทั้งหมดของรัฐบาลจึงไม่ได้ผลจริง เพราะข้าราชการใช้ความรู้แบบชาดวิน มองเทคโนโลยี 4.0 เป็นแค่เครื่องมือใช้สอย ตั้งเป้าหมายเกินจริง อุปกรณ์คุณภาพต่ำ ล้าสมัย เป็นเพียงผักชีโรยหน้า หรือสักแต่ให้เกิดโครงการขึ้นเท่านั้น แม้จะมีคนรุ่นใหม่ที่เก่งด้านคอมพิวเตอร์จำนวนหนึ่ง แต่พื้นฐานเบื้องต้นของประเทศไม่พร้อมไม่เพียงพอ startup จึงเกิดได้ยาก

2. มีดัชนีชี้วัดความพร้อมในการเข้าสู่ยุค 4.0 หลายแบบ เช่น VDMA ใช้ 6 เกณฑ์คือ แผนยุทธศาสตร์ประเทศ ผู้นำ องค์กร กระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ การจัดการ และการบริการที่เป็นสมาร์ต ใช้ Big Data **ดัชนี Roland Berger** วัดจาก “ความเป็นเลิศในการอุตสาหกรรม” เช่น การผลิตและกระบวนการปฏิบัติการขั้นสูง ระบบอัตโนมัติ นวัตกรรม ความพร้อมของแรงงาน อีกด้านคือ “เครือข่ายแห่งมูลค่าเพิ่ม” อุตสาหกรรมที่เปิดกว้าง ขอบเขต เครือข่ายการศึกษาวิจัย “นวัตกรรม” ประสิทธิภาพอินเทอร์เน็ต ซึ่งหากเข้ามาวัดประเทศไทย อาจมีเพียงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่พอใช้ได้ อย่างอื่นยังขาดอยู่อีกมาก โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคล นวัตกรรม การค้นคว้าวิจัย ระบบการผลิต ระบบอัตโนมัติ ล้วนอยู่ในขั้นต่ำทั้งสิ้น ประเทศที่อยู่แถวหน้าสุดในโลกคือ เยอรมันก็ยังคงยอมรับว่าความรู้เกี่ยวกับ 4.0 ของเขายังไม่พอ และจำนวนบุคลากรที่จบด้าน “สเต็ม” ของตนยังขาดอยู่ประมาณ 1-1.5 แสนคน และมีความต้องการเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม เดนมาร์ก ก็ยังคงอยู่ในประเภทประเทศที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาอุตสาหกรรม 4.0 เท่านั้น ส่วนประเทศที่คล้ายประเทศไทยเพราะขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและมีอุตสาหกรรม SME มาก เช่น อิตาลี สเปน ยิ่งล่งเลที่ทุ่มเทไปสู่ 4.0 เพราะไม่แน่ใจว่าจะเหมาะสมกับเศรษฐกิจสังคมของตนเองหรือไม่ ไทยกลับทุ่มตัวเข้าสู่ 4.0 เหมือนคนบ้าคลั่ง

โครงการ EEC ซึ่งอ้างว่าเป็นการสร้างประเทศให้เป็น 4.0 ประเมินดูแล้ว อาจมีเพียงไม่กี่ด้านที่มีศักยภาพ เช่น Biotech โครงการศูนย์ซ่อมเครื่องบิน ซึ่งล้วนอยู่ในระดับ 2.0 3.0 ที่เหลือคือการสร้างโรงงานตามคำสั่ง สร้างถนน ทำเรือ ฯ แม้แต่วัตถุดิบชิ้นส่วนของอุตสาหกรรม 4.0 จริงๆ เราอาจไม่มีศักยภาพพอจะผลิต บุคลากรช่างเทคนิคระดับสมองคนไทยยังไม่พร้อม ต้องยินยอมให้ว่าจ้างมาจากต่างประเทศ อุดมการณ์เศรษฐกิจเช่นนี้แท้ที่จริงก็คือการสืบสานนโยบายเปิดเสรีการค้าการเงิน (Neoliberalism) ซึ่งชัดเจนจากการที่รัฐบาลเสนอให้ EEC เกือบเป็นดินแดนอิสระที่มีอิสรภาพด้านการใช้จ่ายเงินตราของตัวเอง การศึกษา กฎหมายหลายๆ ด้าน การเช่าที่ดินได้ 100 ปี

บทเรียนจากในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่คนจนบางส่วนได้ประโยชน์จากการขายที่ดิน คนชั้นกลางได้จากการเก็งกำไร คนรวยรวยมหาศาลจากตลาดเงิน แต่พอเกิดเป็นวิกฤติต้มยำกุ้งรัฐต้องมาแบกรับภาระหนี้ เทียบนี้นายทุนถือครองที่ดินไว้เต็มที่แล้ว ยังได้ประโยชน์จากการก่อสร้าง อสังหาริมทรัพย์ นิคมอุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า ดิวตี้ฟรี ด้านรถไฟฟ้ามอเตอร์เวย์ สนามบิน โลจิสติกส์ คนกลุ่มอื่นยังไม่ได้รับประโยชน์ การทุ่มเทงบประมาณก้อนใหญ่ของรัฐบาลครั้งนี้ถ้าจะเกิดผลเชิงลบก็อาจจะไม่ส่งผลมากนัก เพราะเป็นการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน แต่เนื่องจากทำกันอย่างเร่งรีบ ไม่มีการตรวจสอบ ไม่มีส่วนร่วมจากสื่อ ประชาชน อนาคตจะเป็นอย่างไรยังต้องรอกันต่อไป

โดยภาพรวมชนชั้นล่างถูกแรงอัดบีบจากแรงงานต่างชาติ ส่วนคนชั้นกลางส่วนมากขาดทักษะฝีมือทำงานในด้าน STEM การศึกษาที่ได้รับก็ไม่มีคุณภาพเพียงพอที่จะรองรับเศรษฐกิจดิจิทัลหรือเป็นสตาร์ทอัพแบบ 4.0 จะมีการแข่งขันจากบุคลากรที่มีคุณภาพดีกว่าจากเวียดนาม สิงคโปร์ มาเลเซีย ฯลฯ ดังนั้นคำขวัญรัฐบาลที่ว่า “เราจะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังแม้แต่คนเดียว” ที่จริงแล้วจะเป็นการก้าวเดินไปเฉพาะอภิสิทธิ์ชนกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น คนส่วนใหญ่อาจถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

รัฐบาลประยุทธ์โฟกัสการพัฒนาผิวดู

การทุ่มเทสุดตัวให้ 4.0 ของรัฐบาล โดยที่ระดับเทคนิค บุคลากร พื้นฐาน ต้นทุนอุตสาหกรรมที่มี การศึกษาวิจัย ยังไม่พร้อม อาจไม่เป็นไปตามเป้า จะเป็นประโยชน์ยิ่งย่นกว่าใหม่ถ้ารัฐบาลเฉลี่ยเป้าหมายอย่างเลือกสรร เศรษฐกิจ 1.0 (เกษตรกรรม) 2.0 (อุตสาหกรรมธรรมดา) ที่ยังมีคุณค่ามีความจำเป็นก็ดำรงไว้ ส่วนที่จะก้าวเป็น 3.0 (โรงงานที่มีอัตโนมัติขั้นเต็มที่) หรือ 4.0 ก็เลือกทำอย่างเข้าใจและมั่นใจ

เปลี่ยนเศรษฐกิจบริการ (servant economy) ให้เป็นเศรษฐกิจบริการ (service economy)

เศรษฐกิจบริการคือการอาศัยแรงงานมาให้บริการ ขยายผลผลิตขั้นต้นจนเป็นสิ่งที่เลิกใช้หรือถูกทดแทนได้ (dispensable) เช่น เอาแรงงานต่างชาติ เอาช่างเทคนิค วิชาชีพ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ มาแทนแรงงานไทยได้ หรือย้ายฐานการผลิต เป้าหมายการท่องเที่ยวยุโรป เวียดนาม พม่า อินโดนีเซีย ฯ ได้ แต่เศรษฐกิจบริการหมายถึงการมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ เทคโนโลยีเฉพาะ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ซึ่งขยายผลผลิตขั้น 2 หรือ 3 เช่น โปรดักทางการเงิน ข้อมูลการสื่อสาร และเทคโนโลยีดิจิทัลใหม่ๆ จึงมีมูลค่าสูงและเอาสิ่งอื่นมาทดแทนได้ยาก

เศรษฐกิจบริการของเราตั้งแต่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว อุตสาหกรรมวัฒนธรรม อุตสาหกรรมด้านน้ำใจ (hospitality) อุตสาหกรรมอาหารการกิน ผลไม้ ยา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของเรา สร้างรายได้หลักให้ประเทศ แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นการบริการขั้นต้นหรือจะเรียกเป็นเศรษฐกิจบริการ

ปัญหาหรือเรื่องที่ต้องทำยังมีอยู่ทุกด้าน บางอย่างอาจดูเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ในโลกยุคไซเบอร์มีเดียเป็นสังคมโลกแบบความเสี่ยงสูง (high risk society) ก็อาจเป็นความเสียหายร้ายแรงได้ หรือบางเรื่องถ้ารีบเร่งทำก็อาจเป็นรายได้

มหาศาลได้ เช่น คนอินเดีย ฟิลิปปินส์ ภาษาอังกฤษดี เศรษฐกิจเสียง (voice economy) คือเป็นโอเปอร์เรเตอร์ พนักงานรับตรวจสอบข้อมูล ตอบข้อสงสัย คำถามด้านการแพทย์ การเงิน การศึกษา ฯ ถือเป็นเศรษฐกิจใหญ่ของทั้ง 2 ประเทศในปัจจุบัน

เรื่องที่ฟังทำและฟังระวังมีอาทิ

(ก) ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮองกง อินเดีย มีหรือเคยมีอุตสาหกรรม วัฒนธรรม เช่น เจป็อป เคป็อป ดนตรี ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ ส่งขายไปทั่วโลก เราก็มีศักยภาพที่จะให้อุตสาหกรรมเหล่านี้ขยายตัวได้ มีศักยภาพที่จะสร้างผู้ริเริ่มประกอบการ (entrepreneur) ด้านวัฒนธรรม อาหาร แฟชั่น เครื่องใช้มี design มากกว่าด้านอื่นๆ

(ข) เรามีวัฒนธรรมน้ำใจซึ่งสามารถสร้างอุตสาหกรรมน้ำใจ (hospitality industry) ทั้งด้านสุขภาพ ความรู้ เช่น การดูแลผู้สูงอายุ การแพทย์ พยาบาล การอบรมสัมมนา เป็นต้น

(ค) ต้นทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม จิตใจบริการ ของเราเสื่อมโทรมลง เช่น ทะเล ชายหาด เริ่มสกปรก ปะการังทรุดโทรม เกาะถูกบุกรุก แออัด ความปลอดภัยต่ำ แท็กซี่ เจ้าหน้าที่ โจร ทำร้าย ข่มขืนนักท่องเที่ยว ฯ ปัญหาเหล่านี้ ถ้าเกิดขึ้นซ้ำๆ อาจทำให้ทั้งภาคอุตสาหกรรมนั้นพังได้

(ง) นักท่องเที่ยวปัจจุบันเสพประสบการณ์ ภาพลักษณ์ ภาพตัวแทน ประเทศที่ไปท่องเที่ยว ยิ่งหลากหลายเต็มเต็มได้ยิ่งดี ไทยได้เปรียบเพราะมีพื้นที่ต่างๆ ให้เป็นภาพลักษณ์ ภาพตัวแทน เช่น ตัวแทนชุมชนจีน (เขาวราช) ตัวแทน “เมืองเล็ก” (ปาย) ตัวแทนพืชพรรณไม้ดอกไม้ ตัวแทนป่าร้อนชื้น (tropical forest) เราสามารถเพิ่มพื้นที่เหล่านี้ได้อีกมหาศาล

(จ) เราสามารถสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวจากพื้นที่ข้างต้นได้อีกมาก การยก ระดับบุคลากรของเราให้เป็นผู้ประกอบการสตาร์ทอัพของอุตสาหกรรมทาง

วัฒนธรรม เป็นช่างฝีมือ พ่อครัว แม่ครัว ศิลปิน ผู้เชี่ยวชาญ ตำนานระดับประเทศ การยกระดับให้มีวิถีชีวิตชุมชนที่ดี เช่น สะอาด ปลอดภัย จิตใจดี ทำให้เป็นคลาสสิก คือ สวยงาม ดี สะอาด ประณีต (แบบญี่ปุ่นหรือสวีเดน) เป็นสิ่งจำเป็นระดับต้นๆ

คำถามมีง่ายๆ คือ รัฐบาลประยุทธ์ทุ่มเทงบประมาณ 5-6 ล้านล้านบาท เพื่อสนับสนุนกลุ่มธุรกิจใหญ่อย่างเต็มที่ เหตุใดจึงไม่ทุ่มเทแบบเดียวกันหรือสักครั้งหนึ่งให้กับธุรกิจซึ่งเป็นรายได้หลักของประเทศ ให้เป็น**เศรษฐกิจชั้นนำ** เป็นเป้าหมายการพัฒนาของชาติ ทั้งที่ธุรกิจเหล่านี้ต้องเผชิญความเสี่ยงจากการบริหารจัดการที่ไม่ดี ความเสื่อมโทรม รวมทั้งการเผชิญการแข่งขันอย่างเข้มข้นจากประเทศเพื่อนบ้าน?

II

ภาคสังคม

**คนรวย 1% รวยล้นฟ้า คนจนท่วมประเทศ
รวยกระจุก จนกระจาย กลางกระจ้อน**

สังคมไทยมี 2 ชั้นครึ่ง

20 ปีหลังวิกฤติเศรษฐกิจภาพที่ปรากฏชัดเจนขึ้นคือ ไทยมีความต่างทางรายได้สูงเป็นลำดับนำของโลก คนรวยรวยล้นฟ้า คนจนพอมีอยู่มีกินมีมากที่สุด ส่วนหนึ่งมีรายได้ดีขึ้นจากผลผลิตเกษตรบางประเภท จากการขยับเป็นผู้ประกอบการอิสระ แต่มีส่วนน้อยที่ก้าวไปเป็นชนชั้นกลางได้ ส่วนชนชั้นกลางที่คาดว่าจะขยายตัวมีรายได้สูงขึ้น จนนำพาประเทศพ้นจาก “กับดักรายได้ปานกลาง” ไปเป็นประเทศร่ำรวย ก็เป็นเพียงความฝันกลางวัน เพราะคนชั้น

กลางไม่มีทั้งทุนเศรษฐกิจและทุนเครือข่ายสังคมเหมือนครอบครัวคนรวย ช่วงเวลาที่ว่ารายได้ชนชั้นกลางอาจเพิ่มขึ้นประมาณ 60-70% แต่ค่าอาหาร ค่าเดินทาง เพิ่มขึ้นมากกว่าเท่าตัว ที่เพิ่มขึ้นมากที่สุดคือที่พัก ค่ารักษาพยาบาลที่แพงขึ้นหลายเท่า จนอาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันมีแต่ชนชั้นกลางบนคือคนทำงานด้านการเงิน ครีเอทีฟ หรืออาชีพหมอ วิศวกร ฯ ส่วนชั้นกลาง-กลางยุบตัวลงไปเป็นชั้นกลางล่าง ทับซ้อนกับชนชั้นล่างที่ขยายตัวขึ้นบน สังคมไทยปัจจุบันมีโครงสร้างเพียงสองชนชั้นครึ่ง และต้องเปลี่ยนคำขวัญเป็น “รวยกระจุก จนกระจาย กลางกระจ๋อน (แปลว่าไม่โต แคระแกร็น)”

คอร์รัปชันขยายไปทุกระดับชั้น

การคอร์รัปชันขยายลงสู่รากหญ้า เช่น คอร์รัปชันในวงการศึกษาตั้งแต่เด็กเล็กไปถึงอุดมศึกษา ในวงการสงฆ์ สหกรณ์ครู อาจารย์ ตำรวจ จนถึงการคอร์รัปชันในส่วนคนพิการ คนด้อยโอกาส องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ฯลฯ สาเหตุของการขยายตัวของคอร์รัปชันน่าจะเกิดจากโรคระบาดทางคุณธรรมคือคนรวยโกงได้ คนชั้นกลาง คนชั้นล่างก็โกงได้ อีกสาเหตุคือแรงบีบคั้นความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เพิ่มขึ้น ชาวบ้านระดับล่างจึงต้องกดดันเรียกร้องให้ ส.ส. รัฐบาล จัดนโยบาย “ประชานิยม” ลดเลิกข้าราชการ ประกันราคาพืชผล ส่วนชนชั้นกลางข้าราชการจำเป็นต้องรักษาสถานะชีวิตแบบเดิม เช่น ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย รักษาพยาบาล ให้ลูกได้รับการศึกษาในเขตเมือง จึงต้องหันเข้าหาการคอร์รัปชัน เกิดความนิยมสร้างเครือข่ายในแนวราบ เช่น กลุ่มเพื่อน รุ่นเดียวกัน กลุ่มสำเร็จโครงการอบรมพิเศษของ วปอ. ตลาดหลักทรัพย์ ศาล ฯ เพื่อสร้างระบบ connection สร้างเครือข่ายหรือเพิ่มอำนาจต่อรองกับชนชั้นสูงซึ่งมีเครือข่ายสังคมและเศรษฐกิจพร้อมอยู่แล้ว นำไปสู่การคอร์รัปชันแบบใหม่ คือคอร์รัปชันคอนเนกชันในที่สุด

คนจนไทยจนอัตลักษณ์แล้วจะรักประเทศไทยได้อย่างไร

ความจนมีทั้งด้านความหวัง สังคม พื้นที่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อาจเรียกรวมๆ ว่าจนทางอัตลักษณ์ อาจจะเป็นปัญหาการเมืองใหญ่สุดของประเทศ นักเศรษฐศาสตร์วัดความจนจากค่าเฉลี่ยรายได้ที่พอเพียงจะดำรงชีพอยู่ได้ แต่นักสังคมศาสตร์ไม่ได้มองแค่ปัจจัย 4 แต่มองรายได้ที่พอเพียงที่จะทำให้เกิดความสามารถในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม ร่วมกับคนส่วนอื่นๆ ของประเทศด้วย

คนจนไทยจนความหวัง เป็นเหตุให้หมดไฟในการทำงาน เพราะไม่มีโอกาสเลื่อนขั้นทางสังคม คนจนอาจพอเพียงทางวัตถุ แต่ไม่พอเพียงทางโอกาส คุณภาพและวิถีชีวิต คนจนเป็นกลุ่มเดียวที่ตื่นรันท่าอาชีพหลากหลายมากที่สุด ตั้งแต่เป็นกูกอาหารญี่ปุ่นหรืออิตาลี ชับแท็กซี่ ขายอาหาร ขายผักผลไม้ไร้รถเข็น หรือแผงลอย แต่ก็ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ไม่สามารถยกระดับเป็นชนชั้นกลางได้ เพราะคุณภาพการศึกษาที่เขาได้รับก็ไม่ดีพอ ด้านล่างถูกกดดันจากแรงงานต่างชาติ ด้านบนหมดความหวัง มีจำนวนมากที่ไม่ยอมทำงานใช้แรงงานหันกลับไปทำนาที่บ้านซึ่งก็ไม่ดีขึ้น คนจนบางส่วนของชาติอาจยังมีความหวังจากการเติบโตของการท่องเที่ยว การขายของทางอินเทอร์เน็ต เกษตรกรรม ผักผลไม้หลายประเภท ฯ

คนจนไทยจนทางประวัติศาสตร์ เพราะเราไม่เคยให้ความสำคัญหรือเกียรติดีกับบทบาทคนจน ไม่ว่าจะในฐานะชาวนา ประมง ช่างไม้ ช่างต่อเรือ ช่างก่อสร้าง พ่อค้าแม่ค้า คนกวาดถนน ฯ แม้แต่ชนชั้นกลางก็เกือบไม่มีใครได้ใครได้รับเกียรติระดับสูงของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นนักกีฬากระดับยอดเยี่ยมของโลก นักเขียน นักประพันธ์ ศิลปิน ดารา นักร้อง ปัญญาชน แพทย์ วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ ฯลฯ

คนจนไทยจนทางพื้นที่ มีพื้นที่ไม่กี่แห่งในประเทศไทย คือใจกลางของเมืองใหญ่ ที่ถือได้ว่ามีความพอเพียงในตัวเอง คือเพียบพร้อมทั้งในด้านที่พักอาศัย อาหารการกิน โรงเรียน โรงหนัง โรงละคร โรงพยาบาล พื้นที่อื่นๆ ไม้มีความพอเพียง จึงนิยามได้ว่าเป็นความจนทางพื้นที่ โครงการสร้างรถไฟฟ้าช่วยคนชั้นกลางแต่ขับไล่คนจนออกจากกรุงเทพฯ ไกลออกไปเรื่อยๆ จนไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ที่มีความหมายทางประวัติศาสตร์ สัญลักษณ์ วัฒนธรรม หรือบริการที่ดีทางการศึกษา การแพทย์ อาชีพ การกินอยู่ที่เหมาะสม ฯลฯ หรือโอกาสเข้าถึงน้อยลงเรื่อยๆ เพราะการขาดแคลนบริการสาธารณะ รถไฟฟ้า บริการทางด่วนก็ราคาสูง การก่อสร้างรถไฟฟ้าใต้ดินเพิ่มเติมเป็น 11 สาย เป็นวงเงินอย่างต่ำ 5 แสนล้านบาท แม้คนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่จะพอใจเพราะเกิดความสะดวกในการเดินทางมากขึ้น แต่ยังไม่นิยมใช้รถเพราะมีความสะดวกและค่าใช้จ่ายที่ไม่ต่างจากรถไฟฟ้า ปัญหารถติดจึงแก้ไม่ได้ คนจนคือหาบเร่แผงลอย ร้านขายของชำ ตลาดนัดคนจน จะยิ่งถูกผลักดันออกไปขอบนอกกรุงเทพฯ สังเกตได้จากราคาที่ดินแนวรถไฟฟ้า การรื้อห้องแถว ผุดตึกสูงและคอนโดที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนที่สุด ซึ่งจะนำมาซึ่งความจนด้านต่างๆ

การจนทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และพื้นที่ (คือการไม่สามารถเข้าถึง) เป็นที่มาของความจนทางอัตลักษณ์ ในความหมายว่าถ้าเยาวชนของเราไม่มีโอกาสชื่นชมความงาม คุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ประเทศหรือผู้คนของตนเอง ไม่สามารถชื่นชมวัดพระแก้ว วัดอรุณ วัดราชบพิธ ดอยสุเทพ วัดพระธาตุเมืองคอน เพราะฐานะยากจน ค่าเดินทางแพง เพราะอยู่ห่างไกล ฯลฯ เราจะคาดหวังให้เขารักประเทศของเราได้อย่างไร? คนที่ต้องใช้แรงงาน เดินทางไปกลับที่ทำงานวันละ 3-4 ชั่วโมง จะมีพลังใจใจ สมองที่ไหนไปสตาร์ทอัพ?

บิกตูหรือรัฐบาลหน้าปฏิรูปแบกะดินบ้าง

1. พลเอกประยุทธ์ละเลยคนจนเมือง สนับสนุนกลุ่มธุรกิจอิทธิพลใหญ่ อย่างเต็มที่จนไม่น่าเชื่อ เพราะโครงการรถไฟฟ้าสีต่างๆ 11 สาย รวมทั้งรถไฟความเร็วสูงเชื่อมตอนเมือง สุวรรณภูมิ อุตะภา ได้รับอนุญาตให้ดำเนินงานภายใน 3 เดือนบ้าง 6 เดือนบ้าง 1 ปีบ้าง ขณะที่โครงการรถเมล์ 3,000 คัน ดำเนินมาเป็น 10 ปี ได้ยังไม่กี่ร้อยคัน รถไฟฟ้า 10 กว่าสายปกติทำหน้าที่กระจายความหนาแน่นของเมือง ต้องมีการบริหารจัดการให้มีความพอเพียง และยั่งยืน (sufficiency and sustainability) ทางพื้นที่ คือมีเครือข่ายถนน รถสาธารณะ เชื่อมโรงเรียน โรงพยาบาล ตลาด สวนสาธารณะ มีการวางผังจัดโซนที่อยู่อาศัย การค้า ฯ ให้ชัดเจน จึงจะแก้ปัญหาการขยายตัวของเมืองและปัญหาารถติดได้ ไม่ใช่สร้างรถไฟให้เมืองขยายตัว แล้วสร้างรถไฟเพิ่มเข้าไปอีกไม่รู้จบสิ้น และทุกสายที่สร้างก็ไม่เคยเชื่อมโยงการบริการต่างๆ เข้าด้วยกัน

2. ทุกฝ่ายพูดถึงการแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาเบื้องต้น ด้านงานฝีมือ ด้าน STEM แต่ไม่มีใครทำจริง ปัจจุบันความจำเป็นนี้ยิ่งกว่าเร่งด่วน รัฐบาลต้องระดมงบประมาณ หน่วยงาน บุคลากร ที่พอเพียงและเป็น The Best ทั้งภาคเอกชน มหาวิทยาลัย นักวิชาการ ข้าราชการ ทหาร NGOs ชาวบ้าน เข้ามาแก้ปัญหาย่างถูกวิธีและได้ผล เลิกตั้งกรรมการที่จบลงด้วยรายงานชุดละหลายพันหน้า และใช้เงินชุดละหลายร้อยล้านบาท เปลี่ยนมาคิดเชิงยุทธศาสตร์เลือกที่จำเป็นลงมือปฏิบัติจากจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่สุด จนเกิดมวลวิกฤติ (critical mass) ที่จะสร้างปฏิภริยาขยายตัวต่อไปได้

3. รัฐบาลประยุทธ์หรือรัฐบาลหน้าควรแบกะดินให้ครบทุกภาค เช่น เต็มรถไฟรางคู่เต็มถนนให้ภาคเหนือ ภาคใต้ เพราะเมื่อเทียบแล้วเงินสร้างรถไฟสายเดียวจะช่วยสร้างโครงการชลประทาน ดึงน้ำจากแม่น้ำโขงซึ่งเราถูกกลั่นแกล้งจากประเทศเจ้าอาณานิคมไม่ให้มีสิทธิได้ใช้เหมือนประเทศอื่นๆ

มากระจายทั่วภาคอีสาน งานนี้วิศวกรไทยกลุ่มหนึ่งออกแบบให้ใช้งานได้
วงเงิน 1 แสนล้านบาท แต่หน่วยงานรัฐออกแบบใช้วงเงิน 1 ล้าน 6 แสนล้าน
บาท ซึ่งถ้าผ่านเกณฑ์เรื่องสภาพแวดล้อมเราจะได้ทรัพยากรน้ำฟรีจากแม่น้ำโขง
มาใช้ได้ทั้ง 16 จังหวัด

ภาค 2

อนาคตการเมือง

ประชาธิปไตยอิทธิพลให้อำนาจกลุ่มทุนใหญ่

1. มองวิกฤติการเมืองใหม่ วิกฤติการเมืองเกิดจากความพยายามของ
กลุ่มทุนใหญ่ผูกขาดที่จะสถาปนาอำนาจของตนเอง ก่อนเกิดวิกฤติการเมืองไทย
มีเหตุการณ์ใหญ่เกิดขึ้นใน 2 อย่าง คือ ในทางการเมืองเกิดกระแสการเรียกร้อง
ปฏิรูปการเมืองปี 2540 อีกมิติเกิดขึ้นพร้อมกันคือวิกฤติต้มยำกุ้ง ซึ่งเกิดจาก
กระแสเสรีนิยมใหม่ในโลกที่บังคับให้ไทยเปิดเสรีทางการเงิน สองเหตุการณ์นี้
ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา เช่น เกิดฉันทมติว่าปัญหาใหญ่
การเมืองไทยคือการแตกแยกเป็นกลุ่มก้อน ทางแก้คือการออกแบรัฐธรรมนูญ
2540 ให้พรรคการเมืองเข้มแข็งขึ้นเป็นศูนย์กลางที่จะรวมกลุ่มก้อนต่างๆ เข้า
ด้วยกันให้ได้ พลังที่จะมีศักยภาพดังกล่าวในประเทศมีเพียงบุคคลที่มีบารมี
กองทัพ และกลุ่มทุนใหญ่ ความคิดนี้ทดลองใช้ครั้งแรกผ่านกลุ่มทุน
พ.ต.ท.ทักษิณ อาศัยพลังเงินทุนรวบรวม ส.ส. มาเข้าพรรค และเพิ่ม “ประชา
นิยม” ซึ่งได้รับการตอบรับจากชาวบ้านสูงมาก แต่พรรคของ “ทักษิณ” รวม
ศูนย์อำนาจและคอร์รัปชันแบบสุดขีด คุณคามอำนาจทหาร ฝ่ายอนุรักษ์ และ
กลุ่มทุนใหญ่อื่นๆ จนเกิดการต่อต้านรุนแรง เกิดรัฐประหารขึ้น 2 หน

ช่วง 10 กว่าปีที่บ้านเมืองวุ่นวายมีการก่อตัวของกลุ่มทุนใหญ่ขึ้น ประมาณเกือบ 10 กลุ่ม มีอิทธิพลครอบงำภาคเศรษฐกิจสำคัญๆ ไปได้เกือบทั้งหมด เช่น บางกลุ่มคุมสนามบิน บางกลุ่มคุมเครื่องตีพิมพ์ทุกชนิด บางกลุ่มคุมพลังงาน บางกลุ่มคุมสินค้าเกษตร บางกลุ่มคุมการขายปลีก-ส่ง กลุ่มทุนอิทธิพลใหญ่นี้มักเกิดขึ้นในประเทศที่มีการพัฒนาทุนนิยมรวดเร็ว เช่น ญี่ปุ่น ตามด้วยไต้หวัน เกาหลีใต้ รัสเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย และมักเข้าไปมีอิทธิพลครอบงำการเมืองจนเกิดศัพท์เฉพาะเรียกการปกครองที่อำนาจโดยตรงหรืออ้อมของคนกลุ่มน้อยคือทุนอิทธิพล (oligarchy) มีดัชนีชี้วัดที่เรียกว่าดัชนีอำนาจทางวัตถุ (MPI-Material Power Index) คือดัชนีอำนาจเงินที่จะโน้มมน้ำวจึงใจ บังคับ ฯ ให้รัฐ พรรคการเมือง ข้าราชการ สื่อ สังคม ผู้บริโภค คล้อยตาม โดยวัดจากจำนวนเท่าของความมั่งคั่งของกลุ่มเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศ ซึ่งไทยวัดได้เป็น 221,316 เท่า มาเลเซีย 189,881 เท่า ไต้หวัน 106,207 เท่า เกาหลีใต้ 68,896 เท่า สิงคโปร์ 27,557 เท่า ฮองกง 112,276 เท่า² ไทยเป็นรองเพียงฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย

2. **คสช. ตั้งใจสืบทอดอำนาจมานานแล้ว** ตั้งแต่ล้มรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวมาเป็นร่างฉบับมีชัย ให้พรรคการเมืองมีสิทธิเสนอชื่อคนนอกที่ไม่ใช่ ส.ส. หรือปาร์ตี้ลิสต์ เพิ่มทั้งจำนวนและอำนาจ ส.ว. ตั้งโดยทหาร 250 คน มีสิทธิเลือกนายกรัฐมนตรี การตั้งกลุ่มการเมือง “ยี่” “มาร” มารวมเป็นพรรคพลังประชารัฐโดยไม่กังวลเสียงวิจารณ์ เป็นการการันตีเกือบ 100% ว่าพลเอกประยุทธ์จะเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป

ถ้าจะหาคำอธิบายซึ่งไม่ใช่ว่าเพราะทหารอยากอยู่ในอำนาจ อยากมีผลประโยชน์แล้ว ก็ต้องมองเชิงอุดมการณ์ของชนชั้นนำไทย ซึ่งปัจจุบันคือ

² ตัวเลขนี้วัดจากความร่ำรวยของกลุ่มทุน 40 ลำดับแรกของประเทศ

อุดมการณ์เสรีนิยมทางเศรษฐกิจกับอนุรักษ์ทางการเมืองสุดขั้ว ในทางนโยบาย ก็คือ “รัฐเข้มแข็ง ตลาดเดิโบโต” (ซึ่งก็คือทำให้การเมืองอ่อนแอ สังคม ชุมชน อ่อนแอ ไม่ออกมาคัดค้านเสรีภาพของกลุ่มธุรกิจ) เพราะความเชื่อว่าถ้าหากการก้าวก่ายการเมืองให้มันคงไม่สนใจการกระจายอำนาจ เน้นความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของรัฐ แล้วปล่อยให้กลุ่มธุรกิจอิทธิพลใหญ่มีเสรีภาพในการขยายธุรกิจเต็มที่ไม่ต้องไปสกัดกั้น ก็พอเพียงที่ทำให้ประเทศมันคง เศรษฐกิจก้าวหน้าไปได้ การเมืองไทยอนาคตจึงจะเป็น **ประชาธิปไตยอิทธิพล** ของทหาร ข้าราชการ ชนชั้นนำทางความคิด และกลุ่มทุนใหญ่ ซึ่งมีโอกาสพัฒนาเป็นการ **เมืองใต้เงื้อมมือทุนอิทธิพล (oligarchy) ได้ในที่สุด**

3. พลเอกประยุทธ์คงจัดตั้งรัฐบาลหน้าขึ้นได้ แต่ความชอบธรรมจะต่ำ เพราะรูปแบบการประสานประโยชน์ระหว่างพลึงทหาร ข้าราชการ กลุ่มอนุรักษ์ และกลุ่มทุนใหญ่ ปรากฏชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ คสช. ทำลายความน่าเชื่อถือขององค์กรอิสระ เช่น ปปช. กกต. ปิดกั้นการตรวจสอบ พฤติกรรมเลือกตั้งก็ไม่ต่างไปจากระบอบทักษิณในอดีต คือมีการเอารัดเอาเปรียบก่อนเลือกตั้ง เช่น การดิศเครดิตนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามโดยอำนาจรัฐประหารที่ตนมี จับกุม ดำเนินคดี หรือเรียกมาอบรม ไปจนถึงการแจกเงินคนจน คนแก่ ข้าราชการ ชาวไร่ ชาวนา บัตรเครดิตคนจน แจกชิมฟรี อินเทอร์เน็ตฟรี ผลิตภาษี ซื่อปช่วยชาติ ขึ้นรถไฟฟ้าฟรี ฯ และรูปแบบโดยรวมการเลือกตั้งปี 2562 ก็คือการ **ประมุขสัมปทานคะแนนเสียงเป็นรัฐบาล** คล้ายการเลือกตั้งปี 2542 ซึ่งพรรคทักษิณ ได้พัฒนาจากการซื้อเสียงธรรมดาเป็นการประมุขสัมปทานเพื่อจัดตั้งรัฐบาล โดยใช้ “ประชานิยม” ประมุขเสียงจากชาวบ้านอย่างได้ผล ได้รับการต่ออายุ สัมปทานซ้ำหลายรอบ การเลือกตั้งครั้งนี้ดูจากพฤติกรรมของพรรคพลังประชารัฐบ่งชี้ว่าจะซ้ำรอยการประมุขสัมปทานคะแนนเสียงเช่นกัน

ต้องขอวิงวอนพลเอกประยุทธ์ กองทัพบก และนายทหารที่มีวิจรรย์ญาณช่วยระงับไม่ให้ฝ่ายต่างๆ ใช้อิทธิพลกฎหมายหรืออำนาจอื่นๆ จนถึงขั้นมีเสียงกล่าวหาว่าเป็น “การเลือกตั้งสกปรก” หรือ “โกงการเลือกตั้ง” แบบเดียวกับสมัยเผด็จการทหารปี 2500

ความชอบธรรมต่ำจะทำให้รัฐบาลประยุทธ์ถ้าชนะการเลือกตั้งจะเจอปัญหารุมเร้าตั้งแต่เริ่มต้น และจำเป็นต้องเปลี่ยนระบบคิดแบบทหาร หรือยังหลงคิดว่าตนเองเป็นรัฐธำธิปไตยมีสิทธิชอบธรรมทุกประการ ให้มาเป็นการยอมรับความจริงของโลกยุคปัจจุบันที่มีพลังมีความคิดที่หลากหลาย ต้องมีการปรึกษาหารือ ประองตอง และแก้ไขกฎหมายต่างๆ ให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น จึงจะมีโอกาสเป็นรัฐบาลที่ได้รับการยอมรับบทบาทการบริหารประเทศไปได้

สร้างอนาคตการเมืองที่ดีขึ้น

การเมืองไทยมีโอกาศดีขึ้น เพราะมีแนวโน้มว่าจะมีหลายฝ่ายทั้งเอกชน ธุรกิจ บุคคล กลุ่ม พรรค สถาบันต่างๆ ได้ก้าวออกมารับผิดชอบบ้านเมืองด้วยตัวเอง โดยไม่หวังรอดตัวบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอีกต่อไป

1. ยิ่งพูดเรื่องปรองดอง ยิ่งห่างความปรองดอง การเมืองไทยกำลังก้าวเข้าสู่ภาวะปกติ (normalization) วาทกรรมการสามัคคีปรองดองมักใช้ในยามที่บ้านเมืองเกิดปัญหา แต่ถ้าใช้มากเกินไปโดยไม่ได้เสนอให้ชัดเจนว่าประชาชนควรร่วมแก้ปัญหาคแท้จริงของประเทศได้อย่างไร ก็อาจเป็นเครื่องมือของฝ่ายกุมอำนาจที่อยากอยู่ในอำนาจต่อ

มองจากทฤษฎีประชาธิปไตยใหม่ๆ สังคมไทยก้าวสู่ภาวะปกติแล้ว เพราะปรัชญาประชาธิปไตยเก่าเชื่อว่าคนมีเหตุผล สามารถหาจุดร่วมได้ในที่สุด ต่อมาก็เพิ่มเติมให้ยอมรับ อดทนต่อความแตกต่าง (tolerance) ระหว่างกัน แต่ทฤษฎีรุ่นหลัง³ มองว่าธรรมชาติมนุษย์ไม่มีเพียงเหตุผล แต่มีความเชื่อของแต่ละคน มี

³ Pluralistic หรือ Agonistic Democracy

ศักดิ์ศรี ต้องการการยอมรับ ความแตกต่างจึงเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย เป็น “ความแตกต่างอย่างปกติ”⁴ ความขัดแย้งเหลือง-แดง กปปส. ในปัจจุบัน ถือเป็นภาวะปกติแล้ว ไม่จำเป็นต้องเรียกร้องให้แต่ละฝ่ายเปลี่ยนจุดยืน อุดมการณ์ เพราะเวลาและสถานการณ์จะช่วยให้มีการปรับตัวให้ระบอบการเมืองดำเนินไปได้ตามสภาพเหมือนเดิมได้

กระบวนการเลือกตั้งที่กำลังดำเนินอยู่จะช่วยสร้างภาวะ “ความแตกต่างอย่างปกติ” นี้ ทั้งพรรคประชาธิปัตย์และเพื่อไทยจะไม่มีใครใช้วาทกรรมหรือนโยบายสุดขั้วมาหาเสียง⁵ ต้องหาแง่มุมในการวิจารณ์ผลงานของพลเอก ประยุทธ์หรือ คสช. และสิ่งใหม่ที่จะให้กับสังคมและประชาชน

2. มิติการเมืองใหม่อยู่ 4 อย่าง คือ โขเชียลมีเดีย ปรากฎการณ์คนรุ่นใหม่ การขยายตัวพลังบวกของจิตอาสา และการแตกตัวของ “เพื่อไทย”

การเกิดโขเชียลมีเดียและเครือข่ายสังคมออนไลน์มีพลังทำให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น ตำรวจ ราชการ และรัฐบาล สนองตอบในหลากหลายประเด็น จึงเป็นความหวังในการปฏิรูปบางด้านและการต่อต้านคอร์รัปชันอย่างค่อยเป็นค่อยไปได้ ส่วนปรากฏการณ์คนรุ่นใหม่ก็ต่อรองให้เกิดอัตลักษณ์และพื้นที่ของตัวเองในพรรคใหญ่ จนถึงขั้นตั้งพรรคของตนเองได้ เช่น พรรคอนาคตใหม่ นี้ สอดคล้องความต้องการของสังคม ซึ่งต้องการสิ่งใหม่หรือปฏิเสชวัฒนธรรมอำนาจการเมืองแนวตั้งแบบบนสู่ล่างของพรรครุ่นเก่า ให้เป็นความสัมพันธ์แนวราบซึ่งเท่าเทียมกันมากกว่า นอกจากนี้บางพรรคการเมืองก็เพิ่มบทบาทสมาชิก

⁴ ในแนวคิด “แตกต่างอย่างปกติ” นี้ ต้องขยายคำขวัญ “แตกต่างแต่ไม่แตกแยกเป็น

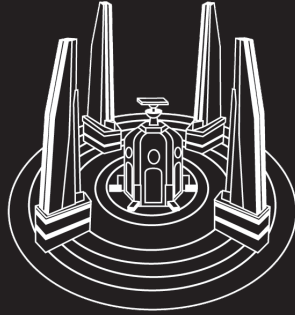
แตกต่าง	แต่แค่	ถกเถียง	ถกเถียง	แต่ไม่	ทะเลาะ
ทะเลาะ	แต่ไม่	ต่อสู้	ต่อสู้	แต่ไม่	แตกหัก

⁵ ถ้าทำเช่นนั้นพรรคพลังประชารัฐจะเป็นฝ่ายโยคะคะแนนเสียง

พรรคมากขึ้น เป็นมิติใหม่ที่เกิดขึ้น

ส่วนพลังบวกของจิตอาสาเป็นพลังของคนไทยที่ยุคสมัยนี้มีความเป็นปัจเจกชน ต้องการทำตามที่ตัวเองชอบ ตัวเองสะดวก สะท้อนเป็นพลังมหาศาลของสังคมไทยในช่วงงานพระบรมศพ รัชกาลที่ 9 และสืบเนื่องมาเรื่อยๆ รัชกาลปัจจุบันก็ทรงให้ความสำคัญส่งเสริม “จิตอาสา” อย่างมาก ถ้าทุกฝ่ายช่วยกันผลักดันพลังนี้ก็จะกลายเป็นพลังสำคัญหนึ่งของสังคมไทยที่จะปฏิรูปตนเองได้

พรรคเพื่อไทยก็เป็นปรากฏการณ์ที่ควรศึกษา เพราะมีฐานเสียงที่หนักแน่นกว้างขวางกว่าพรรคอื่นมาได้เกือบ 2 ทศวรรษ แต่ขณะนี้เพื่อไทยแตกออกเป็นหลายพรรคย่อยซึ่งควรส่งผลทางโครงสร้างการเมืองดีขึ้น คือมีกลุ่มการเมืองที่การตัดสินใจเป็นอิสระมากขึ้น การขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและบางครอบครัวลดลง ถ้าพรรคเพื่อไทย พรรคประชาธิปัตย์ และทุกพรรค พัฒนานโยบายให้สร้างสรรค์ที่คนส่วนใหญ่เห็นพ้องด้วย เว้นวาทกรรมแบบเกลียดชังสุดขั้ว ก็จะทำให้การเลือกตั้งคราวหน้าเดินไปด้วยดี มีโอกาสร่วมมือกันแก้รัฐธรรมนูญแก้กฎหมายให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ซึ่งถ้าทำโดยร่วมกันแสดงเหตุผลที่เหนือกว่าก็อาจจะทำได้สำเร็จโดยไม่ต้องเผชิญหน้าแบบปะทะรุนแรงกับฝ่ายทหารอีก

๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๖

ประวัติองค์ปาฐก

- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี
- ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล
- ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี หรือ ว.วชิรเมธี เป็นภิกษุชาวไทย มีชื่อเสียงว่าเป็นพระนักวิชาการ นักคิด นักเขียน และนักบรรยายธรรม และเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัล ผู้อุปถัมภ์ UNHCR ด้านสันติภาพ และเมตตาธรรมโดยผู้มอบรางวัลได้แก่ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ

เกิด	29 มกราคม พ.ศ. 2516
อุปสมบท	10 พฤษภาคม พ.ศ. 2537
วัด	วัดพระสิงห์
ท้องที่	เชียงใหม่
สังกัด	มหานิกาย
วุฒิการศึกษา	Faculty of Education, Sukhothai Thammarirat. Master in Buddhism, Maha Chulalongkorn Rajawittayalai น.ธ.เอก, ป.ธ. 9, ศศ.บ., พธ.ม.

ตำแหน่ง

ทางคณะสงฆ์	ประธานมูลนิธิวิมุตตยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง
------------	--

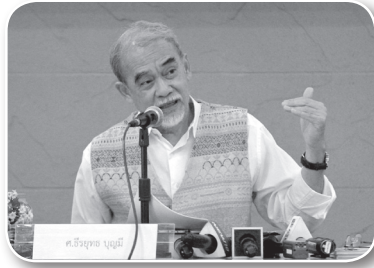
ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล

ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นคนที่ 22 ระหว่างปี 2553-2558 ในช่วงเวลาดังกล่าว ดร.ประสาร มีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางนโยบายการเงิน และนโยบายระบบสถาบันการเงินของประเทศให้ผ่านพ้นภาวะวิกฤติหลายประการ ทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ จนได้รับความเชื่อมั่นจากทั้งวงการระหว่างประเทศและภายในประเทศในเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ และสถาบันการเงินไทย นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบคุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน การสร้างและเผยแพร่ความรู้ทางการเงิน ตลอดจนจนระบบธรรมาภิบาลในการประกอบธุรกิจ

ดร.ประสาร ได้รับรางวัล Central Bank Governor of the Year for Asia จากวารสาร Emerging Markets ในเครือ Euromoney Group เมื่อเดือนกันยายน 2554 ได้รับรางวัล นักการเงินแห่งปี จากวารสารการเงินธนาคาร เมื่อเดือนธันวาคม 2555 และ ได้รับรางวัล ผู้ทำคุณประโยชน์ดีเด่นด้านทรัพยากรมนุษย์ จากสถาบันเสริมศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเดือนมิถุนายน 2560

ก่อนการดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ดร.ประสาร เคยดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนหลายแห่ง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) และธนาคารกสิกรไทย จากัด (มหาชน) ปัจจุบัน ดร.ประสาร ยังเป็นกรรมการ และที่ปรึกษาขององค์กรธุรกิจและองค์กรการกุศลหลายแห่ง

หลังจากจบการศึกษาปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาไฟฟ้า (เกียรตินิยมอันดับ 1) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดร.ประสาร ได้ศึกษาปริญญาโทต่อด้านวิศวกรรมศาสตร์ ที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) และต่อมาได้รับพระราชทานทุนอานันทมหิดลเพื่อศึกษาปริญญาโท และปริญญาเอก ด้านบริหารธุรกิจ ที่ Harvard University ดร.ประสาร ยังได้รับปริญญา ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจจากมหาวิทยาลัย ในประเทศไทยอีก 5 แห่งด้วย

ธีรยุทธ บุญมี

Critic of critics แห่งสังคมไทย

เพื่อนผู้รักเสรีภาพ รักประชาธิปไตยทุกท่าน

ในวาระครบรอบ 45 ปี เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในปี 2561 นี้ มุลินธิ 14 ตุลา ถือว่าเป็นวาระอันพิเศษอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมที่ไม่ใช่เพียงเป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองประชาธิปไตยของประชาชนเท่านั้น แต่มุ่งหมายที่จะสานต่อพัฒนาการเมืองประชาธิปไตยของประชาชนให้ก้าวไปข้างหน้า ภายใต้สภาวะอันยุ่งเหยิงของสภาพการเมืองไทย ตลอด 45 ปีที่ผ่านมา มุลินธิฯ จึงมีโครงการจัดงานปาฐกถาสำหรับปีนี้เป็นซีรีส์ เฉลี่ยไตรมาสละครั้งเป็นจำนวน 4 ครั้งด้วยกัน

- ประเดิมครั้งแรกด้วย องค์กรปฐุมปาฐกที่เป็นพระนักคิดองค์สำคัญ คือ พระมหาวิฑูฒิชัย วชิรเมธี หัวข้อ “14 ตุลา ธรรมาธิปไตย” วันที่ 11 มีนาคม 2561

- ครั้งที่ 2 ปาฐกเป็นอดีตผู้นำนักศึกษา 14 ตุลา ต่อมาเป็นนักเศรษฐศาสตร์นักบริการการเงินการธนาคารชั้นนำกระแสหลักผู้มีชื่อเสียงคือ ดร.ประสาร ไตรรัตน์วรกุล หัวข้อ “ประชาธิปไตยกับความท้าทายทางเศรษฐกิจของประเทศไทย”

- **ครั้งที่ 3** ปาฐกเป็นนักประวัติศาสตร์ทางการเมืองรุ่นลายครามแห่งสยามสมัย คือ ศ.ดร. ชาลูนวิทย์ เกษตรศิริ หัวข้อ “ประวัติศาสตร์พิสดารของสยามสมัยใหม่” From the 14th to 6th of October : Along Political History of Modern Siam

- **ครั้งที่ 4** อันเป็นลำดับสุดท้ายของโครงการปาฐกถาครบรอบ 45 ปี 14 ตุลาคม แต่มีขี้มึลำดับความสำคัญท้ายสุดอย่างแน่นอน เพราะปัจฉิมปาฐกของเราในวันนี้คือ ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี ผู้ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักวิชาการสังคมนิยมเมืองไทยที่แหลมคมที่สุดคนหนึ่งในยุคนี้ เปรียบได้ว่าเป็น Critic of critics หรือราชสีห์แห่งการวิพากษ์ ซึ่งจะออกมาทักทายสาธารณชนนานทีปีละครั้งเท่านั้น

ประวัติสังเขปของปาฐกท่านนี้ ศ.ธีรยุทธ บุญมี เป็นชาวกรุงเทพฯ เกิดเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2493

ประวัติการศึกษา

สำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สอบได้ที่ 1 ของประเทศไทย ในปีการศึกษา 2511

ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตร์ สาขาไฟฟ้า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ไม่ปรากฏต่อสาธารณะว่าท่านทำงานทางวิศวกรรมที่จำเรียนมา แต่หันเหไปสนใจวิศวกรรมทางสังคม (Social Engineer) มากกว่า ดังนั้นหลังจากออกป๊าเขาแล้ว

อ.ธีรยุทธ บุญมี จึงไปศึกษาต่อ*ปริญญาโท*ที่สถาบันวิจัยสังคม กรุงเฮก เนเธอร์แลนด์ (Institute of Social Studies, The Hague , The Netherlands) และต่อ*ปริญญาเอก* ที่คณะมานุษยวิทยาด้านวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยไนเมเกน เนเธอร์แลนด์ (Department of Cultural Anthropology, Neijmegen University, The Netherlands) 2527 (Ph.D. Candidate)

ประวัติการทำงานนักวิจัย นักวิชาการ นักบริหาร

- 2528 – 2531 - นักวิจัย สถาบันนักวิจัยสังคม จุฬาฯ
 - นักวิจัย สถาบันวิจัยกรุงเฮก กับมหาวิทยาลัยไนเมเกน เนเธอร์แลนด์
 - และนักวิจัยศูนย์สังคมเอเชีย มหาวิทยาลัยบิเลเฟลด์ (Bielefeld) เยอรมันนี
- 2536 – 2539 - รองผู้อำนวยการสถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - คณะกรรมการ สถาบันพระปกเกล้า
 - คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา
- 2539 – 2542 - ที่ปรึกษาสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 2534 – 2554 - อาจารย์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (20 ปี)
- 2550 – 2557 - ผู้อำนวยการสถาบันสัญญาธรรมศักดิ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (7 ปี)
- 2557 – 2561 - อาจารย์วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (4 ปี)
- ปัจจุบัน - อาจารย์วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

บทบาททางสังคมการเมือง

แต่บทบาทหน้าที่อันโดดเด่นที่ทำให้ผู้คนรู้จักธีรยุทธ บุญมี ปัญญาชนคนสวมเสื้อก็ก็คือบทบาททางสังคมการเมือง โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงชีวิต

- **ช่วงแรก : ช่วง Yong Chirayuth** คือช่วงเป็นนักศึกษาและวัยหนุ่มมีบทบาทเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนในระดับชั้นนำ ภายใต้ระบบเผด็จการยุคก่อน 14 ตุลา 2516

เริ่มจากบทบาทของนักศึกษาในฐานะ “เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.)” ช่วงปี 2515-2516 เคลื่อนไหวขบวนการนักศึกษาต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น สวมเสื้อผ้าฝ้ายเมดอินไทยแลนด์ ปลุกกระแสชาตินิยมก้าวหน้าเพื่อฝึกซ้อมนักศึกษา เดินขบวนปกป้องเศรษฐกิจของประเทศเป็นการปูทางไปสู่การรณรงค์ เรียกร้องรัฐธรรมนูญภายหลังที่เขาก้าวพ้นจากร่วมมหาวิทยาลัยไปมีบทบาท ปัญญาชนอิสระในฐานะ “ผู้ประสานงานขบวนการประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ปชปข.)” ในช่วงปี 2516-2519 ซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งประวัติศาสตร์ของนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 และอีก ๓ ปีต่อมาก็เกิดเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลา 2519 ทำให้ นักสีเหลือง นักศึกษาปัญญาชนเป็นจำนวนมากต้องกางปีกหลบหนีจากนครสู่พงไพร และธีรยุทธบุณยมีเป็นหนึ่งในฝูงนกสีเหลืองเหล่านั้นที่เข้าไปมีบทบาทในฐานะนักปฏิวัติประชาธิปไตย โดยดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการประสานงานกองกำลังรักชาติ รักประชาธิปไตย (กป.ชป.) ในช่วงปี 2519-2524

- **ช่วงที่ 2 : ช่วง Veteran ทหารผ่านสงครามประชาชน**

หลังจากเป็นนักปฏิวัติเคลื่อนไหวในเขตป่าเขา อยู่ 5 ปีเต็ม เขาจึงหวนกลับคืนสู่เมืองในฐานะผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยตามคำสั่ง 66/23 ของรัฐบาล พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ช่วงปี 2524-2528 เขาหายจากสังคมไทยภายในประเทศเพื่อไปศึกษาต่อทางด้านสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาทางวัฒนธรรมในยุโรป แต่ก็ปรากฏผลงานทางวิชาการสำคัญทางวิชาชิ้นแรกๆ ของเขาในช่วง 3-4 ปีที่อยู่เมืองนอกคือ งานวิชาการชื่อ

- แนวคิดทางสังคมและการเมืองดั้งเดิมของไทย: วิวาทะว่าด้วยรัฐ (พ.ศ. 2524)

- ความคิดทางการเมืองของทหารไทยปัจจุบัน (พ.ศ. 2527)

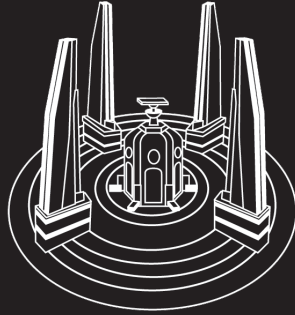
เมื่อกลับจากทศปาโมกข์ตะวันตกคืนสู่สังคมไทยสมณะปี 2528 ธีรยุทธ บุญมี ได้กลายเป็นนักวิชาการ นักวิจัยทางสังคมวิทยาอย่างเต็มตัว ไม่มีภาพลักษณ์ ของนักเคลื่อนไหว และนักปฏิวัติปรากฏให้เห็นอีกเลยแม้จะดำรงตนเป็นนักวิชาการผู้สัจจะ เก็บเนื้อเก็บตัว แต่ชื่อและภาพลักษณ์ของธีรยุทธ บุญมีก็เป็นที่รู้จักไปทั่วบ้านทั่วเมือง ในฐานะนักคิดนักวิพากษ์สังคมสวมเสื้อกั๊กที่มีแนวทางวิเคราะห์วิจารณ์ ถอดรื้อสังคมไทยไม่ซ้ำแบบใครเป็นที่สนใจทั้งผู้ที่เห็นด้วยและเห็นต่างจากเขา

ในฐานะนักวิพากษ์สังคมหรือ Social Critics ท่านย่อมเป็น Critic of Critics และถ้าเป็นปัญญาชนหรือ Intellectual ท่านย่อมเป็น Intellect of Intellects เป็นปราชญ์จอมยุทธ์ สมชื่อของเขาว่า ธีรยุทธ บุญมี

ณ บัดนี้ ขอมองเพื่อนผู้รักเสรีภาพ รักประชาธิปไตยทั้งหลายได้รับฟัง การแสดงปาฐกถา 45 ปี 14 ตุลา ครั้งที่ 4 เรื่อง

“มองประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง
ปัญหาที่ใหญ่กว่าวิกฤตการเมือง”

โดย ศาสตราจารย์ธีรยุทธ บุญมี
เรียบเรียงโดย สันติสุข โสภณศิริ

๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๖

ภาคผนวก

อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 และมูลนิธิ 14 ตุลา

ในความรับรู้ของคนร่วมสมัย เหตุการณ์ 14 ตุลา 16 นับเป็นบรรยากาศที่ยิ่งใหญ่อันแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของประชาชน และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสังคมไทย ดังนั้น หลังเหตุการณ์สิ้นสุดลงไม่นาน จึงได้เกิดข้อเสนอว่าควรจะมีการสร้างอนุสาวรีย์วีรชนเพื่อรำลึกถึงทั้งตัวเหตุการณ์และผู้ที่เสียชีวิตในครั้งนั้น แกนสำคัญในความพยายามผลักดันครั้งนี้คือขบวนการนักศึกษาในช่วงเวลานั้น

รัฐบาลในยุคหลัง 14 ตุลา ก็ขานรับกระแสเรียกร้องเป็นอย่างดี โดยในเบื้องต้น คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้มีมติเห็นชอบในเดือนธันวาคม 2517 ให้มีการสร้างอนุสาวรีย์วีรชน 14 ตุลาได้ และมอบให้ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นผู้ประสานงาน โดยในด้านหลักการนั้น รัฐบาลก็เห็นพ้องกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศูนย์นิสิตฯ หรือ ศนท.) ว่า เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุการณ์บ้านเมือง ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็น “เจ้าของ” ดังนั้น การสร้างอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 จึงควรเป็นเรื่องของรัฐร่วมกับประชาชน และสถานที่ตั้งของอนุสรณ์สถานก็ควรจะอยู่ในบริเวณถนนราชดำเนินอันเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516

ปี 2518 : ศิลากฤษแห่งอนุสาวรีย์วีรชน

ในปี 2518 อันเป็นช่วงของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เริ่มมีการผลักดันในการสร้างอนุสาวรีย์อย่างจริงจังขึ้น โดยในเดือนกรกฎาคม ได้มีการประชุมระหว่างรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ, ปลัดทบวงฯ, ผู้แทนสำนักงานประมาณ และผู้แทนศูนย์นิสิตฯ ซึ่งเห็นพ้องต้องกันว่าควรให้ใช้สถานที่บริเวณสี่แยกคอกวัว อันเป็นบริเวณอาคารคณะกรรมการติดตามและประเมิน

ผลการปฏิบัติราชการ (กตป.) เก่า¹ เป็นสถานที่ก่อสร้างอนุสาวรีย์ โดยศูนย์นิสิตฯ มีแนวคิดเพิ่มเติมว่า สิ่งก่อสร้างนี้ไม่ควรมีหน้าที่แค่ใช้รำลึกเหตุการณ์ในอดีตเท่านั้น แต่ควรจะเป็นอาคารอนุสรณ์สถานที่มีความหมายที่เชื่อมโยงกับสังคม

ในเดือนถัดมา คณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการสร้างอนุสาวรีย์ฯ ดังกล่าว และได้เริ่มมีการประกวดแบบกัน โดยแบบที่ได้รับเลือกเป็นของนายเทอดเกียรติ ศักดิ์คำดวง (ซึ่งก็คือแบบของอนุสรณ์สถานที่สร้างในปัจจุบัน) ต่อมา ความหวังการสร้างอนุสาวรีย์เริ่มมีเค้าความเป็นจริงมากขึ้น เมื่อมีพิธีวางศิลาฤกษ์ในวันที่ 14 ตุลาคม 2518 ณ บริเวณที่ดินที่เคยเป็นอาคารคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ โดยมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกเป็นองค์ประธานในพิธี

ในปี 2519 แม้ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่าง “ซ้าย” กับ “ขวา” จะรุนแรงขึ้น แต่การผลักดันในการสร้างอนุสาวรีย์ยังคงมีอยู่ต่อไป โดยในเดือนเมษายน รัฐมนตรีกระทรวงการคลังในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เห็นชอบที่จะให้กรมธนารักษ์ซื้อที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัว (ที่วางศิลาฤกษ์ไปแล้วในปี 2518) จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ แต่ในส่วนของ การก่อสร้างอนุสาวรีย์ เห็นว่าควรให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมบริจาคค่าก่อสร้างด้วย โดยรัฐบาลจะรับภาระหากเงินที่บริจาคยังไม่เพียงพอ แต่ก่อนหน้าที่จะได้จัดการเรื่องราวให้เรียบร้อย ก็มีอันต้องเปลี่ยนรัฐบาลเป็นชุดของ ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช

¹ ในช่วงทศวรรษ 2510 ที่ดินบริเวณอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ในปัจจุบัน คืออาคารสำนักงานคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ หรือที่เรียกกันในสมัยนั้นว่า ตึกกตป. โดยมี พันเอก ณรงค์ กิตติขจร บุตรชายของจอมพลถนอม กิตติขจร และเป็นบุตรเขยของจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นหัวหน้าหน่วยงาน มีการเล่าลือในสมัยนั้นว่า พันเอก ณรงค์ ใช้อำนาจนี้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับปฏิปักษ์ของตน อาคารนี้ได้ถูกเผาทำลายในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516

หลัง 6 ตุลาคม : อนุสาวรีย์ที่ยังไม่มีโอกาสได้สร้าง

เมื่อถึงเดือนมิถุนายน 2519 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของรัฐบาล ม.ร.ว. เสनीย์ ปราโมช ประสงค์จะเร่งรัดโครงการ โดยเห็นว่าไม่จำเป็นต้องรอให้ ประชาชนบริจาคค่าก่อสร้าง พร้อมทั้งมีหนังสือขอซื้อที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัว จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ แต่ยังมีทันได้รับคำตอบใดๆ ก็เกิด เหตุการณ์ 6 ตุลา² ขึ้นเสียก่อน รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร จึงได้มีมติให้ยกเลิก โครงการก่อสร้าง และในปีถัดมา ก็ได้มีมติให้ยัดเงินที่ประชาชนบริจาคเพื่อ การก่อสร้างอนุสรณ์สถานเข้าคลัง

แม้ว่าการรัฐประหารในปี 2520 โดย พล.ร.อ. สฤษดิ์ ชลออยู่ จะทำให้ สภาพการเมืองเปิดกว้างยิ่งขึ้นเมื่อเทียบกับยุคของ ธานินทร์ กรัยวิเชียร แต่ โครงการสร้างอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ก็ยังคงไม่ได้รับความสนใจแต่อย่างใด ต่อมา ในปี 2525 นักศึกษาได้เริ่มเรียกร้องถึงเรื่องดังกล่าวจากรัฐบาล พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ อีกครั้ง แต่ก็ยังคงไม่มีคำตอบที่แน่ชัด

เสียงเรียกร้องเหล่านี้ ยิ่งดังขึ้นอีกในช่วงต้นทศวรรษ 2530 อันเป็นช่วง รัฐบาลของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เนื่องจากในเดือนมิถุนายน ได้มีข่าว ว่ารัฐบาลจะคืนทรัพย์สินของจอมพลถนอม กิตติขจรให้แก่เจ้าตัว เป็นเหตุให้ สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ออกมาคัดค้านถึงขั้นอดข้าว ประท้วง จนรัฐบาลต้องล้มเลิกแนวคิด เหตุการณ์นี้ทำให้กรณี “14 ตุลา” ถูก กล่าวถึงอีกครั้ง ประเด็นเรื่องการสร้างอนุสรณ์สถานจึงยิ่งเข้มข้นขึ้น ในวันที่ 20

² เหตุการณ์ 6 ตุลา 19 คือ เหตุการณ์ที่ตำรวจตระเวนชายแดน และกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยม ที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อทำลายขบวนการนักศึกษา เช่น กระทั่งแดง นวพล ลูกเสือชาวบ้าน รวมตัวกันล้อมป ราบนักศึกษาที่ชุมนุมขับไล่สามเณรถนอม กิตติขจรโร ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างโหดเหี้ยม เพียงเพราะความเชื่อว่านักศึกษาเหล่านี้มีสายสัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์เวียดนาม และจ้องล้มล้าง สถาบันพระมหากษัตริย์

ตุลาคม ปีเดียวกัน ได้มีการรวมตัวของนักศึกษา นักวิชาการ และตัวแทนองค์กรเอกชน ตั้งขึ้นเป็น “คณะกรรมการติดตามการสร้างอนุสรณ์สถานวีรชน 14 ตุลา” ขึ้น โดยมี ศาสตราจารย์ระพี สาคริก เป็นประธาน และส่งตัวแทนเข้าพบ นายกรัฐมนตรี หลังจากนั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้คืนเงินบริจาคของประชาชนแก่ทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อนำไปใช้ในการสร้างอนุสรณ์สถาน โดยปรึกษาประสานงานกับนิสิตนักศึกษาต่อไป

อย่างไรก็ดี การสร้างอนุสรณ์สถานก็ยังมีได้รุดหน้าไปมากเท่าที่คาดหวังไว้ เหตุผลสำคัญก็เพราะไม่สามารถขอเช่าที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้ จึงพยายามแก้ไขด้วยการยกระดับของ “คณะกรรมการติดตามฯ” จากที่ตั้งกันเองให้เป็นการตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี โดยในขั้นแรกยังให้ศาสตราจารย์ระพี สาคริก เป็นประธานเช่นเดิม และต่อมาจึงให้รัฐมนตรีทบวงมหาวิทยาลัยเป็นประธานกรรมการแทน เพื่อให้เป็นทางการมากขึ้น

กำเนิดมูลนิธิ 14 ตุลา

จากความล่าช้าในระบบราชการ ที่แม้การยกระดับ “คณะกรรมการติดตามฯ” ขึ้นก็ยังมีอาจแก้ไขได้ ในปี 2533 จึงได้เริ่มมีแนวคิดในการแก้ปัญหาด้วยการจัดตั้งเป็น มูลนิธิ 14 ตุลา ขึ้นโดยให้มูลนิธิมีหน้าที่เกี่ยวกับการก่อสร้างอนุสรณ์สถานและรับโอนเงินบริจาคจากประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มาดำเนินการ โดยได้ยื่นเรื่องขอจัดตั้งมูลนิธิ ในวันที่ 24 ตุลาคม 2533 และได้ใบอนุญาตฯ เลขทะเบียนลำดับที่ 4650 ในวันที่ 14 ธันวาคมปีเดียวกัน

แม้มูลนิธิ 14 ตุลา จะถือกำเนิดขึ้นเพื่อผลักดันเรื่องนี้โดยเฉพาะ แต่ปัญหาหลักคือเรื่องของ “สถานที่” ก็ยังคงค้างคาอยู่ โดยความพยายามขอเช่าที่ดินจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ยังคงไม่ประสบผล เพราะสำนักงานทรัพย์สินฯ เสนอว่าให้ทบวงมหาวิทยาลัยเจรจากับผู้เช่าเดิมก่อน ถ้าตกลงกันได้แล้ว สำนักงานทรัพย์สินฯ

สินฯ ก็ยินดีในการให้เช่าที่ดินแต่เนื่องจากยังเจรจากับผู้เช่าเดิมไม่ได้ ปัญหาจึงยังคงค้างอยู่

28 ปี แห่งการรอคอย

ในปี 2541 อันเป็นช่วงรำลึกครบรอบ 25 ปี 14 ตุลา โครงการสร้างอนุสรณ์สถานได้รุดหน้าขึ้นไปอีกขั้น จากการทำที่ริยยุทธ บุญมี ประธานกรรมการจัดงาน 25 ปี 14 ตุลา, ประสาร มฤคพิทักษ์ และ ชีรพล นิยม ได้ติดต่อกับนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการติดต่อขอเช่าที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

ทว่า นอกจากเรื่องของที่ดินแล้ว อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งรัฐบาลออกจากบริเวณที่จะใช้ก่อสร้าง ซึ่งก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง นายพิเชษฐ พันธุ์ชาทิกุล ในฐานะประธานคณะกรรมการย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งฯ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล รวมถึงความร่วมมือจากกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในขณะนั้น คือ นายพิจิตต รัตตกุล และเลขาธิการผู้ว่าฯ นายสมชาติ สืบตระกูล ตลอดจนบุคคลอื่นอีกหลายคน ทำให้การย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งออกจากพื้นที่ประสบความสำเร็จในช่วงเดือนตุลาคม 2542

การก่อสร้างอนุสรณ์สถานได้เริ่มเดินหน้าไปเรื่อยๆ โดยบริษัท แพลนคอนซัลแทนท์ จำกัด ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง อย่างไรก็ตามท่ามกลางเสียงสนับสนุนจากกลุ่มผู้ผลักดัน ก็มีเสียงคัดค้านดังขึ้นด้วยเหตุผลต่างๆ นานา เช่น

- เห็นว่าไม่ควรรื้อฟื้นเหตุการณ์ที่มีการฆ่าฟันกัน
- ไม่ควรสร้างสิ่งที่จะทำให้เกิดความบาดหมางกับทหาร

- ผู้เสียชีวิตหลายคนเป็นชาวบ้านธรรมดาที่ไม่ได้เรียกร้องประชาธิปไตย ทำให้ไม่ต้องยกย่องให้เป็นวีรชนด้วย
- ผู้ค้าสลากที่ต้องสูญเสียพื้นที่ค้าขายมองว่าเป็นกรณี “คนตายไต่คนเป็น”

ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงแห่งการตอบคำถามต่อสาธารณะ เพื่อสร้างความเข้าใจว่า อนุสรณ์สถานเป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่พึงรู้สำหรับอนุชน มิได้เน้นเรื่องการฆ่าฟันกัน และไม่ได้มุ่งสร้างความบาดหมาง แต่ต้องการให้เกิดบทเรียนทางประวัติศาสตร์อันเป็นมโนทัศน์สำคัญในการก้าวสู่นาคตอย่างระมัดระวังต่อไป

สำหรับผู้เสียชีวิตนั้น ไม่ว่าจะจะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือชาวบ้านธรรมดาที่เพียงแค่ว่าเข้ามาดูเหตุการณ์ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า การเสียชีวิตของพวกเขา เป็นส่วนหนึ่งของความวิบวักในเหตุการณ์ เรื่องราวของพวกเขาควรค่าแก่การระลึกถึง ไม่เพียงแต่จากญาติมิตรเท่านั้น แต่สำหรับบุคคลทั่วไปด้วย

ในที่สุด วันที่ 14 ตุลาคม 2544 หรือ 28 ปี หลังเหตุการณ์ สกูปวีรชนที่ชนะการประกวดแบบตั้งแต่ปี 2517 ก็ได้สร้างสำเร็จและมีพิธีสมโภชขึ้น แม้ในอดีตจะมีการเรียกสิ่งก่อสร้างนี้ว่า อนุสาวรีย์บ้าง ประติมากรรมบ้าง แต่สุดท้ายก็เห็นพ้องต้องกันว่าควรเรียกว่าสกูปวีรชน เพราะมีการนำชื่อของวีรชน 14 ตุลาที่จารึกบนแผ่นอิฐดินเผาที่ปิดทอง มาประดับไว้บริเวณฐานสกูปนี้ พร้อมทั้งมีพิธีทางศาสนาเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ อนุสรณ์สถานที่ขบวนการนักศึกษาเคยผลักดันมาตั้งแต่ปี 2517 จึงกลายเป็นความจริงขึ้นมา

หลักการและความหมายของอนุสรณ์สถาน

หากใครสักคนเดินเข้ามาจากสนามหลวง ผ่านหน้าโรงแรมรัตนโกสินทร์ อันเป็นจุดปะทะที่สำคัญจุดหนึ่งในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 ค่อยๆ เดินผ่านหน้าสำนักงานของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ จนถึงสี่แยกคอกวัว เมื่อข้ามถนนตะนาวมา จะเห็นอาคารอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ตัวสถาปัตยกรรมยังคงตั้งอย่างสง่างาม อยู่ในสายตา

ก่อนที่จะมีการก่อสร้างอนุสรณ์สถานนี้ขึ้น ได้เริ่มมีการพูดถึงหลักการ และหน้าที่ของอนุสรณ์สถาน โดยคณะกรรมการอำนวยการสร้างอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ภายใต้สังกัดมูลนิธิ 14 ตุลา ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากทางกรุงเทพมหานคร ญาติวีรชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมี ศาสตราจารย์ นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เป็นประธาน ได้มอบหมายให้ผู้ชนะการประกวดแบบในปี 2517 เป็นผู้พัฒนาแบบเดิมให้เหมาะกับยุคสมัย ด้วยแนวคิด 2 ประการ คือต้องเคารพความจริงของประวัติศาสตร์ และ ให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

จากแนวคิดดังกล่าว สถาปนิกได้นำไปพัฒนาแบบอนุสรณ์สถานฯ ให้เป็นอนุสรณ์สถานที่เน้นความสงบนิ่ง โลงกว้าง และเรียบง่าย เพื่อรำลึกและคารวะต่อวีรชน มีประติมากรรมรำลึกอยู่ใจกลาง (ภายหลังจึงเรียกว่า สถูปวีรชน) อาคารประกอบด้วยสวนหย่อม ลานกิจกรรมสำหรับการอภิปราย ฟังเพลง และการแสดงกลางแจ้ง นอกจากนี้ยังมีส่วนที่เป็นห้องประชุมไว้ทำกิจกรรมทางความคิด และห้องอ่านหนังสือสำหรับนักเรียน นักศึกษาและประชาชน ผู้สนใจทั่วไป

สำหรับประติมากรรมรำลึกหรือสถูปวีรชนนั้น ประกอบด้วยฐานทรงสี่เหลี่ยมสูง 5 เมตร ช่วงกลางปลายสอบเข้ายาว 7 เมตร และยอดแหลมทรงสถูปสีทองสูง 2 เมตร รวมความสูงทั้งสิ้น 14 เมตร ปลายแหลมของยอดสถูป

แสดงถึงจิตวิญญาณสูงส่งของมวลมนุษยชน ส่วนปลายยอดสถูปมีรอยหยักคล้ายสร้างไม่เสร็จ เพื่อสื่อความหมายว่าภารกิจการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยยังไม่สิ้นสุด ยอดปลายสถูปทำด้วยวัสดุโปร่งแสงเพื่อให้เห็นแสงไฟที่ส่องออกมาจากภายในตัวสถูป แฉกนี้ถึงไฟแห่งประชาธิปไตยที่เป็นอมตะ ฐานสถูปทั้งสี่ด้านบุด้วยกระเบื้องดินเผา สลักทรายชื่อวีรชน 14 ตุลา และรายล้อมด้วยแผ่นอิฐสลักบทกวีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพ ความเสียสละ เด็กและผู้หญิง กรรมกรและชาวนา นอกจากนี้ยังจัดทำแผ่นอิฐแกะลายจากแบบภาพถ่ายหรือภาพศิลปะจากการสร้างสรรค์ของศิลปิน เพื่อสื่อถึงการเติบโตของงอกงามของสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย

ปัจจุบันอาคารอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา เป็นสถานที่จัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มทางความคิดที่หลากหลาย โดยไม่จำกัดว่าเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองแบบใด ภายในอาคารได้จัดแสดงนิทรรศการลำดับเหตุการณ์ 14 ตุลา 16, นิทรรศการภาพถ่ายเหตุการณ์ 14 ตุลา, นิทรรศการศิลปะคัทเอ้าท์การเมืองเดือนตุลา โดยเปิดให้เยี่ยมชมตลอดทั้งปี สำนักงานมูลนิธิ 14 ตุลา ตั้งอยู่ด้านหลังอาคารอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา มีห้องประชุมขนาดกลางใช้จัดกิจกรรมวิชาการและเป็นศูนย์รวบรวมเอกสาร, สิ่งพิมพ์, งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เพื่อให้ผู้สนใจ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปเข้ามาศึกษาค้นคว้า

มูลนิธิ 14 ตุลา กับ กิจกรรม เพื่อสังคม

มูลนิธิ 14 ตุลา มีพันธกิจในการสืบสานคุณค่าประชาธิปไตยและสืบเจตนารมณ์ 14 ตุลา เพื่อถ่ายทอดสู่เยาวชนคนรุ่นต่อไป ด้วยการสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ประชาธิปไตยและการเมืองภาคประชาชน ส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม ประสานงานองค์กรประชาธิปไตย

ปาฐกถา 45 ปี 14 ตุลา

ทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงพัฒนาอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา ให้เป็นศูนย์ข้อมูล และแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิฯ ก็ได้อิงกับหลักการเหล่านี้ โดยผู้สนใจสามารถติดตามเยี่ยมชมข้อมูลได้บนเว็บไซต์ www.14tula.com หรือส่งข้อมูลยังอีเมล oct14_f@hotmail.com

สำนักงานมูลนิธิ 14 ตุลา

อาคารอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16

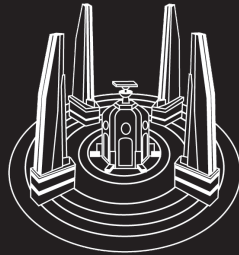
เลขที่ 14/16 ถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ

เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ 02-622-1014-5 โทรสาร 02-622-1016

อีเมล oct14_f@hotmail.com

เว็บไซต์ www.14tula.com

០៤ ក្រសួង ២៥០៦